

**NAZÎF'İN ÇİFT KAHRAMANLI AŞK HİKÂYESİ:
MELEKŞÂH u GÜLRÛ**

*Sadık YAZAR**
*Murat KARAVELİOĞLU**

ÖZET

Melekşâh u Gülrû adlı eser, 18. yüzyılın başlarında Nazîf mahlaslı Mîr Mehmed b. Hüseyin Paşa tarafından kaleme alınmıştır. Yazarının ifadesine göre eser, aynı adı taşıyan Farsça manzum bir eserden Türkçeye aktarılmıştır. Manzum-mensur karışık bir yapıda yazılan eserin konusu Melekşâh ve Gülrû adlarında iki kahramanın başından geçen aşk hikâyesidir; bununla birlikte eserin siyasetname özelliği de dikkat çekmektedir. Bu makalede, bahsi geçen eserin öncelikle kısa bir incelemesi yapılacak, ardından çevriyazılı metnine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Melekşâh u Gülrû*, Nazîf (Mîr Mehmed b. Hüseyin Paşa), Klâsik Türk edebiyatında mensur hikâye.

**A DOUBLE-CHARACTER LOVE STORY WRITTEN BY
NAZÎF: MALAKSHÂH AND GULRÛ**

ABSTRACT

The *Malakshâh and Gulrû* had been written by Mîr Mehmed b. Hüseyin Paşa who had used Nazîf as pseudonym in the early 18th century. According to its author's statement it had been translated from a Persian work written in verse. Although Nazîf had writed his work in prose he also used many verses in it. The topic of the *Malakshâh and Gulrû* is a love story; nevertheless it is possible to find traces of motifs of *siyâsetnâmes* (works on statesmanship). So in this article, firstly the aforementioned work will be analysed by emphasizing to

* Arş. Gör. İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
syazar@fatih.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

its important features and then, there will be the Latinized text of this work.

Key Words: The *Malakshâh and Gulrû*, Nazîf (Mîr Mehmed b. Hüseyin Paşa), the narrative in the classical Turkish literature.

Giriş

Klâsik Türk edebiyatı sahasındaki bilimsel çalışmaların büyük bir yekûnu, son yıllara kadar bu edebiyatın manzum metinleri etrafında yoğunlaşmakta olup mensur metinler üzerinde fazla durulmamaktaydı.¹ Ancak manzum metinlerin önemli oranda tüketilmesi, bu sahanın gün geçtikçe çoğalan ve özgün araştırma konuları bulmaya çalışan akademisyenlerini bu edebiyatın mensur metinlerine de yönlendirdi. Böylece tezkirelerden şerhlere kadar klâsik Türk edebiyatının mensur metinleri de yavaş yavaş bilimsel araştırmaların konularını teşkil etmeye başladı.

Bu edebiyatın mensur metinleri arasında yer alan mensur hikâyeler üzerinde şu ana kadar yapılan en hacimli çalışma Hasan Kavruk'un *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler* adını taşıyan kitabıdır. Mensur hikâye yazımı geleneğine dikkat çekip araştırmacıların bu alana yönelmesini sağlayan bu önemli çalışmadan sonra da mensur hikâyeler üzerinde birçok araştırma² yapılmıştır.³

¹ Hatice Aynur'un önderliğinde Yıldız Teknik Üniversitesi'nde düzenlenen "Nesrin İnşası: Düzyazıda Dil, Üslup ve Türler" başlıklı çalıştay mensur metinler üzerinde yapılan çalışmaların azlığına dikkat ettiği gibi diğer çalıştayların da bu konu etrafında cereyan etmesine ön ayak olmuştur.

² Bunlardan birkaçı için bkz.

Şükrü Kurgan, "Osmanlı Devrinde Mensur Hikâyeciliğimize Ait Bir Eser Ferec Ba'de'ş-Şidde", *Türk Dili Belleten*, Seri III, sy. 4-5 (Kasım 1945), s. 353-67; Ülkü Ayan, *Lâmi'î Çelebi'nin Hüsn ü Dil'i (İnceleme-Metin)*, Ankara Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara 1987; Zehra Toska, *Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mesud Çevirisi*, İstanbul Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1989; Mübeccel Kızıltan, *Kırk Vezir Hikâyeleri (2 Cilt)*, İstanbul Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1991; Abit Şenel, *Lâmi'î Çelebi, Hüsn ü Dil (İnceleme-Metin)*, Uludağ Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 1998; Mümine Çakır, *Âhî'nin Hüsn ü Dil'i*, Fatih Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1998; Süleyman Çaldak, "Nergisi'nin Horosnâme'si", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 13 (1999), Erzurum, s. 243-250; Hasan Kavruk-Süleyman Çaldak-Kazım Yoldaş, *el-Ferec ba'de'ş-şidde: (karşılaştırmalı metin)*, Kubbealtı Yayıncılık, Malatya 2000; Meryem Delice, *Divan Edebiyatında Küçük Hikaye Geleneği İçinde Muhlis B. Hafzül-Kadî'nin Camiü'l-Hikayati*, Ege Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, İzmir 2000; Bekâyî, *Mensur Süheyl ü Nevbahar (İnceleme-Metin-Sözlük)*, (hazırlayan:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Elinizdeki bu çalışmada da klâsik Türk edebiyatının mensur metinleri arasında bulunan ve çift kahramanlı aşk hikâyelerinin yeni bir örneği olan *Melekşâh u Gülrû* adlı hikâyeye üzerinde durulacaktır. Yaptığımız literatür taramasına göre bu hikâyenin şu ana kadar herhangi bir bilimsel çalışmaya konu olmadığı gibi, Kavruk'un çalışması da dahil ilgili çalışmalarda ismen bile olsa kendisinden bahsedilmediği görülmüştür. Bu boşluğun doldurulması gayesiyle bahsi geçen eser üzerinde tarafımızdan kısa bir inceleme yapılmış, ardından da hikâyenin metni Latinize edilmiştir. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde de ifade edileceği üzere, hikâyenin dili çok ağır olduğu için makalenin sonuna bir okuma sözlüğü de eklenmiştir.

Eserin Mütercimi

Elimizdeki hikâyenin yazarı/mütercimi, eserinde hem mahlasını hem de ismini vermiştir. Mensur metin içinde iki defa mahlasına yer veren mütercim eserde yer alan iki mesnevi nazım biçiminde de mahlasını kullanır:

Gürûh-ı bendegānuñ aḥḫarıdur
Nazîf-i bende ‘abd-i kemteridür (11a)

...
 Fehm ider ḳadrini ehl-i hünerüñ
 Aña ‘arz eyle **Nazîfâ** güherüñ (23b)

Nazîf mahlasını kullanan mütercim ismi ve uğraşı alanıyla ilgili olarak da şu bilgilere yer verir:

“*bu kemterin-i ḳadr-perişân-ı maḳâl ḳalem-zen-i şahîfe-i hoşterin-me ‘âl Nazîf Mîr Mehmed b. Hüseyin Paşa* “اعلى الله درجاتهما في الدنيا والاخرى *varaḳ-kerdān-i nazm u neşr ile ter-engüşt-i i‘tibâr ve müṭâla‘a-i âşâr-ı ḳudemâ ile hişşedâr olup ḳadr-i müşterek-fenn-i*

Selami Ece, Aktif Yayınevi, Erzurum 2003; Eflak Malgaca, **Sıdkî'nin “Hikâye-i U‘cûbe vü Mahcûbe” Adlı Eseri ve Eserdeki Eğitimle İlgili Unsurların Tespiti**, Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, İzmir 2006; Osman Ünlü, **Cinani'nin Bedâyiü'l-âsâr'ı (inceleme ve metin)**, Ege Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2008; Sadık Yazar, “XVI. Yüzyıl Şairlerinden Gedizli Keşfi ve *Hüsn ü Dil* Tercümesi”, **Journal of Turkish Studies (Cem Dilçin Armağanı)**, C. II, (2009), s. 355-57; Nergisi, **Meşâkku'l-uşşâk**, (hazırlayan: Bahir Selçuk), Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum 2009; Tuncay Bülbül, **Hümâyunnâme (İnceleme-Tenkitli Metin)**, Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara 2009.

³ Bununla birlikte Kavruk'un çalışması, ilgili çalışmalarda en önemli kaynak olma durumunu hala devam ettirmektedir. Hâlbuki yazma eser kütüphanelerimizdeki kataloglama çalışmalarının bugün bile sonlandırılmaması ve Kavruk'un çalışmasını hazırladığı dönemdeki yetersiz imkânlar göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışmanın ya Kavruk tarafından güncelleştirilmesi ya da başka biri tarafından konunun tekrar ele alınması gerektiği açık olarak ortaya çıkmaktadır.

⁴ Allah dünya ve ahrette derecesini yükseltsin.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 5/3 Summer 2010*

teressül ü inşāya verziş ve şinā'at-ı hūsn-i kitābete gūşiş itmekle...
(3a)

Böylece ismini de öğrendiğimiz **Nazîf**'in hayatıyla ilgili, dönemin tezkireleri ile temel biyografik kaynaklara müracaat ettiğimizde ne yazık ki herhangi bir bilgiye rastlayamadık. Bu durumda Nazîf'in şair kimliğini ikinci planda tutarak kendisini tanıtırken "...şinā'at-ı hūsn-i kitābete gūşiş itmekle..." cümlesiyle gönderme yaptığı hattâtlık yönüne öncelik verip hattatlarla ilgili biyografik kaynaklara baktık. Bunun neticesinde Müstakîmzâde Süleymân Sadeddîn Efendi'nin *Tuhfetü'l-hattâtîn* adlı eserinde "Mîr Mehmed b. Hüseyin Paşa" başlığı altında elimizdeki eserin mütercimine yer verildiğini gördük. Müstakîmzâde'nin metni şöyledir:

"Mîr Mehmed b. Hüseyin Paşa"

Şehrîdir (İstanbuldur). Pederleri vüzerâ-yı devlet-i 'aliyyeden idi. Kendileri "Kıml Kıml Beg" dimekle ma'rûf bir pîr-i mübârek olup Şeyh Ahmed-i Yekdest-i Mekkîden ahz-ı nisbetle tarîka-i hâcegân-ı Nakşibendâna müntesib ve tarîk-i hâcegân-ı devlet-i Osmâniyânda muhâsebe-i Anadolu ve defter emâneti ve rûznâmçe-i evvel emsâli menâsiba râtib kudemâ-yı ricâl-i devlet-i 'aliyyeden bir vücûd-ı 'âlî-şân idi. Evâil-i hâlinde ibtidâ Dervîş Alî merhûmdan Nefeszâde Seyyid İsmâ'il Efendi'den temeşşuk ile tedârük-i hūsn-i hatt ve muktezâ-yı tarîkları üzere dîvânî ve siyâkat ve rik'a emsâli envâ'-ı mehâsin-i hutûta dahi mâlik, zâhirî vü bâtnî bir zât-ı sâlik-i ahsenü'l-mesâlik idi. Haremeyn-i muhteremeynde beş sene mücâveret ve Kuds-ı şerîf ve sâ'ir bilâd-ı mukaddesede dahi ikâmet idüp mebzûlü'l-kerem bir vücûd-ı muhterem idi. Hattâ kibâr-ı Nakşibendiyyeden bir zât-ı 'arîf ta'rîfîyle gūş-zed-i 'abd-ı za'îf olmuşdur ki "beyt-i mükerremde harem-i muhteremde mücâvir olduğum zamân-ı mu'azzamda bir gün ahâlî-i Harem ictimâ' idüp salât-ı gâib edâsına mübâşeret ve ben dahi anlara mütâba'atla edâdan sonra bu namâz kimin hakkında edâ olduğunu sü'âl eylediğimde "bezm-i kerem-dîdesi olduğumuz Mehmed Bey İstanbul'da rihlet-i ahret eylemiş anun içündür." didikleri târihi sahîfe-i mazbataya kayd eyledim. Dârü's-saltanaya vusûlumda tefahhus ve dikkat eyledim. Salât-ı mezbûrenin edâsı mîr-i mezbûrun İstanbul'da defn olduğu vakte musâdefe eylediği zâhir oldu." diyü hezâr hasret ile nakl buyurmuşdu. İntikâli rûznâmçe-i evvel hâcesi iken vâki' olup Fındıklı nâm mahalde Kazasker Molla Çelebi Câmî'-i şerîfi ittisâlinde Şeyhülislâm-ı sâbık Sadrüddînzâde Mehmed Sâdık Efendi ile bir muhavvitada medfûnlardur. Osmânzâde Tâib Ahmed Efendi'nin bu mısra'ı târih-i irtihâli olmak üzere pîrâye-i tâk-ı mezârlarıdır:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

İde cennet Mehmed Bey Efendi menzilin Bârî 1132⁵

Müstakîmzâde'nin verdiği bu bilgilerden anlaşıldığına göre; Nazîf İstanbullu olup “Kımlıl Kımlıl Mehmed Bey” olarak tanınmaktadır. Babası Osmanlı devletinin vezirlerindedir. Şeyh Ahmed-i Yekdest-i Mekki'den el alarak *Nakşibendiyye* tarikatına intisap eden Nazîf, *muhâsebe-i Anadolu*, *defter emâneti* ve *rûznâmçe-i evvel* gibi görevlerde bulunmuştur.

Önce Derviş Alî ardından da Nefeszâde Seyyid İsmâil Efendi'den hüsn-i hat dersi alıp *dîvânî*, *siyâkat* ve *rik'a* gibi yazı türlerinde kendisini ilerletir.

Beş sene Mekke'de bulunan Nazîf Efendi Kudüs gibi diğer birkaç mukaddes yeri de ziyaret eder. Rûznâmçe-i evvel görevinde iken vefat eden Nazîf, Fındıklı'da bulunan *Molla Çelebi Câmîi*'nin haziresine defn edilmiştir. Ölüm tarihi ise Osmânzâde Ahmed Tâ'ib'in düştüğü tarihe göre 1132/1719-20'dir.

Eserinde verdiği bilgilere bakılırsa, Nazîf babası ve dedelerinin saraya mensup olmaları dolayısıyla saraya yakın biri olup padişahın nimetlerin istifade etmiştir:

“...âbâ vü ecdādumuz ile dergâh-ı re'fet-penâhları müntesibâtından perverde-i harem-i şehriyârî ve terbiyet-kerde-i ni'am-ı cihândârîleri olup boyumuzdan ziyâde müstağrağ-ı elîf-i 'amîme-i şâhaneleri olmamız ile...” (3b)

Nüsha Bilgisi

Melekşâh u Gülrû hikâyesinin ulaşabildiğimiz tek nüshası Nurosmaniye Kütüphanesi 4276 numaradaki bir mecmûada bulunmaktadır. Mecmûanın ilk eseri olan *Melekşâh u Gülrû*'dan sonra Şefik Mehmed Efendi'nin *Şefîknâme* adlı eseri yer almaktadır.

24 yapraktan oluşan *Melekşâh u Gülrû* hikâyesinin ilk yaprağında (1a) Sultân Osmân b. Sultân Mustafâ Hân⁶'ın vakıf kaydı ile “İbrâhîm Hanîf”in mührü bulunmaktadır. Ta'lik hatla yazılan eserin her sayfasında 19 satır vardır. Nüshanın 1b yaprağında etrafı beyaz benekli mavi bir cetvelle çevrili bir serlevha bulunur. Yıldız zeminli olan bu serlevhanın ortası boş, koltuklarında kırmızı ve yıldız mürekkeple çizilmiş gül motifleri vardır. Bu serlevhanın hemen üstünde de etrafı yine beyaz benekli kırmızı bir cetvelle çevrili mavi

⁵ Müstakîmzâde Süleymân Sadeddîn Efendi, *Tuhfetü'l-hattâtîn*, İstanbul 1928, Devlet Matbaası, s. 406.

⁶ III. Osmân. 1754-57 yılları arasında padişahlık yapan III. Osman 1699 tarihinde doğmuş olup 1757'de vefat etmiştir. Bkz. Fikret Sarıcaoğlu, “Osman III”, *TDVİA*, C. XXXIII, s. 456-59.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

tıgılı bir mihrâbiyye yer alır. Yıldız zeminli olan bu mihrâbiyyede de kırmızı ve yaldız mürekkeple çizilmiş gül motifleri bulunmaktadır. Bunun yanında eserin tamamında *nazm*, *nesr*, *beyt*, *li-münşi'ihî* gibi belirtme ifadelerinin imlâsında yaldız mürekkep kullanılmıştır. Yine nüsha boyunca sayfa cetvelleri yaldızlı iken başlıkların imlâsında da kırmızı mürekkep kullanılmıştır.

1122/1710-11 tarihinde yazılan eserin tezhîp özellikleri, padişaha sunulmak üzere hazırlandığını düşündürmektedir.

Kıssa-i Melekşâh u Gülrû'nun Yazılış Tarihi ve Sebebi

Bir hamdele ve salve bölümünden sonra eserinin yazılış sebebine yer veren Nazîf, boş zamanlarında Arapça ve Farsça kitaplarla meşgul olduğunu ifade ederken birçok müellifin eserleriyle adlarını ölümsüz kıldıklarını belirtir. Bu yazarlar gibi bir eser ortaya koyarak kendisinin de hayır ile anılmasını talep eden Nazîf, bu amaçla Farsça manzum bir eser olan *Melekşâh u Gülrû* hikâyesini mensur olarak tercüme ettiğini, yoksa hüner göstermek peşinde olmadığını şu ifadelerle belirtir:

“...ba‘z-ı ezmine-i hâliyede manzûm u menşûr kütüb-i Fârisî vü ‘Arabî tettebbu‘ıyla teşhîz-i zihn-i pür-fütûr itdüğüm hilâlde âşâr-ı pür-bereketleri nâm-ı nâmîlerini zıkr-ı hayr ile yâd ve rûh-ı pür-fütûhlarını kelâm-ı rahmet-bâd ile âbâd itmege bâ‘ iş olduğu tâziyâne-i şevk u garâm olmağla **li-münşihî**:

mef‘ülü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ülün

Ne ‘arz-ı ma‘ârif ne hod izhâr-ı hünerdür

Bu şafha-i ‘âlemde garaz vaz‘-ı eşerdür

Nesr: maḳâlince bir eşer vaz‘ ile nâm-ı fakîr dahî nigâşte-i zeyl-i esâmî-i zevî'l-âşâr ve “ذکرش بخیر باد” zemzemesinden vâyedâr olmak dâ‘iyesiyle Melekşâh u Gül-rû nâm iki perî-peykerüñ gûşvâre-i eyyâm u leyâl olan gevher-i vaḳ‘a-i ḥaḳîkat-iştimâlleri manzûme-i silk-i sûtûr-ı Fârisî-nizâm olup ‘uḳde-i nazmdârı ḥall-şüde-i nâhun-ı iḥtîlâ‘-ı tām olmamağın **ser-engüşt-i ḥâme-i Türkî zebân ile keşide-i semt-i tercümânî** ve ser-tâc-ı iklîl-i küşâde-rüy-ı emânî kılmak ...” (3a)

Nazîf, adını ölümsüz kılıp hayır ile anılmak gayesiyle yazdığını söylediği eserini, babasından dedesine kadar ihsanına mazhar oldukları III. Ahmed’e sunduğunu ifade ederken padişahın adını şu şekilde zikreder:

⁷ Hayırla anılsın.

“...*kā'im-makām-ı* *hazret-i pür-kerem es-Sultān ibnū's-sultān Ahmed Hān ibnū's-sultān Mehmed Hān...*” (3b)

Bilindiği üzere Osmanlı padişahları arasında babasının adı Mehmed olan iki Ahmed vardır. Bunlardan biri I. Ahmed diğeri de III. Ahmed'dir; ancak Nazîf'in hayat hikâyesinde yer alan bilgiler padişahın III. Ahmed olduğunu gösterirken, eserde I. Ahmed'in vefatından sonra yaşamış olan XVIII. yüzyıl şairi Nahîfi'nin bir beytine⁸ yer verilmesi de bunu teyit etmektedir.

Eserin giriş kısmında veya padişahın övüldüğü hâtîme bölümünde yazıldığı tarihe yönelik bilgi bulunmamaktadır. Ancak eserin sonunda bulunan ferâğ kaydı 1122/1710-11 tarihini göstermektedir. Bu tarih, eserin yazılış yani tercüme ediliş tarihi olabileceği gibi istinsah tarihi de olabilir; ancak makalenin ilerleyen bölümlerinde üzerinde durulacak sebeplerden ötürü mütercimim elinden çıkmış olması yüksek ihtimal dâhilinde olan bu nüshanın sonunda yer alan tarihin de eserin yazılış tarihi olması ihtimali yüksektir. Bu tarihin tercüme değil de istinsah tarihi olması durumunda, eserin yazılış tarihini III. Ahmed'in tahta çıktığı 1703 ile ferâğ kaydında bulunan 1710-11 tarihleri arası olarak belirlemek gerekir.

Melekşâh u Gülrû'nun Biçim bilgisi

Elimizdeki hikâye genel olarak mensur olmakla birlikte, yoğun olarak manzum parçalara da çokça yer verilmiştir; dolayısıyla eseri mensur-manzum karışık hikâyeler arasında değerlendirmek gerekir. Nazîf hikâyesini mensur olarak anlatırken bu anlatımını desteklemek için başta Türkçe olmak üzere Arapça ve Farsça birçok manzum parçaya yer verir. Hikâyede yer alan manzum parçaları şu tablo ile göstermek mümkündür:

	Mesnevî	Rübâ'î	Kıt'a	Nazm	Beyit	Mısra	Toplam
Arapça					7		7
Farsça					18	8	26
Türkçe	5	1	2	2	58	11	79
Toplam	5	1	2	2	83	21	114

Tabloda da görüldüğü üzere eserde yer alan bazı beyit ve mısra dışındaki mesnevî, rübâ'î, kıt'a ve nazımlar Türkçedir. Nazîf, eserinde kullandığı bu manzum parçaları yer yer “li-nâmîkîhî” veya

⁸ Bu beyit şöyledir:

‘Âşıklığıma şahid-i ‘âdil mi degüldür
Evza‘-ı hazînumle garîbâne nigâhum

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

“li-münşi’ihi” ifadesiyle kendisinin yazdığını belirtirken birkaç örnekte de “li-ğayrihi” ifadesiyle alıntılanan manzum parçanın başkasına ait olduğunu belirtmektedir. Ancak tüm örneklerde bu bilgi verilmediği için, eserde yer alan manzum parçaların şairleriyle ilgili net bilgiler vermek güçtür. Bununla birlikte eserde yer verilen şu beytin Nahîfî’ye ait olduğu tespit edilebilmiştir:

‘Âşıklığuma şâhid-i ‘âdil mi degüldür

Evza‘-ı hazînumle garîbâne nigâhum.

Nazîf, tabloda sayısal bilgileri verilen manzum parçaların yanında, ayet, hadis ve atasözlerine de yer verir.

	Ayet	Hadis	Mesel/Vecîze vb.	Du’â ifadeleri
Arapça	5	2	7	5
Farsça			1	
Toplam	5	2	8	5

Melekşâh u Gülrû’nun Muhtevası:

Eser, klâsik bir hamdele ve salvele ile başlamaktadır (1b-3a). 3a-4b arasında mütercimim kendinden bahsedip eserini yazma sebebini anlattığı ve eserini Sultân Ahmed b. Sultân Mehmed’e sunduğunu bildirip adı geçen padişahı övdüğü bölüm yer almaktadır. 4b’den itibaren ise asıl hikâye bölümü başlar ve 23b’ye kadar devam eder. 23b-24a arasında ise eserin sunulduğu padişahın övgüsü mensur ve manzum olarak tekrarlanmaktadır.

Melekşâh u Gülrû hikâyesinin konusu Melekşâh adlı bir şehzade ile onun dâyesi olan Gülrû arasında cereyan eden aşktır. Çerçeve hikâyenin özeti şu şekildedir:

Bir zamanlar Yunan ülkesinde İskender ve Dârâ gibi güçlü bir padişah hüküm sürmektedir. Bunun Aristo gibi zeki, Eflatun gibi hikmetli bir de veziri vardır. Padişah ve veziri zamanlarının çoğunu ilmî ve irfanî sohbetlerle geçirirler. Fakat padişahın, tahtını ve ülkesini bırakabileceği bir oğlu yoktur. Bu konudaki üzüntüsünü veziri ile paylaşınca bilge vezir, padişahın haklılığını anlatıp evlâdın iyisinin de kötüsünün de olabileceğinden bahseder. Bir süre sonra padişahın bir oğlu dünyaya gelir. Çok güzel olan bu çocuk çok iyi bir eğitim alır. Adeta Hüsrev lalası, Şirin dadısı olur. Arkadaşlık etmesi için kendisine Gülrû isimli güzel bir dâye verirler. Bir süre sonra Gülrû, Melekşah isimli bu şehzadeye âşık olur fakat aşkını ondan gizler. Şehzadeye arkadaş ve hizmetkâr olmayı bir nimet sayar. Melekşah, ilim ve kemalde yüksek bir dereceye ulaşır, şiir yazar, hüsn-i hat bilir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Ancak zaman içinde şarap içmeye alışır ve geceleri işret ve eğlence meclisleri kurdurur. Gündüzleri ise vaktini gezmekle ve ava çıkmakla geçirir. Çok cömert olan şehzade yay çekmede ve ok atmada da mahir biridir. Zamanla Gülrû, şehzadeyi kendisine âşık etmek sevdasına düşer. Hz. Yusuf ile Züleyha örneğinde olduğu gibi kendisini süsler, cilveli bir eda takınır. Bir süre sonra Melekşah'ın gönlü Gülrû'ya kayar, ama bunu gizli tutar. Her ne kadar gizlese de bir gün duygu ve arzularını ifşa eder. Böylece kâm alıp kâm verirler. Giderek büyüyen aşklarından padişahın haberi olunca durumun mahiyetini anlamak için adamlarını gönderir. Şehzadeye gelen görevliler onları zevk u safa içinde bulurlar. Bunun üzerine padişah vezir ve musahiplerini toplayarak onlara danışır. Herkes düşüncesini söyledikten sonra sıra bilge vezire gelir. O, şehzadenin saraya çağırılması ve kendisine nasihat edilmesi gerektiğini söyler. Bu fikri herkes beğenir. Şehzade huzura çağırılır. Babası oğluna uzun uzun nasihat eder. Şehzade bunları dinleyip üzülür, düştüğü durumu anlatır. Vezir ona horoz ile müezzin hikâyesini anlatır. Bu kadar vakit şinas biri olan horozun yerinin arş-ı âlâda değil de mülk-i fenada olmasının sebebinin nefsinin uyması olduğunu söyler. Bütün bunları dinleyen Melekşah, yine de gönlüne söz geçiremeyip Gülrû'nun yanına geri döner. Fakat sabaha kadar düştüğü durumu ve akıbetini düşünerek kederlenir. Tek çarenin kaçmak olduğuna karar vererek birlikte akşam vakti sahalara kaçarlar. Bir deniz kenarına varıp orada buldukları bir gemiye binerler. Uzun mesafeler gittikten sonra bir adaya çıkarlar. Burada vatanlarını, devleti ve padişahlarını unutup zevke dalarlar. Vakitlerini işret ve safa ile geçirmeye devam ederler. Şehzadenin lâlâsı ve hizmetçileri durumdan haberdar olduklarında dünya başlarına dar gelir. Olan biteni korku içinde padişaha arz ederler. Hâli olgunlukla karşılayan padişah memleketin hakîm kimselerini toplar. İstişare ederler. Hikmet sahibi bu kimselerin cihanı gösteren bir ayna icat etmeleriyle Melekşah ve Gülrû'nun nerede olduklarını bilirler. Bir taraftan padişah fevkalade üzüntü içine düşerken, gün geçtikçe vatanını ve pederini özleyen şehzade de kederler içindedir. Padişahın görevlendirdiği ve ellerine bir mektup verdiği adamları onları bulurlar. Mektubu okuyan şehzade babasının çağrısına uyar ve dönüp babasının ayağına yüz sürer, özür diler. Buna rağmen gönlü Gülrû'dan yanadır. Babası tarafından şiddetle azarlanan şehzade sevgilisinin yanına döner ve ölmekten başka çare kalmadığına hükmeder. Büyükçe bir ateş yakarak ikisi birden kendilerini ateşe atarlar. Gülrû'nun bedeni kül olmasına rağmen Melekşah ateşten dipdiri ve taze olarak çıkar. Bu olağanüstü durumu haber alan saray görevlileri şehzadeyi derhal babasının huzuruna getirirler. Bilge ve âkil kimselerin, tahta şehzadeyi çıkarmasını, böylece şehzadenin hem devlet işleriyle uğraşırken hem de her gece bir ay yüzlü güzel ile vakit geçirip Gülrû'yu unutacağını

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

söylemeleri üzerine padişah, tahtı ve tacı, devlet ve millet işlerini oğluna bırakarak kenara çekilir. Gerçekten de böyle olur; Melekşah, Gülrû'yu unutarak devlet işlerini başarıyla yürütür.

Nazîf özetini yukarıda verdiğimiz bu çerçeve hikâyeye konunun akışına göre, birkaç hikâye daha ekler. Çerçeve hikâyenin içinde yer alan ilk iki hikâyeye; Melekşâh'ın babasının bilge veziri ile çocuk sahibi olma konusunu konuşurken; vezirin iyi ve kötü çocuk hakkında söylediği hikâyelerdir. İlk hikâye şöyledir:

Bir yolcu seyahati esnasında bir Arab'ın evine misafir olur. Kendisine ikramda kusur edilmeyen yolcu, ev sahibinin oğullarını Gürg (kurt) ve Şîr (aslan); hizmetçilerini de Kûsfende (koyun) ve Bere (kuzu) isimleriyle çağırdığını fark eder. Bunun sebebini sorunca ev sahibi şöyle cevap verir: “Çocuklarım düşmanlarımı kahretmede Gürg ve Şîr gibi, hizmetçilerim de misafir ağırlama hususunda gereken âdâbı yerine getirmede Kûsfende ve Bere gibi olduklarından onları bu şekilde isimlendirdim”.

Bilge vezir iyi çocuk örneğini bu şekilde hikâye ettikten sonra hayırsız evladın örneğini de yine bir hikâye ile arz eder. Hikâye şöyledir:

Münasebetsiz kaba bir adam keramet sahibi bir şeyhe varıp çocuğu olmadığından dert yanar ve şeyhten, Allah'ın kendisine bir çocuk vermesi için dua etmesini talep eder. Şeyh her ne kadar “nefsine uyma, işlerini Hakk'a ısmarlayıp Allah'a teslim ol” dese de adam bu talebinde ısrar edince Şeyh dayanamayıp dua eder. Şeyhin duası hemen kabul olup adamın bir oğlu dünyaya gelir. Çocuk büyüyünce arzu ve hevesine uyarak işret meclisleri düzenleyip içki içer, her gece bir kadının koynuna girermiş. Hayatı bu gibi çirkinlikler içinde geçen çocuk yakınlarından birinin temiz iffetli eşine âşık olur ve onu elde etmek için elinde bıçak kadının evine gider. Kadın bir şekilde kendisini ondan kurtarıp şehrin hâkimine haber verir. Ertesi gün cezası verilmek üzere yakalanıp hapse atılan çocuğun babası durumdan haberdar olunca can başına sıçrar. Çaresiz ases ve hâkimlere bir miktar dirhem vererek çocuğu kurtarsa da çocuk her gün bir rezil iş yaparak kavm ve kabilesini yerin dibine sokarmış. Çocuğun bu hâlden bizar olan adam, şeyhin sözünü dinlemediğine pişman olmuşsa da artık iş işten geçmiştir.

Bu ilk iki hikâyeden sonra Nazîf, âşık-ı sâdıkın vasfını göstermek maksadıyla sevgilisinden bahsedildiğinde ay ve güneşi anan bir âşık ile ona bunun anlamını soran birinin hikâyesine yer verir. Hikâye şöyledir:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Bir âşık-ı sâdik kendi köşesine çekilip sevgilisinin hayaliyle gâh aydan gâh güneşten; sevgilisinin yanağı ve boyunu hayal ederek de gül ve sümbül ile serv ve ar'ardan dem vurup dururmuş. Âşık-ı sâdığın bu halini gören aşktan anlamaz taş kalpli biri, âşık-ı sâdığını onu kınayıp alay etmek için der ki “ ey aşk derdiyle yolunu şaşırılmış kişi, böyle boş ve akılsız sözlerle vaktini harcamaya aklın rıza veriyor mu? Yazık ki ömrünü gaflet içinde geçiriyorsun.” Âşık-ı sâdik aşktan anlamaz bu adamın zühd ve riya dolu sözlerini işitince kendisine şöyle cevap verir:

“Ey hiçbir zaman sevgilinin aşkına aşına olmayıp âşıkların dillerinden anlamayan kişi, benim ay ve güneşi anmamdaki garazım sevgilinin güzelliğidir gül dedim sevgilimin yüz güzelliğini hatırladım, sümbülü zikrettim sevgilimin saçının kokusunu andım, servi ve arar deyip onun boyunu yâd ettim. Eğer benim aşk dilimden biraz anlayacak olsaydın söylediklerimde, sevgilinin vasfı dışında bir şey işitmezdim.”

Gülrû, Melekşâh'ı kendisine âşık etmek için onu cezbedecek yollara başvurur. Yazar bu duruma örnek vermek maksadıyla Züleyha'nın Hz. Yûsuf görüp de kendisine meyletsin diye sarayının duvarlarına kendi suretini nakşetmesini hikâye eder.

Gülrû, Melekşâh'ı kendisine âşık ettikten sonra ondan iltifat bekler. Anlatıcı bu duruma uygun olarak bir bedevî ile Bağdat halifesi arasında geçen bir latifeyi de çerçeve hikâyeye dâhil eder.

Arabın biri, zamanın halifesinin ihsanına ermek için Bağdat'a gider ve bir şekilde halifenin sarayına girmeyi başarır. Padişah kendisine yemek ikram edilmesini emredince, latifeci Arap “ey yüce halife, bu andan itibaren, senin sarayının dışında başka bir yerde yemek yememeye yemin ettim” der. Padişah da “ey latife sever Arap, bu saraya öyle her istediğinde girmen mümkün değil, kapıcılar seni içeri bırakmazlar; dolayısıyla ettiğin yeminin bir anlamı yok” deyince şakacı Arap da “ey halife, ben sözümü yerine getirmek için kapınıza gelirim; ancak içeri girmeme müsaade etmezseniz bunun taksîrâtı sizden çıkar benden değil” der.

Bilge vezir, Melekşâh'a düştüğü durumdan ötürü nasihatlerde bulunup onun müptela olduğu aşk dolayısıyla şanının alçaldığını anlatmaya çalışırken Horoz ile müezzin hikâyesini anlatır. Hikâye şöyledir:

Vakit bilir bir horoz ötmeye başlayınca bir müezzin kendisine “ey sesi güzel horoz, senin kadar vakitten iyi anlayan olmayıp nağme düzmede merteben bu kadar yüce iken mekânının semanın üstünde olması lazım gelmez miydi, bu geçici süprütülükte

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

ne için var?" diye sorunca horoz müezzine "doğru söylüyorsun, zamanında yerim yüksekte ve itibarım herkesten üstün idi; ancak nefis ve şehvetime uyunca rütbem alçak oldu" der.

Çerçeve hikâyeye eklenen son kısa hikâyeye ise bir mümin ile bir münafık arasında geçen hikâyedir. Melekşâh ve Gülrû'nun ateş içinde kalıp Gülrû'nun vefat edip Melekşâh'ın kurtulmasından sonra anlatılan bu hikâyede, hak iddiasında olan bir mümin ile bir münafık, iddialarını doğrulamak için hırkalarını ateşe atarlar.

Kaynak Metin

Elimizdeki metin, yukarıda da ifade edildiği gibi tercüme bir eserdir. Bunu "*ser-engüşt-i hâme-i Türkî zebân ile keşîde-i semt-i tercümânî*" ibareleriyle belirten Nazîf, kaynak metin hakkında tam bilgiler vermemektedir. Kaynak metnin ismini *Melekşâh u Gülrû* olarak kaydeden mütercim, bu eserin Farsça ve manzum olduğunu da şu ifadelerle belirtmektedir:

"**Melekşâh u Gül-rû nâm** iki perî-peykerüñ güşvâre-i eyyâm u leyâl olan gevher-i vaq'a-i haqîkat-iştimalleri **manzûme-i** silk-i sûtür-ı **Fârisî-nizâm** olup..." (3a)

Tam olarak anlaşılmadığı için ('uqde-i nazmdârî hâll-şüde-i nâhun-ı ittilâ'-ı tām olmamağın) eseri çevirdiğini söyleyen Nazîf kaynak metin hakkında daha fazla bilgi vermemektedir. Hal böyle olunca kaynak metnin kim tarafından ve ne zaman yazıldığı gibi önemli sorular cevapsız kalmaktadır. Mütercimin kaydettiği eser isminden hareketle; ulaşabildiğimiz yazma eser kütüphanelerinin veritabanları ve hazırlanan birçok yazma eser katalogları taranmış; ancak *Melekşâh u Gülrû* adındaki bir eserle karşılaşamamıştır. Yine *Keşfü'z-zünûn* ve onun zeyli *İzâh* ile Zebîhullâh Safâ'nın *Târîh-i edebiyât-ı der-Îrân* isimli eseri de bu amaçla taranmış ancak herhangi bir netice alınamamıştır.

Sonuç olarak mütercimi tarafından *Melekşâh u Gülrû* isimli Farsça manzum bir eserden çevrildiği söylenmekle beraber; yaptığımız araştırmalar neticesinde böyle bir eser ile karşılaşamamıştır.⁹ Hal böyle olunca elimizdeki metni çevrildiği söylenen Farsça kaynak metinle karşılaştırma imkânı bulunamamıştır. Bununla birlikte metnin kelime kadrosu; kaynak metin olmadan da bu metni tercüme açısından değerlendirmemizi mümkün kılmaktadır.

⁹ Nazîf, kaynak metnin ismini zikretmesine karşın bu eserin yazarını anmamaktadır. Bu durum Nazîf'in kendi yazdığı esere hayâlî bir kaynak metin bulunduğunu da akla getirmekle birlikte elimizdeki yetersiz bilgilerle bunu tevsik etmek mümkün değildir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Konu ayrımı gözetmeksizin Osmanlı döneminde yazılan birçok mensur metnin giriş bölümleri özellikle de hamdele ve salvele bölümleri ağır bir dilin hâkim olduğu sanatlı bir yapı etrafında teşekkül ederler; ancak bu yapı eserin asıl konusuna geçildiğinde kaybolur. Elimizdeki eser ise baştan sona kadar Farsça ve Arapça kelimelerin hâkim olduğu sanatlı bir dille yazılmıştır. Öyle ki Türkçe ekler olmasa metnin Türkçe olduğu ancak uzun cümleler sonunda gelen “ol-, eyle-, kıl-“ gibi fiiller sayesinde anlaşılacaktır.

Yazarı tarafından Farsça kaynak bir metinden Türkçeye aktarıldığı söylenen elimizdeki metnin bu özelliği, Âşık Çelebi'nin Kemâl-i Zerd'in çevirisi hakkında söylediklerini akla getirmektedir. Âşık Çelebi, Kemâl-i Zerd'in *Tercümân-ı Belâgat* ismini verdiği çevirisini şu ifadelerle değerlendirir:

“... anı tercüme idüp **Belâgatnâme** diyü ad itmişdür. Ekser-i elfâz u 'ibârâtın ve 'Arabî ebyâtın **bi-'aynihâ îrâd itmişdür**. Nihâyet revâbit u edevâtın tağyîr ve Türkî elfâz ile ta'bir itmişdür.”¹⁰

Âşık Çelebi'nin bu değerlendirmesi, eğer gerçekten bir tercüme eserse, elimizdeki eser için de rahatlıkla söylenebilir. Asıl hikâye bölümünden seçilen aşağıdaki alıntıda da görüleceği üzere; Türkçeye aktarıldığı söylenen metinde ekler dışındaki Türkçe kelimelerin oranı çok azdır:

“*Bâdiye-peymâyân-ı 'Arabdan bir 'Arab-ı laîfe-meşreb hûşe-çîn-i hırmen-i ihsân-ı halîfe-i zamân olmağ ümidiyle şehri Bağdâda 'azîmet ve bârgâh-ı halîfeye duhûle dest-res-i müknet olduğda halîfe-i mihmân-nevâz 'Arab-ı tenhâ-revî kendü mihmân-serâ-yı luğfında simâ-keş-i müvâsât [14a] olup mil'ağa-zen-i ma'iyyet ve önlerine bir tabağ bâlûde gelmekle şîrîn-mezâk-ı çâşnî-i ülfet olduklarında 'Arab-ı beşâset-rû leb-küşâ-yı laîfe-güyî olup didi: “ey halîfe-i zamân hâlâ Allâhü zü'l-celâle mu'âhede eyledüm ki ba'de'l-yevm âsitânüñdan gayrda gelü-bend-i gürsinegî olmayup bu h'ân-ı bî-kerân-ı luğfûñdan bâlûde-h'ân-ı iltifâtuñ olam” didükde halîfe hâz eyleyüp didi...*”

Bu bahiste sonuç olarak, elimizdeki eserin Farsça ve Arapça sözvarlığının hâkim olduğu Osmanlı dönemi inşâ sanatının şa'sa'alı örneklerinden biri olduğunu söyleyebiliriz. Bu sözvarlığı ile metin, tercüme bir eserden beklenen faydadan çok uzaktır.

¹⁰ Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ'irü's-şu'arâ (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1994, s. 366-67.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

İmla Özellikleri

Yazıldığı dönemin imla özelliklerini büyük ölçüde taşıyan *Melekşâh ve Gülrû* hikâyesi, süslü nesir dairesinde ele alınabilecek ağır bir dil ve üsluba sahiptir. Bu sebeple hikâyeyi, Sinan Paşa ile Veysî ve Nergisî'nin arasına, ikincilere daha yakın bir yere koymak doğru olacaktır. Baş taraftaki klasik giriş kısmında kullanılan ağır dil, metnin tamamına yayılmıştır. Üçlü, dördü tamlamalardan meydana gelen, çeşitli Farsça birleşik yapıların da bu tamlamalara katıldığı ve secilerle örülü cümleler oldukça uzun olup konunun anlaşılmasını bir hayli güçleştirmektedir. Bu durumun, biraz da yazarın büyük ihtimalle sarayda kâtiplik yapmasından, çok iyi bir eğitim düzeyine sahip bulunmasından ve eserini padişah için yazmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Her ne kadar heyecanlı ve sürükleyici bir aşk hikâyesi anlatılmış ve araya yer yer farklı küçük hikâyeler, manzum metinler serpiştirilmiş olsa da eserin bütününe hâkim olan ağır üslup, tek düze bir anlatımı zorunlu kılmış ve imlaya yönelik tasarruflarda yazara bir serbestlik tanımamıştır. Yazarın tahsil durumu ve sosyal pozisyonu yanında klasik üslubun bu üst düzey kullanımı, eserde imla özelliklerinin çeşitlenmesi imkânını ortadan kaldırmış görünmektedir.

Hikâyede göze çarpan imla özelliklerinden biri, iki şekilde okunmaya müsait yahut anlamı pek bilinmeyen, az kullanılan kelimelerin harekelenmesidir. Bu durum, ağır bir dil ile yazılan eserin okunup anlaşılmasında okuyucu açısından bir kolaylık sağlamaktadır. Burada bir örnek olması bakımından varak 6a'da geçen "müntefeun bih" ifadesi verilebilir. Öte yandan hikâyenin isminin ilk geçtiği yerde harekelenmesi, "Melekşâh" yerine "Melikşâh" gibi yanlış okunması ihtimalini ortadan kaldırmaktadır (vr. 3a). Arapça ve Farsça ibarelerde, ayet metinlerinde veya kelimeler kibarlarında ise bütünüyle harekelenme yoluna gidilmiştir.

Eserin en önemli imla özelliklerinden birisi de tamlamaların gösterilmesidir. Özellikle zincirleme tamlamalarda yazar, tamlamayı meydana getiren ön unsurların sonuna bir "esre" işareti koymak suretiyle tamlamayı belirtir. Böylece metni doğru okumak daha kolay bir hâle geldiği gibi anlaşılması noktasında da önem arz eder. Metinde bu duruma örnek gösterilebilecek tamlama çok fazladır. Örnek olarak varak 7a'da geçen "zîver-i mehd-i nâz" tamlaması zikredilebilir. Ayrıca "cedvel-tırâz-ı evrâk-ı hatmiyyet-encâm" tamlamasında "cedvel" ve "hatmiyyet"den sonra tamlama kesresi konulmazken "tırâz" ve "evrâk" kelimelerinden sonra tamlama belirtilmiştir (vr. 23b).

Metinde nadiren de olsa bazı iyelik eklerinin dar yazıldığı görülmektedir. Bilindiği gibi klasik Osmanlıca döneminde teklik

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

birinci ve ikinci şahıs iyelik eklerinin yazımı yuvarlaktır. Metin içinde ise bazı istisnalarıyla karşılaşmak mümkündür. Mesela “pederüñi” yerine “pederiñi” (vr. 15b), “dilfigāruñi” yerine “dilfigāriñi” ve “i‘tibāruñi” yerine “i‘tibāriñi” (vr. 13b) yazılması böyledir. Buna benzer bir istisnaî yazılış da iç hecedeki yuvarlak vokalin darlaştırılmasıdır. İstisnaîdir, çünkü -dığ/-diği eki, fiile eklendiğinde ilk vokalin yuvarlaklaşması bu dönem Türkçesinde bir kural hâlinededir. Hikâye metninde örneği çok az da olsa böyle bir dar vokalli yazıma rastlamak mümkündür. Mesela “idügi” şeklinde yazılan ve ilk vokali yazılışta gösterilmeyen kelime varak 17b’de “idigi” şeklinde “i” vokali gösterilerek yazılmıştır.

İsimden isim yapma eki olup bazen sıfat yapma fonksiyonunda kullanıldığı da görülen -lık/-lik eki, bugün olduğu gibi klasik metinlerde de ses uyumuna uygunluk gösterir. Fakat bazen bu uygunluğun bozulduğu görülür. Bu tür bir kullanıma *Melekşâh ve Gülrû* hikâyesinde de rastlanır. Mesela varak 20a’da geçen “kemân-keş” birleşik yapısının sonuna gelen söz konusu ek ince değil kalın yazılmıştır: “kemân-keşlik”.

Hikâye metninde dikkat çeken hususlardan bir diğeri de teşdit ile okunması gereken yerlerde “şedde” işaretinin konulmuş olmasıdır. Bu durumun, dönemin dil ve imla özelliklerine uygun bir kullanım olduğu bilinmektedir. “Hamiyyet, hatmiyyet, cem‘iyyet” gibi kelimelerde bunu görmek mümkün olduğu gibi bunların sayısı artırılabilir.

Secilerin, büyükçe ve kırmızı renkte bir nokta ile belirtilmesi ise bir imla özelliği olmamakla birlikte her şeyden önce imla tasarruflarını destekleyici ve okuma ve anlamayı kolaylaştırıcı bir husus olarak görülmelidir. Az kullanılan bazı kelimelerin anlamlarının sayfa kenarına yazılması da aynı maksada mebni değerlendirilebilir (mesela vr. 12a, 16b, 22a).

***Melekşâh u Gülrû*’nun Klâsik Türk Edebiyatındaki Yeri ve Önemi**

Melekşâh u Gülrû hikâyesi, biçimsel özellikler ve muhteva yapısı dolayısıyla klâsik Türk edebiyatının manzum-mensur karışık

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

çift kahramanlı aşk hikâyeleri¹¹ arasında değerlendirilmeye elverişlidir.¹²

Melekşâh u Gülrû yüzeysel bir bakışla klâsik çift kahramanlı bir aşk hikâyesi görünümünde olmakla beraber dikkatlice incelendiğinde, bir aşk hikâyesinden ziyade şehzadelerin eğitimi için yazılmış siyasetname türündeki bir esere daha yakın olduğu görülmektedir. Baştan sona kadar eserin her tarafında fark edilebilen bu durumun işaretlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Elimizdeki eser bir aşk hikâyesi olarak okuyucuya sunulmasına karşın; klâsik çift kahramanlı aşk hikâyelerinde görülen bazı özellikler bu eserde görülmemektedir. Bunların başında aşk yolunda çekilen eziyetler, katlanılan sıkıntılar ve yapılan fedakârlıklar gelmektedir. *Leylâ vü Mecnûn*, *Ferhâd u Şîrîn*, *Hüsn ü Dil*, *Hüsn ü Aşk*, *Şeyh-i San'ân* gibi klâsik Türk edebiyatının önemli bir bölümünü oluşturan aşk hikâyelerine bakıldığında; bu hikâyelerin özellikle erkek kahramanları çok sıkıntı çekerler; can, akıl ve din gibi en temel varlıklarından geçmelerle karşılaşılır. Elimizdeki hikâyede ise, bu bağlamda aşk yolunda katlanılan çarpıcı sıkıntı ve fedakârlıklarla karşılaşmak mümkün değildir. Hikâyede Gülrû, Melekşâh'a âşık olup onu da kendisine âşık ettikten sonra vuslata erişirler. Âşıkların bu vuslatını Melekşâh'ın babasının, oğlunun şehzadelik onuruna aykırı davranarak dâyesi olan bir kızla aşk yaşamasına rıza göstermemesi bölmektedir. Ancak bu bölme, zor kullanılarak yapılan bir şey değildir. Önce babası;

*“Hâlâ fütâde-i hevâ vü hevesi ve rûz u şeb enîs ü hem-nefesi
olduğuñ Gülrûnuñ firîfte-i reng ü büyı olmak ile güm-geşte-i râh-i
dalâl ve esîr-i gîsû-yı şâhid-i bî-mâl olmağ saña düşmez...”*

*Bu gûne evzâ'-ı ğayr-ı mağbûle ile kendüñi hedef-i tîr-i
levm itmege revâ görmeye. Ey nûr-dih-i dîde-i hayâtum Gülrû
didüğüñ egerçi kendü bağımızdan ser-zede bir rez-i duğter-i fîtne-
engîzdür lâkin lâzime-i 'ırz u vağâr ve tekmi'l-i nâmûs-ı saltanat-
medârânı fedâ idüp kendüñi melûm u medhûr itmeden rehâ itmek
veç-i vecîhdür. Bu sevdâ-yı hâmdan fâriğ ol...*

¹¹ Hasan Kavruk konuyla ilgili çalışmasında, Melekşâh u Gülrû hikâyesine benzer hikâyeleri değerlendirmekle beraber, Melekşâh u Gülrû hikâyesine ismen bile olsa yer vermemiştir. Bunun bilinçli bir tercih mi yoksa gözden kaçma mı olduğu anlaşılamamaktadır. Bkz. Hasan Kavruk, **Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler**, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 1998.

¹² Hasan Kavruk; M. Nihat Özön, Agah Sırrı Levend ve Hasibe Mazioglu'nun ilgili çalışmalarını göz önünde bulundurarak mensur hikâyeleri tasnif etmiştir. Bkz. Kavruk, age., s. 12-14.

‘aşk-ı mecāzī kaṅtara-i haḳīḳatdūr. Kaṅtara güzergāh-i sūbūl-i iḳāmete şālīḥ degül bir püldür. Bu pederiṅi hengām-ı pūrde pāymāl-i ğam u melāl ve ḫātır-āzār-ı ḫüzn ü infī‘āl eyleme...’ (15b)

Ardından da hikâyenin önemli kahramanlarından biri olan hakîm vezîr, Melekşâh’a nasihatler eder:

“Şehvet-i nefsuṅi zîr-i pâ ve kendüñ mänen-i ḫürşid evc-i ‘alāya irtikā eyle. Eben ‘an-ced taht-ı emcedde ‘ālî-rütbe vü şarḳ u ğarbda nām-āver ü pür-kevkebesin. Ārzū-yı nefsile kendüñi pest ve seng-i hevesle şîşe-i ‘ırzuṅi şikest eyleme. ‘Ulüvv-i şānuṅi fikr idüp sāye-mişāl alçaqlarda gezme”

Melekşâh her ne kadar,

*“Bu ḫālet-i ğayr-ı marzıyyeden ben râzı degül fikr-i ‘aḳıbet-i ḫālile maḫzūnum ammā **beyt:***

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

Kākülün çözdü o meh açdı livā-yı ḫüsnin

Ba‘d-ez-în şabr u ḳarār-ı dile yā hū yā hū

***Neşr:** me‘ālince ‘aşk ile āşüfte-dil olaldan berü ‘inān-ı ihtiyārum elde degül. Ḳabūl-i mev‘ızada pâ-der-gilüm. Çeşm-i cānān-bīnüm ne vaḳt ki müşāhede-i cemāl-i yār ile rüşen-ger olur nigāh-ı ragbetümde bütün dūnyā zerreden kemterdür”*

dese de babası ve hakîm vezirin bu nasihatlerini kabul ederek Gülrû’dan belli bir süre uzaklaşır. Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde de Melekşâh ve Gülrû tekrar buluşurlar ancak bir aşk hikâyesinde görmeye alışık olmadığımız bir şekilde Melekşâh’ın vatan hasreti bu ikinci vuslatı da böler. Yazar üçüncü defa bir araya getirdiği Melekşâh ve Gülrû’yu bir ateşin içinde bırakır; ancak hikâyenin yazılış gayesine uygun olarak Melekşâh’ı olağanüstü bir şekilde (yazar bunu “*Ammā ḫikmet-i şun‘-ı Kırdıġār ve ‘ināyet ü fażl-ı Perverdigār ile*” ibaresiyle ifade eder) bu ateşten kurtarıırken Gülrû’yu ölüme mahkûm eder. Hikâyenin sonuna geldiğimizde; aşkı uğruna herhangi bir çarpıcı fedakârlık içinde bulunmayan Melekşâh’ın hakîm vezirin tavsiyesiyle tahta geçerek Gülrû’yu unuttuğunu görmekteyiz. Bu durum klâsik bir aşk hikâyesinde görülmesi zor bir tablodur.

2. Elimizdeki hikâyenin klâsik aşk hikâyeleriyle örtüşmeyen bir tarafı da erkek kahraman yüceltilirken kadın kahramanın baştan sona kadar açık bir şekilde kötü gösterilmeye çalışılmasıdır. Yazar hikâyenin başından sonuna kadar Gülrû’yu riyakâr bir tip olarak göstermeye çalışır. Gülrû’yu hile ile Melekşâh’ı

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

kendisine âşık ettiren biri olarak gösterdiği¹³ gibi onu “*fitne-cû, dîde-i ‘iffet-derîde, Gülrûnuñ firîfte-i reng ü büyü, rez-i duşter-i fitne-engîz, Gülrû-yı âşüfte-şabî‘at, Gülrû-yı âşüfte-ğû, ol tünd-ğû Gülrû-yı hıyânet-cû*” gibi ifadeler etrafında kötüler. Bununla da kalmayan, hikâyenin sonunda Gülrû’yı feci bir şekilde öldürürken Melekşâh’ı sağ bırakır. Bunlar klâsik bir aşk hikâyesinde rastlanması zor hususlardır.

3. *Melekşâh u Gülrû* hikâyesinin klâsik aşk hikâyelerinden farklı olan bu özelliklerinin yanında onu siyasetnâme türüne yakınlaştıran yönleri de vardır. Siyasetname türündeki eserlerde padişaha tavsiye edilen konulardan biri de âdil, tecrübeli ve ileri görüşlü olmak gibi vasıfları barındırması gereken iyi bir vezire sahip olmasıdır.¹⁴ Elimizdeki hikâyede de “hakîm” sıfatıyla nitelenen vezîr hikâyenin en önemli kahramanlarından biri olup yazarın en iyi gösterdiği ve vermek istediği mesajı kendisine söylettiği kahramandır. Hikâyenin tüm karar aşamalarında onun sözü geçmekte; tüm zor aşamalarda onun görüşüne başvurulmaktadır. Nitekim ortaya çıkan problemler de onun ön gördüğü şekilde çözüme kavuşmaktadır.

Elimizdeki eserin konusu, bir aşk hikâyesi gibi görünse de işlenen asıl konu bir şehzadenin nasıl eğitilmesi gerektiği konusudur. Eserdeki aşk hikâyesi ise yazarın bu konuyu anlatmak için kurguladığı bir araçtır. Hikâyenin başından itibaren bir şehzadenin nasıl eğitilmesi gerektiği, hatalarına karşı nasıl davranılması gerektiği gibi konular hakîm vezir tarafından dile getirilir. Hakîm vezir çocuk yapma konusunda kendisine başvuran padişaha önce iyi sonra kötü çocuk hakkında birer hikâye anlatır; ardından da padişahın çocuk yapma isteğine *hakîmâne* bir *tedbîr* olarak cinsel ilişki olmaksızın bir çocuk sahibi olmasını tavsiye eder:

“*İmdi bir tedbîr-i hakîmâne lâzımdur ki bî-muvâka‘a-i zen ve bî-mücâma‘a-i şehvet-şiken şulb-i pâkûnden raḥm-ı mâder hişsemend-i nuḫfe olup muzâheret-i elṭâf-ı ilâhiyye ile gülbün-i şâhîden bir gonca-i nev-demîde zuhûr...*” (8a)

“*bir taḫrîb-i ‘acîb ve bir tarîḫ-i garîb ile*” gerçekleşen bu hakîmâne tedbîrden sonra bir şehzade dünyaya gelir. Terbiye çağına gelince de kendisiyle oynamak ve ona arkadaşlık yapması için Gülrû’yu dâye olarak yanına verirler. Daha sonra şehzadenin aldığı

¹³ Yazar bu durumu ilgili bölüme attığı başlıkta (*و حيله نمودن او بصيد و فريش*) “Gülrû’nun) onu av ve aldatma ile ona hile yapması” şeklindeki ifade ile belirttiği gibi, “*Melekşâh-ı pâ-der-hevâyı pâ-beste-i zencîr-i ‘aşkı itmek sevdâsında oldı*” şeklindeki cümle ile bunu daha açık bir şekilde ifade etmektedir.

¹⁴ Konu hakkında bkz. Agah Sırrı Levend, “Siyaset-nameler”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, [1963] 1962, s. 167-194.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

eğitim ve onun sahip olduğu vasıflara yer verilir. Bu bağlamda şehzade zekâsı ve idraki yüksek biri olup şiir söylemede de hünerli olduğu gibi hüsn-i hat, saz ve içki meclisi düzenleme, çevgân oynama, ata binip ok atma gibi konularda da önde gelen bir şahsiyet hâline gelir. Tüm bu özellikler siyasetname türü birçok eserde padişahların sahip olması gereken özellikler arasında zikredilir.¹⁵ Melekşâh'ın *Gülrû'*nun hilesi ile aşk derdine müptela olmasını gençlik coşkusunun etkisiyle içine düşülen bir hata¹⁶ olarak gören vezir (aynı zamanda yazar) Melekşâh'ın bu hatadan dönmesi için nasihat yolunu tercih ve tavsiye eder; nitekim bu yolla başarılı olur. Şehzadenin böyle bir aşk macerasına girerek bir başka ifadeyle böyle bir hata içine girerek tecrübe kazanmasını sağlayan yazar, onun artık tahta geçmesini düşündüğü anda bu düşüncesine engel olan Gülrû'yu öldürür ve Melekşâh'ı tahta geçirir. Hikâyenin sonunda yazar Melekşâh'ın bu aşk derdine tutulup kurtulmasını şu şekilde anlatır ki sadece bu alıntı bile elimizdeki eserin bir aşk hikâyesinden ziyade ahlak ve siyasetnâme türü bir eser olduğunu göstermek için yeterlidir:

“Şehzâde-i âzâde egerçi hadâset-i sinn-i şebâbiyyet tavrında bir zen-i nâ-mihribân-ı hıyânet-mehrûn ibtilâ-yı hevâ vü hevesiyle peyrev-i ârzü-yı nefis-i bed-nefesi olup irtikâb-ı evzâ'-ı bâride ile pür-şegab u sūr ve melâmet-güzîn ü medhūr oldı. Lâkin kendüsi bî-ihtiyâr ve kâr u emrinde pür-iztirâr olmağla her ne kadar ki dâmen-âlûde-i çirk-âb-ı hevâ olmuş ise de yine gayret-i Haq zuhûrıyla âyine-i hâtırı saykal-pezîr-i tevfiq olup ol tünd-hû Gülrû-yı hıyânet-cünuñ mekr ü firibinden halâş olmağla beyt:

mef'ülü fâ' ilâtü mefâ'îlü fâ' ilün

Gerdün virir mi kimseye şîrâze-i nizâm

Tâ şıkmayınca mengene-i iztirâbdan

Neşr: me'âlince netice-pezîr-i sūr u sūrür olup taht-ı emcedde icrâ-yı levâzım-ı cihândârıla kâr-güzâr [23b] ve girdükçe ol hevâ vü hevesleri terkile dergâh-ı Haqka şükr-güzâr olup eyyâm u

¹⁵ Halil İncalcık; hükümdarlar ve devlet ricâlinin benimsemesi gereken vasıfları arasında yer alan bu özelliklerin; *Şehnâme, Kâbüsnâme* ve *Siyâsetnâme* gibi eserlerin etkisiyle Müslüman Türkler arasında da etkili olan İranî bir gelenek olduğunu ifade ederken bu geleneğin Anadolu sahasında geliştirilen Türkçe edebiyat eserlerinde de yerini aldığını örnekleriyle açıklamaktadır. Bkz. Halil İncalcık, “Klâsik Edebiyat Menşei: İranî Gelenek, Saray İşret Meclisleri ve Musâhib Şairler”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, (editörler: Talat Sait Halman ve diğerleri), Ankara 2006, C. I, s. 233-291.

¹⁶ Dolayısıyla elimizdeki eserde işlenen aşk hikâyesi, şehzadenin gençlik coşkusuyla heva vü hevesine kapılarak içine düştüğü bir hata olarak gösterilmek maksadıyla kurgulanmıştır; yoksa gerçekten bir aşk hikâyesi yazmak maksadıyla oluşturulan bir aşk hikâyesi değildir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

leyâlîsi 'ıyş u nüşıla güzârân itmekle revnağ-efzâ-yı erîke-i hâkânî ve taht-ı 'âlî-baht üzre bârgâh-ı iqbâli büse-cây-ı şâhân-ı zamânî olmağla 'işret-serâ-yı dehrde sâğar-âşâm-ı 'izz ü kâm olup...'.

Sonuç

Klâsik Türk edebiyatının mensur metinleri arasında yer alan örneklerden biri olan *Melekşâh u Gülrû* hikâyesi –yaptığımız taramalara göre- şu ana kadar herhangi bir bilimsel çalışmanın konusu olmamıştır. Bahsi geçen hikâyenin metnini Latinize edip üzerinde bir inceleme yapmak suretiyle oluşturduğumuz bu araştırma neticesinde; söz konusu eserin -müterciminin ifadesine göre- Farsçadan Türkçeye aktarılan tercüme bir eser olup III. Ahmed adına kaleme alındığı, müterciminin ise XVIII. yüzyılın başlarında vefat eden ve daha çok hattâtlık yönüyle tanınan Nazîf mahlaslı Mîr Mehmed b. Hüseyin Paşa olduğu anlaşılmıştır.

Sahip olduğu söz varlığı ve ağıdalı anlatımı dolayısıyla klâsik inşâ sanatının uç örnekleri arasında değerlendirilmeye elverişli olan *Melekşâh u Gülrû* adlı eser, her ne kadar bir aşk hikâyesi olarak okuyucuya sunulmuşsa da dikkatlice incelendiğinde hikâyenin bir amaç olarak değil bir araç olarak kurgulandığı, çalışmamızın ilgili bölümünde de ifade edildiği gibi, eserin bu hâliyle bir aşk hikâyesinden ziyade ahlak ve siyasetname türü bir esere daha yakın bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Elimizdeki eserin –muhtemelen mütercimi tarafından istinsah edilen- nüshası; okumayı kolaylaştıran bilinçli imlâsı dolayısıyla da önemli olup konuyla ilgilenenler için muhakkak başvurulması gereken bir örnektir.

KAYNAKÇA

- DİLÇİN, Cem, (1983), *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- DİLÇİN, Cem, (1993), “Mantıku't-tayr'ın Manzum Çevirileri Üzerine Karşılaştırma”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. 3, s. 35-51.
- İNALCIK, Halil, (2006), “Klâsik Edebiyat Menşei: İranî Gelenek, Saray İşret Meclisleri ve Musâhib Şairler”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. I, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- KAVRUK, Hasan, (1998), *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

- KILIÇ, Filiz, (1994), *Âşık Çelebi Meşâ'irü's-şu'arâ (İnceleme-Tenkitledir Metin)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- LEVEND, Agah Sırrı, "Siyaset-nameler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, [1963] 1962, s. 167-194.
- Müstakîmzâde Süleymân Sadeddîn Efendi, (1928), *Tuhfetü'l-hattâtîn*, Devlet Matbaası, İstanbul.
- Nazîf, Mîr Mehmed b. Hüseyin Paşa, (1122/1710-11), *Kıssa-i Melekşâh u Gülrû*, Süleymaniye Kütüphanesi, Nurosmaniye 4276, vrk. 1b-24a.
- REDHOUSE, Sir James William, (1978), *Turkish and English Lexicon: shawing in English*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- SARICAOĞLU, Fikret, "Osman III", *TDVİA*, C. XXXIII, Diyanet Vakfı Neşriyatı, İstanbul.
- STEİNGASS, Francis Joseph, (1930), *A Comprehensive Persian-English Dictionary: Including the Arabic Words and Phrases to Be Met With in Persian Literature Being Johnson And Richardson's Persian, Arabic, And English Dictionary*, Kegan Paul, Trench, Trubner & Co. Ltd., London.
- Şemseddîn Sâmî (1989), *Kâmûs-ı Türkî*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

METİN

[1b] Hâmîd u sitâyîş ve şükr ü niyâyîş ol kârḥâne-tırâz-ı naqş-ı vücûd cenâb-ı kâr-sâz Hudâvend-i ma'bûda şâyestedür ki bu çâr erkân-ı 'âlemi ebda'-ı nesķ üzere ibdâ' ve sülâle-i benî Âdemo aḥsen-i taqvim ile ihtirâ' idüp kulüb-ı insânı cilvegâh-ı şâhid-i ḥüsn-i me'ânî ve karar-dâde-i 'aşķ-ı sübhânî eyleyüp hürşîd-i pür-envâr-ı muḥabbet-i ezeliyyesine maşrıķ-ı kâbiliyyet ve revzene-i pertev-i nür-ı sa'âdet eyledi. Ḥaķķâ ki bir zât-ı bî-mişâldür ki enbiyâ vü evliyâ bâdiye-i 'aşķında vâlih ü ser-geşte ve ümenâ vü aşdıķa kemterîn şerâre-i tecellîsinden ḥurârgâh-ı¹⁷ ḥayretde dem-refte olduķda yâd-ı esmâ vü şîfât ile ḥayât-ı tâze vü âb-ı zülâl luḫfından neşv ü nemâ-yı bî-endâze bulup zerre-i 'aşķını sâye-figen-i sâḥa-i 'âlem eyledükde her biri ḥasbe'l-isti' dâd nâ'il-i mertebe-i ḥubb u vedâd olmağla ḥıramîde-i çemenistân-ı fenâ olan ḥübâna sermâye-i ḥübî ve 'uşşâķ-ı dil-sühteler ol sâyenüñ üftâdesi olup sırr-ı zâtından ḥaberdâr-ı cezbe-i maḥbûbî olmışlar **beyt**:

Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Sırr-ı zâtuñ şu'ünını gör kim

Cümleden 'ârî cümlede sârî

Neşr: Mâ-ḥaşal mezâhir-i cümle eşyâ olmağla semâvât u zemîn nûriyla münevver ve âyîne-i dü-gîtî tecellî-i şâhid-i feyz ile ziyâ-güster oldu [2a] vâķı'â bir vâcibü'l-vücûddur ki pîş-i mir'ât-ı şun'ında ḥüsn-i ḥübânî bir perde-i ihticâb ve verâsında vech-i pâkini müşâhede-i bî-gânegândan setr ü ḥicâb idüp 'âlemi firîfte-i naqş u nigâr itmekle kimi dil-rübûde-i reng ü bü-yı ḥüsn-i mecâzî olup üftâde-i çâh-ı zekân-ı şüret-i dil-rübâ ve kûteh-dest-i ḥablü'l-metîn-i ḥaķîkat-intimâ olmalarıyla çeşm-bâz-ı şâhid-i şürî ve nigeḥ-endâz-ı ruḥsâre-i pür-şürî bir alây-ı hevâ-perest-i vaşl-ı in ü ân ve heves-peymâ-yı evhâm-i çünîn ü çünân âfitâb-ı ḥubb-ı ezeli'den tîre-çeşm-i idrâk oldılar **nazm**:

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

چشم خفاش اكر پرتو خورشيد ندید
 ”جرم از دیدۀ خفاش نه از خورشیداست“¹⁸

Neşr: ve kimi daḥî **beyt**:

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

¹⁷ Kelimenin harekelenmesinde, metne baēlı kalındı.

¹⁸ Baykuşun gözü güneş ışığını görmüyorsa; bu güneşin deēil, baykuşun gözünden kaynaklanmaktadır.

‘ Aşk tursun ço mecāzī ise de gönülünde

Āb-ı engür hum içre tırarak bāde olur

Neşr: maḳālince humḫāne-i derūnlarında egerçi bāde-i şūriş-fezā-yı ‘ aşḳ-māye neşve-baḫş-ı mecāz-vāyedür ammā¹⁹ ”المجاز قنطرة الحقيقة“ mışdāḳınca cisr-i serī’ü’l-inhidām-ı mecāzdan güzer ile verā-yı tengnāy-ı bād-ramda şahbā-be-dest-i meykede-i ḫaḳīḳat ve neş’edār-ı peymāne-i muḫabbet oldılar ve kimi daḫi **nazm:**

mefā’ılün mefā’ılün fe’ülün

نظر هر صورت خوبان ندارم

²⁰”تفرج میکنم صنع خدا را

Neşr: diyerek dil-beste-i ḳullāb-ı ‘ aşḳ-ı ḫübān ve pā-be-zencīr-i muḫabbet-i sāde-rūyān olmayup teferrücgāh-ı şun’-ı ezelīde şūret ü ma’nā iki āyīne-mişāl der-pīş-i ‘ ibret-me’alleri olup başār-ı şūriler ile şuvere nigerān ve rüşenā-yı başiretler ile şāhid-i ma’nāyī ‘ ayān görmeleriyle **nazm:**

mef’ülü fā’ilātü mefā’ılü fā’ilün

بیگانه رو شدیم هر آشنا و یار

²¹”باشد مکر بروی تو چشم آشنا کنیم

Neşr: diyü [2b] biḡāne-ṭavr-ı her dü serā ve fūrū-beste-çeşm-i ta’alluḳ-ı hevā olup levḫ-i zānūların āyīne-i ḫaḳīḳat ve şāḫa-i derūnların cevlāngeh-i ḫūrşīd-i ḫikmet eyleyüp **nazm:**

mefā’ılün mefā’ılün fe’ülün

جهان مرآت حسن شاهد ماست

²²”فاشهد وجهه فی کل ذرات

Neşr: dimeleriyle manzara-i dīdeleri mir’āt-ı Ḥaḳ ve nümāyişgāh-ı nūr-ı muṭlaḳ oldı ve bihterīn şalavāt-ı maḫmidet-simāt ve teslīmāt-ı menḳıbet-şifāt ol maḳşūd-ı evvelīn ü āḫirīn maḫbūb-ı ḫazret-i rabbū’l-‘ālemīn ḫūrşīd-i ziyā-pāş-ı fezā-yı deycūrī nātīḳ-ı “ اول²³ ”ما خلق الله نوری gevher-i girān-māye-i efser-i risālet dürr-i yektā-yı

¹⁹ Mecaz, hakikatin köprüsüdür. (hadis-i şerif)

²⁰ Her güzelin yüzüne bakış atmam; sadece Allah’ın sanatına gezinti yaparım.

²¹ Gözün sadece senin yüzüne aşına olması için her tanıdık ve dost ile yabancı yüzlü olduk.

²² Dünya, bizim sevgilimizin güzelliğinin aynasıdır; (dolayısıyla) her zerrede onun yüzünü seyret.

²³ Allah’ın ilk yarattığı benim nurumdur. (hadis-i şerif)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

şadef-i nübüvvet pâdişâh-ı erîke-i “ثم دن”²⁴ sultân-ı tahtgâh-ı “او ادن”²⁵ seyyid-i veled-i Âdem eşref-i cümle-i ‘âlem fâhr-ı kâ’inât mefhar-ı mevcûdât şadr-ı şuffe-i şafâ hazret-i Muhammed Muşafânuñ meşhed-i münevver ve mażca^c-ı muṭahharına ihdâ olunur ki zât-ı bî-mişâli mazhar-ı hubb-ı İzidî ve nâşiye-i âmâli şa^cşa^cadâr-ı nûr-ı sermedî olmağla cemâl-i tâbnâki maṭla^c-ı şems-i hidâyet ve cebhe-i pâki maşrıq-ı âfitâb-ı necâbet qalb-i pür-şavâbı envâr-ı zât u şifât ve sîne-i pür-nûrî câm-ı cihân-nümâ-yı esrâr-ı mükevvenât oldı **şî^cr**:

وليس يزيد الشمس نورا و محجة

²⁶اطالة ذى وصف و اكثر مادح

Neşr: Ve ol şalavât u teslîmâtdan ervâh-ı âl ü aşhâb daḡı hişsemend-i mütâba^cat olsun ki her biri pervâne-i şem^c-i cemâl-i tâbdâr-ı peygamberî ve bülbül-i nâlende-i ruhsâr-ı nübüvvet-perverî olup muḡabbet-i seyyidü'l-kevneyn ile **rübâ^ct**:

Mef ulü mefâ^c ilü mefâ^c ilü fe^c ul

Ey maḡrem-i bî-müşterek-i qurb-ı Hudâ

Dilden eşerüñ itmesün Allâh cüdâ

Her zerre-i ḡâk-i qadem-i hazretüñe

Cânım da fedâ ten de fedâ ben de fedâ

Neşr: ḡitâbımı [3a] dîbâce-i ‘arz-ı ḡâl-i şevk u iḡlâş kı lup ‘aşk-ı şirket-i nâ-kabûlını düstürü’l-‘amel-i necât-ı vahşet-serâ-yı dü ‘âlem bilmeleriyle nâm-ı nâmîleri zeyl-i sûtür-ı midḡat-i risâlet-eşer olmışdur.

Ve ba^cde bu kemterin-i qadr-perîşân-ı maḡâl qalem-zen-i şaḡife-i ḡoşterin-me’âl **Nazîf Mîr Mehmed b. Hüseyn Paşa** “اعلى الله”²⁷ varâk-kerdânî-i nazm u neşr ile ter-engüşt-i i^c tibâr ve müṭâlâ^ca-i âşâr-ı qudemâ ile hişsedâr olup qadr-i müşterek-fenn-i teressül ü inşâya verziş ve şinâ^cat-ı ḡüsn-i kitâbete ḡüşiş itmekle ba^cz-ı ezmine-i ḡâliyede manzûm u menşür kütüb-i Fârisî vü ‘Arabî tetebbu^cıyla teşḡîz-i zihn-i pür-fütür itdügüm ḡilâlde âşâr-ı pür-bereketleri nâm-ı nâmîlerini zıkr-i ḡayr ile yâd ve rûḡ-ı pür-fütüḡlarını kelâm-ı raḡmet-bâd ile âbâd itmege bâ^c iş olduḡı tâziyâne-i şevk u ḡarâm olmağla **li-münşihî**:

²⁴ “Sonra (ona) yaklaştı...” (Necm: 8)

²⁵ “...yahut daha az oldu.” (Necm: 9)

²⁶ Vâsetme özelliğine sahip biri ile methediciinin sözü uzatmasından başka hiçbir nur ve parlaklık güneşin ışığını artırmaz.

²⁷ Allah dünya ve ahrette derecesini yükseltsin.

mef' ulü mefā' ilü mefā' ilü fe' ulün

Ne ' arz-ı ma' arif ne hod izhār-ı hünerdür

Bu şafha-i ' alemde ğaraż vaż' -ı eşerdür

Neşr: maķālince bir eşer vaż' ile nām-ı faķır dağı nigāşte-i zeyl-i esāmī-i zevi'l-āsar ve “ذکرش بخیر باد”²⁸ zemzemesinden vāyedār olmaķ dā' iyesiyle **Melekşāh u Gülrü** nām iki perī-peykerüñ gūşvāre-i eyyām u leyāl olan gevher-i vaķ' a-i ğaķīķat-iştimālleri manzūme-i silk-i süťür-ı Fārisī-nizām olup ' uķde-i nazmdārı ğall-şüde-i nāğun-ı itīlā' -ı tām olmamağın ser-engüşt-i ğāme-i Türkī zebān ile keşīde-i semť-ı tercümānī ve ser-tāc-ı iklīl-i küşāde-rüy-ı emānī kılmaķ ārzūsında řab' -ı faķır-i bī-mecāl birişüm-bāf-ı neşr-i dürrin-ğayāl olduğda bir zāt-ı ferğunde-şıfāt ve bir vücūd-ı zībende-simātuñ nām-ı hümāyūnı [3b] zīb-i süťür-ı nüşğa-i merām ve revnaķ-ı şağīfe-i pür-nizām kılınur ki āsitān-ı celīlül-'unvānı büsegāh-ı ğavākīn-i zamān ve cārüb-ı südde-i refī' ü'l-bünyānı müjğān-ı selāřin-i deverāndur **li-ğayrihi:**

fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

Zīnet-efzā-yı mülk-i ' Oşmānī

Dürretü't-tāc-ı efser-i ğānī

Menbā' -ı cūd u sāye-i Yezdān

Lāyık-ı mansıb-ı cihān-bānī

Neşr: Cenāb-ı şehriyār-ı Cem-' azamet tācdār-ı Dārā-ğaşmet tağt-nişīn-i mesned-i pādīşāhī řabā-nesāpūş-ı düş-ı şehensāhī vālī-i mülk-i cāh u cemāl Yūsuf-ı Mışr-ı fażl u kemāl ' unvān-tırāz-ı berevāt-ı luťf u ' aťā tuğrā-yı ğarrā-yı evāmir-i cūd u seğā seccāde-nişīn-i ğilāfet-i resül-i muğterem ķā'im-maķām-ı ğazret-i pür-kerem **es-Sultān ibnü's-sultān Aĥmed Ħān ibnü's-sultān Meĥmed Ħān** “اعز الله تعالى

انصاره و ضاعف اقتداره في كل الايمان”²⁹ ğazretlerinüñ ābā vü ecdādumuz ile dergāh-ı re'fet-penāĥları müntesibātından perverde-i ğarem-i şehriyārī ve terbiyet-kerde-i ni'am-ı cihāndārīleri olup boyumuzdan ziyāde müstağraķ-ı elťāf-ı ' amīme-i şāhāneleri olmamız ile ğuķūķ-ı veliyyü'n-ni' amīleri üstüğānımızda olduğından bu tuğfe-i nāçiz rikāb-ı kām-yāblarına ' arza lāyıkđur ki **mışra'**:

“قدر زر زر کر شناسد قدر کوهر کوهری³⁰”

²⁸ Hayırla anılsın.

²⁹ Allah onun yardımcılarını yüceltip iktidarını tüm zamanlarda kuvvetlendirsin.

³⁰ Altının kıymetini sarraf, cevherin kıymetini de mücevherden anlayan bilir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Nesr: mışdâkıncı hâkka'l-inşâf bir pâdişâh-ı ma'ârif-itteşâfdur ki zât-ı merhâmet-âyâtı câmi'-i envâ'-ı fûnûn u kemâl ve müştêmil-i mekârim-i ahlâk-ı ma' delet-iştîmâl olmağla **li-nâmıkihi**:

mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün

Bilür ehl-i ma'ârif kâdrin ol şâh

Aña fehm ü firâset virmiş Allâh

Nesr: mazmûnıncı kâdr-i erbâb-ı ma'rifeti dânâ ve zekâ vü fitnatda ferîd ü yektâ olup her biri ednâ vesîle ile mazhar-ı [4a] iltifât-ı hîdivâneleri olduğına binâ'en bu eşer-i perişân-eczâ daği kütübhâne-i kereminde şîrâze-pezîr-i hüsn-i kabûl ve manzûr-ı nazâr-ı 'avâtıf-mahmûlleri olmağ ile **mışra'**:

'Înâyet-i nazâr-ı şâha bir bahâne gerek

Nesr: vefkıncı vesîle-i zühûr-ı kerem-i cihân-bânî ve vâsihta-i şudûr-ı lutf-ı hüsvânîleri kılınup “مستعينا من الله الكريم و راجيا بطفه العميم”³¹ şürû'-ı maşşûd olunmuşdur. Egerçi bu bende-i kem-mâye de da'vâ-yı eşer-nüvisi-i ma'rifetkârâne ile edâ-yı medîha-i şehriyârîde istîfâ' at olmaduğı emr-i bedihîdür bâ-huşuş **mışra'**:

“شد معلوم حال هر کسی چون وقت کار آید”³²

Nesr: veznince bu sûtûr-ı 'adîde-i nâ-çespân nazâr-kerde-i erbâb-ı nazâr-ı pür-iz'ân kılınuğda tevsen-i süst-rev-i 'adem-i bizâ'a leng-cilve-i fezâ-yı istîfâ'a idüğü zâhir olur ammâ **mışra'**:

“هر عیب که سلطان ببندد هنرست”³³

Nesr: maşdûkıncı resîde-i dest-hüşî-i pesend ü âferînleri olur ise tâ-be-rûz-ı kıyâm zîver-i şandûka-i i'tibâr ve ârâyîş-i mahfaza-i rûzgâr olup nâm-ı hümâyûnları zeyl-i sûtûr-ı hamd u şalavât ve meştûr-ı şahâyif-i pür-nikât olduğça ism-i fakîr daği mezkûr-ı elsine-i hâşş u 'amm ve şirket-pezîr-i zıkr-i hayr-ı hüceste-encâm olmağda şüphe yoğdur. Zîrâ **mışra'**:

“Pâdişâhuñ nazârı toprağı altun eyler”

Nesr: Allâh sübhânehü ve te'âlâ eyâdî-i kerem-mebâdîlerin mahzen-i mefâtih-i mülk ü devlet ve nâdî-i himem-iyâdîlerin büsecây-ı şifâh-ı feth ü nuşret idüp ilâ kıyâmi's-sâ'a ism-i sâmilîleri zîb-i minber-i 'izz ü iqbâl ve tuğrâ-yı garrâ-yı 'azamet-mağrûnları ser-sağr-ı berevât-ı eyyâm [4b] u leyâl olmağla zamân-ı şevket-evânında kulları

³¹ Kerim olan Allah'tan yardım isteyip onun engin lutfunu dileyerek...

³² Herkesin hali, iş vakti geldiği zaman anlaşılır.

³³ Sultanın öğütlediği her ayıp aslında bir hünerdir

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

neyl-i merāhīm ü mekārīm-i şāhānīyeleriyle muhaşşılı'l-merām olmağı muḳadder eyleye ”و یرحم الله عبدا قال آمیناً³⁴“ **ḳıṭ‘a:**

fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün
Rām ola emr-i hümāyūnına mülk-i ‘ālem
Ola ‘avn-ı ezeli cümle umūrında zahīr
İde āfāḳı pūr-āvāz-ı şükūh u şānı
Sāye-i devlet ü iḳbālī ola ‘ālem-gīr

آغاز مقاله در بیان صورت حال ملکشاه و کلرو

(Melekşāh ve Gülrū’nun Durumlarının Açıklanmasına Başlangıç)

عنوان کتھ این صحیفہ عشق
(این کتھ برین رقیمہ شوق³⁵)

Fen-āşinā-yı nüşha-i ‘aşḳ-bāzī varāḳ-ḥān-ı mezāyā-yı ḥüsn-i mecāzī bu güne vaḳ‘a-nūvīs-i kitābe-i naḳl u beyān olur ki zemīn-i Yunānda bir şehriyār-ı hūrşīd-vaḳār ve bir tācdār-ı gerdün-iḳtidār var idi ki mānend-i İskender şāhib-tāc u nigīn ve Dārā-şıfat fermān-rev-i rūy-ı zemīn idi. Ol şāh-ı Cem-cāha bir ḥakīm-i Eflātūn-ḥikmet ve bir nedīm-i Aristo-fiṭnat yār u muşāḥib olmışdı ki ehl-i ḥikmet serāpā şākirdi ve ḥalka-bend-i girdāgirdi idi. **Beyt:**

fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün
Gevher-i dānişi sencīde-i mīzān-ı ḥıred
Rište-i bīnişi şāḳūl-ı binā-yı ‘ālem

Neḡr: Pādişāh-ı encüm-sipāh ise ḥakīm-i ḥikmet-kelīmūñ selāmet-i ṭab‘ u istiḳāmetini fehmi ü iz‘ān itmekle bi’l-āḥere meclis-i ḥāşşına taḳrīb ve ḥarīf-i **bezm-ünsā[yı]** ünsi itmede bī-şekīb olup bir vaḳti mūrūr itmezdi ki kendüye hem-şoḥbet ve ümūr-ı mülk ü ‘ibādı anuñla meşveret itmeye fi’l-ḥaḳīḳa bir mertebede mu‘temedi ve ḥüsn-i tedbīr ü siyāsetde müstenedi idi ki tedbīrinden taşra bir ḥuṭve³⁶ bir yire gitmez ve kendüden ḡayra niḡeh-efḡen-i raḡbet [5a] itmez oldu. Ḥakīm daḡi levāzım-ı kişver-küşāyide tedbīrini bir dereceye irişdirdi ki memālik-i rūy-ı zemīn vāşıl-ı zīr-i ḳabza-i fetḥ ü teşḡīr ve dāḡil-i taḥt-ı taşarruf-ı pādişāh-ı cihān-gīr olup şadā-yı ‘adl ü dādıyla ḡūş-ı ‘ālemiyān pūr-velvele ve taḥt-ı dāveride şānī-i İskender-i vālā-menzile olmuş idi. **Li-muḡarririhī:**

³⁴ “Amin” diye kulunu Allah esirgesin

³⁵ Bu aşk sayfasına başlık atan bu hasret yazısı için şunu söyledi.

³⁶ “adım” anlamında olan bu sözcük lügatlerde “ḥaṭve” şeklinde iken elimizdeki metinde “ḥuṭve” şeklinde imlâ edilmiştir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

Ol şeh-i taht-ı Sikender-ھاşmet
 Dâver-i mesned-i Dârâ-‘azamet
 ‘Âleme olmuşdu hükmi revân
 Râm idi emrine ser-cümle cihân

Neşr: Egerçi bu mertebede esbâb-ı şâhî müretteb ü âmâde ve ebvâb-ı ‘adl ü lufti ‘âleme rû-küşâde idi lâkin kendüden sonra zîver-efzâ-yı tâc u saltanat ve cârî-kün-i âyîn-i mülk ü memleket olur nakd-i vaqti olmağa liyâkat-pezir bir veled-i erşed necâbet-eşîri olmaduğundan ğamnâk ve ceyb-i hâtırı dest-i ğamla çâk her dem bu efkâr ile dil-figâr ve hañcer-i hüzn ile sîne-âzâr olmağın bir gün hakîm-i mezbûri halvethânesine da‘vet idüp bu dâ‘iyeyi ‘arz ile cüyâ-yı tedbir olduĝda hakîm-i Dânâ-dil bu vech ile leb-cünbân-ı cevâb olmağla şâhid-i merâmı zânû-zede-i maĝâm-ı hîtâb idüp didi: “ey pâdişâh-ı dūr-bîn ve ey cihân-penâh-ı Cem-âyîn bu re‘y-i şavâb ve fikr-i işâbet-me‘abuña pesend ü âferîn olsun ki ‘âlem-i fenâda rûh-ı vâlidî hayr ile yâd ve harâb-şüde-i ma‘müre-i pederi şen ü âbâd ider ferzend-i reşâd-peyvenden ğayrı yokdur me‘âlîb-i cihân ferzend ile hâşıl ve şîme-i kerîmesiyle nâm-ı peder rütbe-i zindeĝiye nâ‘il olur. Ammâ ferzend daĝı iki hâl üzre mecbûldur ki biri cephe-i pâkinde âşâr-ı necâbet nümâyân ve nâşiye-i hâlinde hürşîd-i [5b] aşâlet tâbân olup cilve-ger-i saha-i vücûd olduĝça ism-i sâmi-i pederini mahv-kerde-i şahâyif-i ‘âlem itmeyüp iktizâ-yı tarîka-i selef ile hayr-ı halef olmağa şâlih ve mâ-şadağ-ı “³⁷نعم الولد الصالح للرجل الصالح” olur. Biri daĝı ziddîdur ki mażhar-ı kerîme-i “³⁸فخلف من بعدهم خلفا” olup ittibâ‘-ı nefis ü hevâ ile bâdiye-kerd-i ğaflet ve şahrâ-neverd-i haybet olmağla cîfegâh-ı fenâda âlûde-i çirk-âb-ı hizlân u idbâr olduĝça televvüş-kün-i dâmân-ı ‘ırz-ı hîş ü tebâr olur” diyü şâhideyn-i ‘âdileyn menziline iki hikâye-i laţîfe îrâdıyla müdde‘âsını işbât ve dest-âverî-i ferzende muĝaddime-i tedbir-i işâbet-nikât idüp bu güne birîşim-bâf-ı mıştar-ı rivâyet ve kalem-keş-i levha-i dirâyet olup didi :

حكايت آن فرزندان نبیه كه مظهر الولد سر اییه ³⁹ بوده اند

“Oğul babasına çeker” Atasözüne Mazhar Olan Soylu Çocukların Hikâyesi)

Bir müsâfir-i şahrâ-neverd-i mühâceret eşnâ-yı tarîk-i seyâhatinde bir hâne-i ‘Araba pây-endâz-ı müsâferet olup baş-ı kilîm-pâre-i mihmânî eyledükde şâhib-i hâne daĝı ‘Arabî

³⁷ Salih adamın salih oğlu ne iyidir.

³⁸ “... onlardan sonra ... bir nesil geldi.” (Meryem: 59; A‘râf: 169)

³⁹ Oğul babaya çeker (Arap atasözü) “Armut dibine düşer”.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 5/3 Summer 2010*

قدم لزيارتك الطعام وحيه
 40 حتى يراه كأنه في حيه

tarīkasınca merāsım-i mihribānīyi nihāde-i ʔabaqa-i ikrām idüp sümāta-keş-i şahn-ı iħtirām olduqda şaf-bendān-ı maqām-ı ahlāfı olan evlād-ı şıġār u kibārını Gürg ü Şır ismiyle tesmiye ve üstāde-i pīşgāh-ı ħidmeti olan ħidmerkārlarını Kūsfend ü Bere künyesiyle tekniye itdüġini müsāfir-i hoş-me’şer müşāhede ve istimāc eyledükde bu güne dehen-küşā-yı istıfsār oldu ki “ey nām-āver-i nāmverān-ı ‘ Arab ve ey muzīf-i izāfet-meşreb bu gice ki müsāferetüñde güş-zed-i istimāc um olan esmā’-ı ‘ acıbeden [6a] engüş-ber-dehān-ı ta’ accub ve bu bābda perde-küşāyende-i kāşāne-i rāz olmañda mevķūf-ı maqām-ı teraķķub oldum. Evlād u ‘ ubeydüñi bu vechile tesmiyeye vech nedür?” didükde şāħib-i ħāne daħi zebān-āver-i beyān olup didi: “ey zayf-ı pākīze-ı tayf Şır ü Gürg isimler ile müsem mā olan evlādum her biri eṡrāfımda ķahr-ı düşmende mānende-i Gürg ü Şır i’ dām-ı a’ dāda Ğazanfer-naṡırlerdür. Ħidmetkārımda daħi edā-yı lāzıme-i mihmān-nüvāzıde her biri şıtabende-i çerāġāh-ı ihtimām ve müntefe’un bih olmaķda mişāl-ı Kūsfend ü Bere nef’leri ‘ āmmdur” diyü ħatm-i kelām ve naķl-ı merām eyledi.

Zeyl

Hakīm-i Eflāṡun-nihād ferzend-i ħalef-peyvend ħakkında bu güne tafşıl-i maqāl eyledükde yine şavb-ı şehriyār-ı nāmdāra teveccüh-i rüy-ı ħıṡāb idüp didi: “ey pādīşāh-ı ma’delet-şı’ār bunı ki söyledüm ferzend-i ħilāfet-mesnedüñ ħāl-i netıce-iştimālī ve ħayr-ı ħalef olanuñ şāħid-i şerāfet-me’ālidür ammā bir ferzend ki bed-sirişṡ ü ħılķat-i ħabışesinde envā’-ı ħüy-ı zişṡ ola andan ġirizān olmaķ lāzımdur. Ħāzret-i Nūħ peyġamberüñ “عليه التحية و التسليم”⁴¹ ferzend-i nā-ħalefı fıṡrat-ı ṡālīħa üzere mecbül olmaġla dāġ-ı “انه ليس من اهلك”⁴² ile sīne-süz-ı vālid-i mācid olduqda “اعوذ بك ان اسئلك ما ليس لي به علم”⁴³ ile teslīm-kerden-i rızā eyledi. İmdi ħāl-i ferzend bir ķarār üzre olmayup kimi şeref-efzā-yı rütbe-i ħayr-ı ħalef ve kimi ser-geşte-i bādiye-i nā-ħalef olduġı ma’lüm ola. Pes **beyt**:

mefā’ ilün fe’ ilātün mefā’ ilün fe’ ilün
 Nihāde ķıl ser-i teslīmi levḡ-i taķdīre
 Muķadderāt-ı ilāħi gelür zühür eyler

⁴⁰ Seni ziyarete geleni, kendisini evinde hissedecek şekilde güzel aġırla.

⁴¹ “salat ve selam onun üzerine olsun”

⁴² “O, asla senin āilenden deġildir” (Hūd: 46)

⁴³ “bilmediġim şeyi senden istemekten, gene sana sıġınırım” (Hūd: 47)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 5/3 Summer 2010

Neşr: mefhûmını düstûru'l-‘amel-i [6b] tevekkül itmekle vâbeste-i irâde-i ezeliyye olup Hüdâdan hayırlu ferzend talebiyle âsüde-nişîn-i sâye-bân-ı emniyyet olmak gerekdür.

(حکایت آن طالب فرزند که بعد ولادت او از شروی خلاصی میجوید)

(Çocuk Sahibi Olmak İsteyen Ancak Çocuğu Doğduktan sonra Onun Şerrinden Kurtulmaya Çalışan Adamın Hikâyesi)

Bir şahş-ı fuğül ve bir merd-i nâ-mağbûl bir şeyh-i kerâmet-elîfe ki haqqâ ki mağrem-i bezm-i hâş-ı hażret ve cāy-gîr-i zîr-i kıbâb-ı ‘izzet idi hużûr-ı fâ’izu’n-nûrına gelüp “ferzendsizlik ğamından melûl u hażîn ve cā-nişîn-i halefûm olur bir veledüm olmaduğından dil-rîş ü ğam-bînem ola ki ebr-i şehâb-ı himmet-bâruñ ile âb u gilimden bir nihâl-i tâze zînet-ârâ-yı çemen-şuffe-i vücûd olmağla bekâm ve serv-i hoş-refţâr-ı kâmetle şahşâr-ı ‘ömrüm mîvedâr-ı nizâm ola” diyü cüyâ-yı himmet olduğda şeyh-i każâ-dâniş bu ğüne edâ-yı cevâb-ı mes’ûlün ‘anh eyleyüp buyurdı: “ey merd-i heves-peymâ peyrev-i nefis ü hevâ olma umûruñı meşiyet-i Haqqâ havâle idüp zuhûr-ı fażl-ı hâliku’l-‘âleme çeşm-küşâ-yı terakķub olmağla **beyt:**

fâ’ ilâtün fâ’ ilâtün fâ’ ilâtün fâ’ ilün

Hâlıkum yîgrek bilür benden benüm bihbûdımı

Ben aña tapşurmuşam çokdan ziyân u sūdımı

Neşr: maķâlini nüvişte-i nâşiye-i teslîm ü rızâ eyle” diyü taħrîk-i şefeh-i pend ü nuş eyledükde şahş-ı şiklet-nümâ dağı ‘**Arabî**

لقد سمعت لونا ويت حيا”

”⁴⁴ولكن لا حياة لمن تنادى

Neşr: diyerek i‘mâl-i kâ‘ide-i “⁴⁵الابرار يحصل المرام” da ihtiyâr-ı ilhâh u ibrâm kılup tekrâr teşebbüs-i dâmen-i kerâmet-me‘men eyledükde **beyt:**

mef’ ulü fâ’ ilätü mefâ’ lü fâ’ ilün

‘Aşık ki zür-ı himmetini der-miyân ide

İtmez taħammül aña derün-ı kerübiyân

Neşr: vefkınca girye-i bî-şu‘ürânesi rikkat-hîz-i kalb-i fütüvvet-âmîz-i şeyh-i şavâb-endîş olmağla dergâh-ı re’fet- [7a] penâh-ı kibriyâya şarf-ı teveccüh-i meşâyihâne ile himmet-efrâste-i du‘â olduğda harîf-i mezbûr hużûr-ı şeyh-i pür-nürdan ric‘at ve şâhibetü’l-beyt ile muvâka‘a-i zevciyyet itdi. Vâkı‘â tâ‘ir-i du‘â-yı şeyh **icâbet-der-kafâ** bâl-küşâ-yı hevâ-yı vücûd ve âşiyân-sâz-ı şâhçe-i şühûd olup mürûr-ı şühûr-ı ‘adîde ile bir püser-i behcet-eşer kadem-

⁴⁴ Sen canlı duran bir teni çağırırım, fakat onda hayat yoktur.

⁴⁵ Israr amaca ulaştırır. (Arap atasözü)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

nih-i gehvâre-i zuhûr oldı. Bir âhû-yı müşk-bâr idi ki pederi şîr-i derende-i himmet-i şeyh ile şikâristân-ı gaybdan şikâr eylemiş yâhûd bir serv-i mevzûn-kâmet idi ki henûz daği zîver-i mehd-i nâz iken **mışra'**:

“Dilber beşikden öğrenür oldı şalınmağı”

Neşr: veznince çemenistân-ı 'işvede 'ar' ar-ı gülbün-i ihtizâz idi. Mâ-ğaşal hûsn-i rûz-efzûnını hâkq-ı edâda zebân-ı beyân kâşır u lâl ve ta'bir-i mezâyâ-yı hûsninde kâlem-i müşğîn-raqam kem-makâldür. **Beyt:**

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün
Ne lisân vaşfına kâdir ne zebân-ı hâme
O cefâ-pîşeyi bilmem nice ta'bir ideyüm

Neşr: El-kışşa ol püser-i hürd-sâle âğüş-nişîn-i terbiyyet-i dâye olarak âb u gil-i siriştinden nihâl-i şehvet ü hevâ bâr-âver-i neşv ü nemâ oldı. Ya' nî rûz-tâ-şeb **beyt:**

mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün
Mişâl-i dîde-i hûnîn-i 'âşık-ı şeydâ
Tehî görülmüşün ey sâkî câm-ı ser-şâruñ

Neşr: edâsını tekrâr iderek her gûne bir sâkî-i gül-rûnun dest-i pür-şürından cür'a-keş-i bâde-i 'işret ve şeb-tâ-be-rûz **beyt:**

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün
İntizârum sañadur şubha dek ey mihr-i münîr
Berg-i hâtırdâ olan şebnem-i ümmîd gibi

Neşr: me'âlince her gice bir dil-ber-i 'işve-berüñ ârzû-yı bûs u kenârıyla âlûde-i çirk-âb-ı hevâ olduğundan mâ-'adâ hem-sâyesinden bir pâk-dâmen-i defter-i 'işmet-me'menüñ ser-mest-i peymâne-i 'aşkı ve heves-âlûd-ı şevki [7b] olmağla bir gice gâlebe-i bî-şermî vü hayâ ile perde-der-i 'ırz u nâmûs olup dâmen-i 'iffet-i duğter-i pâkîze-ağter-i çâk-hürde-i dest-i te'tâvül ü serserî itmek ârzûsında hânesine hâncer-be-kef pây-efgen-i duğûl olmağla gayret-i civâriyyeyi ber-ťaraf itdüğini zevci müşâhede eyledükde **beyt:**

mefâ' ilü fâ' ilâtün mefâ' ilü fâ' ilâtün
Gelür ol dilîr-i ser-keş kılıcı elinde kanlu
Şavul ey göñül yolından ki yaman geliş durur bu

Neşr: diyerek peşinde bir țarafa girîzân ve ol nâ-halefüñ dest-i âzârından bir semte rehâ-cüy-ı emân olup der-'açab şehrüñ hûkkâm u 'asesine haber ile ol şeb-i pür-gürbede dest ü pâ-beste habişhâne-i teng ü târda dil-şikeste koyup seher cezâğâh-ı şehirde 'ibret-nümâ itmege tulû'-ı şubha nezâretleri hâlinde bu vaq'a-i hûş-fersâdan pederi bî-çâre haber olduğda cân başına şıçrayup hûkkâm u

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

‘aseşe şarf-ı nağdîne-i dirhem ü dînâr ve çeşm-i ğayretini pür-nem ü eşk-bâr itmekle egerçi ħalâş-kerde-i bend-i âzâr eyledi lâkin **naẓm**:

mefâ‘ ilün fe‘ ilâtün mefâ‘ ilün fe‘ ilün

اکر ز دست بلا بر فلک رود بد خوی

ز دست خوی بد خویش در بلا باشد⁴⁶

Neşr: mazmûnınca cibillet-i bed-ĥilkâti bu ĥâl üzere sirişte olmağla her gün bir emr-i fağîh irtikâb ile hetk-i ‘ırz u ‘âr ve şenâ‘at-i pür-mel‘aneti ile kavm ü kabîlesini bîzâr idüp püser-i izâ‘at-kâruñ şavb-ı şalâĥa ‘inân-kerdân-ı inâbet olmağla menzil-resîde-i nedm yâĥûd sâĥa-i ‘âlemden reh-neverd-i semt-i ‘adem olmasını istid‘â ider oldılar diyü zeyl-nüvîs-i ĥüccet-i merâm ve ĥâşiye-sâz-ı kıbâle-i kelâm olup didi: “ey pâdişâh-ı ĥıttâ-i ma‘delet ve ey cihân-penâh-ı kişver-i nasfet çünkü bu ârzü-yı işâbet-bûya [bu mertebe]⁴⁷ ĥâtır [8a] ĥoş-ĥû eyledüñ imdi bir tedbîr-i ĥakîmâne lâzımdur ki bî-muvâka‘a-i zen ve bî-mücâma‘a-i şehvet-şiken şulb-i pâküñden rahm-ı mâder ĥişşemend-i nuţfe olup muzâheret-i elţâf-ı ilâhiyye ile gülbün-i şâhîden bir gonca-i nev-demîde zühûr ve nefĥa-i vücûdı meşâm-ı ‘âlemiyânı ‘ıtr-sây-ı sürûr eyleye” diyü şâhrâh-ı ĥâtır-ı pâdişâhîde ser-zede olan ġubâr-ı ârzü-yı ferzendî rüfte-i cârûb-ı ĥüsn tedbîr eyleyüp bir taqrîb-i ‘acîb ve bir tarîk-i ġarîb ile şulb-ı şehriyâriden bî-şehvet ü mücâma‘at nuţfe-resân-ı rahm-ı mâder ve zühûrât-ı fazl-ı Ĥakka ser-fürü ve bürde-i teslîm-i emânî-eşer oldı. Fi‘l-vâkı‘ tîr-i işâbet-per-i tedbîri resîde-i hedef-i ĥuşûl olmağla menzil-gîr olup mürûr-ı müddet-i ĥaml ile şâĥn-ı ‘âleme bir ferzend-i vâlâ-ĥaseb ve bir şehzâde-i ‘âlî-neseb pâ-nihâde-i zühûr oldı ki tâc u baĥt-ı pederi gevher-i vücûdıyla ser-bülend ve taĥt u salţanat-ı vâliği firûzmend eyledi. **Li-münşi‘iĥi:**

mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün fe‘ ulün

Ĥadem başınca ol mihr-i sa‘âdet

Olup dünyâ ziyâdâr-ı meserret

Ĥudûmıyla şafâ-yâb oldı ‘âlem

Ĥulûb-ı nâsdan gitdi ġam u hemm

Du‘âsın eyleyüp erbâb-ı ‘irfân

Melekşâĥ itdiler nâmını ol ân

Neşr: Bir şehzâde-i civân-baĥt idi ki zühûriyla sîneler gencîne-i sürûr ve ĥâtırlar encümen-i ĥuzûr olup ġüyâ teşrîf-i mehd-i ‘izzet idince şâĥn-ı ‘âlem ve çeşm-i felek bî-merdüm ü bî-merdümek idi ya‘nî ĥüsn ü ânda ve şeref ü şânda **naẓm**:

⁴⁶ Her ne kadar kötü huylu, bela yüzünden felekten şikâyet ederse de aslında o kendi kötü huyundan dolayı belaya düşmüş olur.

⁴⁷ Metinde üzeri karalanan sözcük cümlelerin akışına göre tahmin edilmiştir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

جز در آینه و آیش نتوان دید نظیر“
 ”⁴⁸جز در اندیشه و خوابش نتوان یافت بدل

Neşr: mazmūnınca nazīri rū-küşāde-i ‘ālem-i vücūd ve cilveger-i fezā-yı şuhūd [8b] olmayup gehvāre-i aşāletde bir hūrşīd-i ziyā-pāş-ı ufuk-ı ‘ālem ve gencīne-i salṭanatda bir şeb-çerāğ-ı encūmen-efrūz-ı melek ü ādem idi. Hāşılı **beyt:**

mef’ülü fā’ilātü mefā’lū fā’ilün

Gözler görüp o māhı kulaqlar işitmemiş
 Güft ü şinīdi ‘āleme her gāh tazedür

Neşr: Pes pister-i nāz u na‘īmde perveriş-yāb-ı pistān-ı leṭāfet olup **mışra‘**:

“Aña lālā geçinür hūsrev ü şīrīn dadı”

Neşr: mefhūmınca zānū-nişīn-i dāye-i terbiyyet ve der-āğūş-ı perestār-ı kābiliyyet olarak şīr-i māderden behre-gīr-i gīnā olup zīnet-efzā-yı nahlistān-ı hīrām olmağa kudret geldi. Kendü ile hem-meclis ü lu‘bet-sāz u enīs olmak için nāmı Gülrü ve kendüsi fitne-cū bir dāye-i behcet-māye ve bir perveriş-ger-i leṭāfet-vāye ta‘yīn eylediler ki anuñ daḡi hūsn ü behceti bir mertebede idi ki şehzāde-i āzāde gibi bir Yūsuf-ı Mışr-ı melāḡat āvīḡte-i zencīr-i ‘aşkı ve dīvāne-i silsile-i şevkı olmaḡdan ḡalāş olmayup ‘ākıbet sevdā-yı gīsūsıyla ber-geşte vü āvāre ve ibtilā-yı hevāsıyla felāket-dīde vü bī-çāre olduḡı nüvişte-i şaḡīfe-i beyān olacaḡdur. Muḡaşşal bir perī-peyker-i āşūfte-hū idi ki çeşm-i ‘ālem nazīrin görmemiş ve bir ‘işve-ger-i cefā-cū idi ki gūş-ı cihān mişlini işitmemiş. Ruḡsār-ı ṡarāvet-şī‘ārı gül-bīz-i çemen-i ‘işve vü nāz kāmēt-i dil-cūyı riyāz-ı hūsnde bir serv-i ser-fīrāz beden-i nāzūki gül-āḡīn-i ḡadīka-i leṭāfet ve ḡamīr-i vücūdī āḡuşte-i yāsemīn-i kāmeryye-i nezāket idi. **Beyt:**

mef’ülü mefā’lū mefā’lū fe’ülün

Evşāfi o māhuñ dehen-i ḡāmeye şıḡmaz
 Ta‘bīr-i mezāyā-yı nihān nāmeye şıḡmaz

Neşr: Çünki şāh-ı pākīze-nazar [9a] Melekşāh-ı aşālet-gevherini ḡavāle-i terbiye-i dāye ve tavşīye-i muḡāfaza vü ḡīmāye eyledi. Gülrü daḡi kemer-i ḡidmeti miyān-beste-i ihtimām ve pūşīş-i zer-beft-i terbiyyeti berçīde-i mınṡıka-i iḡdām eyleyüp nevāḡhāne-i şehzādeye duḡūlında vaḡtā ki dīde-i ‘iffet-derīdesi cemāl-i şehzādeye resīde oldu. Evvel nazarda dil-dāde-i mihr ü muḡabbetī ve şūrīde vü ser-mestī oldu. Ammā ne işlesün murḡ-ı ber-hevāya dest-res olmak sevdāsı ber-hevā vü heves olmaḡın **beyt:**

⁴⁸ Ayna ve suyu dışında kimse benzerini göremez; düşünce ve rüyası dışında kimse emsalini bulunmaz.

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

Dest-i hayretle giribân-ı taḥammül oldu çāk
Ağlamak da müşkil āh-ı cān-güdāz itmek de güç

Neşr: me'ālîni vefk-ı bāzū-yı şabr u taḥammül idüp **beyt:**

fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

Hıfz için nüşha-i maḥabbetüñi
Eyledüm çāk sînemi çü dolāb

Neşr: diyerek nüşha-i 'aşk-ı yârı ḥamā'il-i gerden-i cān ve gevher-i muḥabbet-i dil-dārı şandūka-i derūnında nihān idüp kitmān-ı sırrı vesîle-i ḥuşul-ı vuşlat ve ḥidmet-i şehzâdede olmağı maḥz-ı 'izzet bilüp **mışra'**:

“bî-çâre-i 'aşka rüy-ı dilber besdür bes”

Neşr: nümunesince seyr-i cemāl ile mütemetti' olmağla nedāmet-i lâzimesine iştiğāl eyledi. Pes **mışra'**:

“شود چون ماه نو بدر تمام آهسته آهسته”⁴⁹

Neşr: vefkınca şehzâde Melekşāh daḥi mäh-ı çār-deh gibi hāle-gîr-i evc-i melāḥat ve revnaḳ-efzā-yı āgūş-ı ṭarāvet olmağla seyr ü şikār ve geşt ü güzāra liyāḳat gelüp **beyt:**

fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

Maşrıḳ-ı cāme-ḥ'ābdan o perī
Āfitāba ya doğ ya doğdum dir

Neşr: medlülınca seḫergeh-i ḥarem-serā-yı 'izzetden pāy-endāz-ı sāḥa-i devlet ola çeşm-i siyāhına sürme-keş-i 'izz ü nāz ve vesme-ṭırāz-ı ebruvān-ı niyāz olup 'arūs-ı kāmetine ilbās itdüğü libās-ı tāze bā' iş-i revnaḳ-ı bî-endāze olmağla ḥırāmîde-i gülşen-serā-yı iclāl olduḳça dāye-i bî-māye **beyt:**

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

Hüsn-i bî-mişlūñ gören [9b] şun'-ı Ḥudāyı yād idüp
Şıdḳ ile elbet zamîrinden şadā-yı hū ḳopar

Neşr: diyerek gülbāng-ı “صانك الله”⁵⁰ ile **naẓm:**

حسرت قرین دیدۀ حیران منست

“لوح کتاب غم خط پیشانی منست”⁵¹

⁴⁹ Dolunay, yavaş yavaş hilale dönüşür.

⁵⁰ Allah seni korusun

⁵¹ Hasret, benim şaşkın bakışımın yoldaşdır; gam kitabının levhası da benim alın yazımdan oluşmaktadır.

medlülünü ser-nâme-i risâle-i âh u vâh iderek mânend-i sâye-i bî-tâkât püşt-dâde-i dîvâr-ı hayret olurdu.

(در اوصاف لطف طبع ملکشاہ معارف انتباه)

(Tabiatında Lutf Bulunan ve Bilgiden Haberdar Olan Melekşâh'ın Vasıfları Hakkında)

Şehzâde ise günden güne ta'lim-i 'ilm ü kemâl ve taḥşîl-i levâzım-ı mülük-ı sa'âdet-me'al iderek bir mertebeye vardı ki debistân-ı 'aql u fiṭnatda İbn-i 'Abbâd ve Nizâm mu'âşırı olsa zânû-zede-i pîşgâh-ı ta'allûmi olmağı sermâye-i dest-resî-i zekâvet ve meydân-ı hünerde Rüstem ü Dârâb hem-vaḳti olsa muḳâbelegâh-ı rezm ü neberinde nîze-i ḳahrından rehâ bulmağı cânlarına minnet bilürlerdi. Süḫan-ı tîrâzî vü naẓm-âverîde Firdevsî vü Nizâmî menḳıbe-pîrâ-yı sâbâş u taḥsîn ve nâdire-güyî vü dânişverîde Hüsrev ü Câmî velvele-sâz-ı âferîn iderler. Hiddet-i zihni naḳdîne-senc-i gencîne-i zekâ zâmîr-i pür-fenni şayrefî-şinâs-ı dükkân-ı hayâ ḫüsn-i ḫat-nüvîslükde mûmârisân-ı 'ilm-i ḫaṭṭ u ḳalem cân-dâde-i ḫidmetgerî-i devâtı ve ḫâme-nüvîsân-ı erbâb-ı raḳam ṭuğrâ-keş-i berât-ı vaşf-ı zâtı idi.

Şebgeh ḫâver-i gîlî-neverd-i âfitâb ârâm-kün-i ḫâbgâh-ı bâḫter-i zûlmet-nîḳâb ola

Melekşâh-ı şebâb-âşâr mîşra':

”پس طور عجب لازم ایام شبایست“⁵²

Neşr: medlülünca hem-bezm ü muşâhibleri ḳadeḫ-nüşân-ı ser-der-i hevâ birkaç şûrîde-dilân-ı bâde-peymâ ile ṭarḫ-ı meclis-i üns eyleyüp ṭaraf ṭaraf muṭribler mîzrâb-zen-i ṭanbûr-ı 'işret ve nağme-pîrâ-yı ḫoş-âheng-i ḳânûn-şervet olarak **beyt:**

mef' ulü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün

Sâḳî getür şerâbı ki şavt-ı hezârdan

[10a] Âvâz-ı nüş nüş peyâpey şinidedür

Neşr: Âvâzesini resîde-i mesâmi'-i sâḳiyân itdükçe her biri idâre-i cür'a-i şevḳ ü neşâṭ eyledüklerinde sâgar-âşâmân-ı bezm-i 'îş ü nüş neş'e-i bâde-i gül-fâm ile kec-külâh-ı 'aql u hüş olup gâḫ şahbâ-be-dest-i bezm-i 'işret ve gâḫ bûs-ı leb-i nemgîn-i sâḳiyân ile çâşnî-yâb-ı meze-i vuşlat olduḳça şadâ-yı hû hüyü resânîde-i felek-i a'lâ ve **beyt:**

⁵² Öyleyse tuhaf davranışlar gençlik dönemine yaraşır.

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Elümde gıncaveş peymâne âgüşumda cānâne
Bu bezm-i cān-fezāyı tāze tarḥ itdüm zarīfâne

Neşr: me'ālını edā iderlerdi. Melekşāh ise cür'a-nüş u sergerm olduğça “شرط الالفة ترك الكلفة”⁵³ muḳtezāsınca miyāneden ref' u cilbāb-ı şerm itmekle tā-be-hengām-ı ḥ'āb meclisi pür-sāz u söz ve kendüsi şadr-nişin-i encümen-i tarab-efrüz idi. Seḫergeh yine İskender-i ḥurşid-i enver ve tabl-zen-i nevāhī-i şehri-i ḥāver olarak 'azm-i geşt ü güzār ve ḳaşd-ı şayd u şikār iderdi. Melekşāh-ı nāzperver daḫi mānend-i mihr-i ziyā-fürüz-ı maşrıḳ-ı şeb ḥānesinden ṭulū' u bürüz idüp vükelāzāde-i devlet ve perverde-i ḥanedān-ı 'izzet olan hem-nişinleriyle pā-der-rikāb-ı lu'betgāh olmağla fenn-i fūrüsüyyeti daḫi icrā-yı fezā-yı ma'rifet idüp çevgān-bāzī-i meydān-ı kemālde tevsen-rān-ı ğalebe ve āfitāb-ı zerrīn-i şavlecān şehzāde ile māh-ı mübāreze ber-geşte-i zemīn-i mağrib-i mülā'abe olurdu. Kemān-keşī vü tīr-endāzlıḳda bir mertebede idi ki kemān-der-dest ve tīr-i hevā-bürānı bā-şaşt olduğça murğ-ı ṭayarānı cān-ṭapīde-i saḳam ve fūrū-geşte-i 'arşa-i 'adem iderdi. Fi'l-ḫaḳīḳa fenn-i kemāndārīde bir meretebe ser-āmed idi ki murğ-ı hevā-pervāz hem-per-i tīri olmaḳ sevdāsında olsa [10b] leng-cenāḫ-ı pervāzgāh-ı cevvi-i semā olup perkeşīde-i ferāğat ve āşiyān-ğir-i şāḫçe-i 'uzlet olurdu. Cūd u şehā vü kerem ve bezl-i dīnār u diremde kefi dūr-pāş-ı deryā-nevālinde deryā-yı heft-nümün bir avıç şu dergāh-ı aṭā vü şehāsında Ḥātem ü Mi'an kedū-be-dest-i deryūze-ḥūdur. Zamānesi Ḥātem ü Bermekīleri sā'il-i iḫsām ve Mi'an u Fazlūn süḳāte-çin-i ḥ'ān-ı kerem-i bī-pāyānı idi.

بأنکه مقصود ازین اوصاف و مدحتها مدحت شهریار کامکار یست حفظ الله عن الآفات و جعله محروسا
(من الامم و البلیات)

(Bu vassetme ve övmenin asıl Maksudu mutluluğā erişen padişahdır –Allah onu her türlü afetlerden korusun ve onu elem ve belalardan uzak kılsın)

Şebāngeh ki ḳalem-i müşk-bār ve ḥāme-i siḫr-āşār ile nigārende-i evrāḳ-ı beyān oldıḡum vaḳ'a-i vāḳı'anuñ maḫall-i mezbūrını taştīr ve medāyiḫ-i şehriyār-i pīşin ü Melekşāhı keşīde-i sūtūr-ı taḫrīr eyledüğümdede ḥ'āce-i debistān-i 'irfān ve 'allāme-i yegāne-i dāniş-bürhān ya'nī pīr-i ḫired-i şīrīn-ḫiṭāb āğāz-ı 'itāb-ı naşīḫat-me'āb idüp didi: “ey Nazīf-i perīşān-me'al ve ey silsile-cünbān-ı vehm ü ḫayāl ne bu herze-kerde-i şāḫrā-yı bīḫüdegī ve ne bu Türk-tāzī-i cilvegāh-ı efsürdegī ser-rişte-i maḳşūduñı kūtāh ve

⁵³ Ülfetin şartı zorluğu terk etmektir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

mevcüd olmayanın medhiyle efkârını tebâh eyleme kalem-zen-i şâhîfe-i eşer olduğun şehir bu se penc serây-ı fânîde üç beş gün atup tıtdılar ve her biri nevbetlerin şalup gitdiler dün mevcüd iseler bugün nâ-büdlardur” diyü zebân-dırâz u ta‘ne-endâz olup edâ-yı naşîhat-ı merâret-kâm ve icrâ-yı haqq-ı kelâm-ı şîrîn-encâm eyledükde tevsen-rân-ı fezâ-yı cevâb ve cilve-nümâ-yı sâha-i hitâb olup didüm: “ey serçeşme-i dânişverî ve ey ümmîdgâh-ı teşne-lebân-ı [11a] serserî Fâtihadan hâtimeye dek za‘ım-keş-i mıştar-ı ta‘hîk olduğum nefsu’l-emr bir şehensâh-ı vâlâ-gevher ve bir cihân-penâh-ı ‘âzamet-perverün vaşf-ı cemîl ü medh-i celîline tevessül içündür ki evşâf-ı mezkûre-i ma‘dûde ednâ çâkerinde mevcûde olup zât-ı hümâyûnına münhâşıra evşâf-ı ma‘şûşa vardur ki hadd ü ‘add mümkin degül ve ‘öşr-i ‘âşirine mülûk-i mâziyeden biri nâ‘il olmaduğı ittifâkîdür. Pâdişâhân-ı ‘aşr u zamân fermân-ber-i emri deryâ-yı a‘hdar deryâ-yı cûdından bir reşha-i kemteridür. Perverde-i hân-ı in‘âmı olanlar Hâtem ü Bermekîye ta‘ne-zen-i istihzâ ve halka-be-güş-ı gulâmı olanlar Mi‘an u Fa‘lûna kâhka-kâr-ı ta‘rîz-nümâdur. Keyhüsrevân-ı zamân cenîbe-keş-i iştabl-ı devlet-me‘âbı olmağı minnet ve havâkîn-i ‘aşr u evân gâşiyedâr-ı rikâbı olmağı pür-rağbetdür. **Li-münşi’ihi:**

mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün

O bir şâh-ı mükerremdür ki Mevlâ
 Aña bî-hadd ‘atâlar itmiş i‘tâ
 Beyân olmaz anuñ ahlâk-ı zâtı
 Sayılmaz hâşılı hüsn-i şifâtı
 Anuñla fa‘hr ider taht-ı selâtin
 Odur ser-defter-i cümle havâkîn
 Cebînde nümâyân nûr-ı A‘med
 Derûnı mazhar-ı hubb-ı Mu‘ammed
 Mu‘în-i şer‘-i pâk-i A‘medîdür
 Mülûküñ erşedidür emcedidür
 Gürûh-ı bendegânuñ a‘hkarıdur
 Nazîf-i bende ‘abd-i kemteridür
 Olup taht-ı sa‘âdet üzre kâ‘im
 Şafâ vü zevk u ‘ıyşî ola dâ‘im

Neşr: Perveriş-yâb-ı ni‘am-ı şâhâne ve mil‘âka-zen-i sofrâ-i mülûkâneleri olduğumuz tâcdâr-ı Süleymân-şevket şehriyâr-ı Sikender-hâşmet eben ‘an-cedd velîni‘ metimüz efendimüzün medh ü vaşfindan ğayra zebân-dırâz-ı cür‘et olmağı ma‘hûz-ı küfrân-ı ni‘met idüğü zâhirdür. Ancak **nazm:**

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 5/3 Summer 2010*

خوشتاران باشند که وصف دلبران
 54” گفته آید در لباس دیگران

Neşr: mażmûnınca [11b] edâ-yı vaşf-ı kerîmânesi bu tarz-ı hoş-âyende ile nükte-pîrâ-yı şaḥâyif-i âşâr kılandı.

حکایت عاشقی که وصف دلبر خود را بذکر آفتاب و ماه یاد کرد و جواب دادن او بسائل معترض

(Sevgilisinin vasfı söz arasında geçtiğinde ay ve güneşi anan âşık ve kendisine itiraz eden kişiye cevap vermesi hikâyesi)

Bir ‘âşık-ı şâdık kendü küşe-i ‘uzlet-güsterinde pertev-i ḥayâl-i maḥbûbını zânû-zede-i pîşgâh-ı naẓar-ı merġûb ḥod-be-ḥod gâh mâh-ı tâbende-i evc-i melâḥat ve gâh ḥurşîd-i ufķ-ı leṭâfet gâh ruḥsâre-i cânâneye berg-i gül ü sünbûlden niķâb ve gâh serv ü ‘ar‘ardan dem-zen-i vaşf-ı kâmeti olmaġla itnâb idüp her dem bir gûne dâstân-ı nev-peydâ ve bir nâ-şinide edâ ile gülistân-ı cemâlinde naġme-serâ olurdu. ‘Âşık-ı nâ-şâd kendü zevķıyla hoş-hâl olup **beyt:**

fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilün

Söylesün var ise ol ġonca-femüñ ġayrı sözi

Güle teşbîh iderem ‘arızını işte yûzi

Neşr: maķâlîni mantûķ-ı nâṭıķa-i ḥayâl iderken bġgânegân-ı ‘aşkdan bir sengîn-dil ‘âşık-ı âvârenüñ bu gûne güft ü gûy-ı bî-şu‘ürâne edâsına nigerân olup ḥande-fermâ-yı dehân-ı istihzâ ve ṭa‘ne-endâz-ı zebân-ı nâ-revâ olmaġla didi: “Ey töhmet-i ‘aşk ile güm-nâm ve ey bü’l-heves-i âşüfteġî-kâm bu efķâr-ı jāj-ḥâyâne ve bu elfâz-ı bî-hüşıyânenen maķşûdına evķâtuñı bîhûde izâ‘ate ‘aķl rızâ virür mi? Ḥayf ki evķâtuñı hevâ vü hevesde itlâf ve nuķûd-ı ‘ömrüñi ġafletde isrâf eyledüñ” diyü müte‘aşşibâne **beyt:**

mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün fe‘ ülün

Oķur Ḳur‘ân u İncîl ü Zebûrı

‘Aceb taķvâsı var ammâ ki şürî

Neşr: tarîķasınca râh-ı zühd ü şalâḥdan birkaç kelimât-ı ġayr-ı vâride ile dil-rîş-i mezbûrı tekdîr eyledükde bu gûne leb-küşâ-yı muķâbele olup didi: “Ey nâ-şinâs-ı ‘aşk-ı cânân ve ey nâ-fehm-i zebân-ı ‘âşıkân [12a] mâh u âfitâbı zikrûmden ġarâzum yâd-âverî-i ruḥsâre-i cânândur. Gül didüm cânânumuñ leṭâfet-i rûyını taḥayyül eyledüm. Sünbül zikr itdüm büy-ı ġîsûsın murâd serv ü ‘ar‘ardan kâmet-i ra‘nâsını yâd eyledüm. **Beyt:**

⁵⁴ Güzellerin vasfının, başkaları tarafından söylenmesi daha hoştur.

mef' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

Ḳadd ü ' izār u haṭṭ-ı dil-ārāyı ṭālibiz

Ne serv ü ne gül ü ne semendür murādumuz

Neşr: Eger benüm zebān-ı ' aşkımdan fehmiñ olsa benden vaşf-ı cānāneden ğayrı bir söz işitmezdüñ” diyü ḥatm-i kelām ve ḥarīf-i mu'ārızı ilzām idüp kendü ḥāline iştiğāl eyledi.

بکمال رسیدن حسن و جمال ملکشاہ و ظہور شدن عشق کلرو و حیلہ نمودن او بصید و فرییش

(Melekşâh'ın güzelliğinin kemale ulaşip Gülrû'ya aşkıyı izhar etmesi ve Gülrû'nun da onu av ve aldatma ile ona hile yapması)

Çün ki Melekşâh esbâb-ı ḥüsn ü cemâlde resîde-i ḥadd-i kemâl olup ḥurşîd-i tâbdârı ḳurş-ı âfitâbe-i ṭarâvet ve mâh-ı rüy-ı zîbâsı bedr-i münîr-i ufḳ-ı behçet olduğı Gülrû-yı çeşm-i verîdeye meh-tâbe-i ketân-ı şabr u taḥammül olmağla **beyt:**

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

Hezār zaḥm-ı ğama cilve-ğâh iken gönüm

Fütâde-i heves-i merhem olmasun n'olsun

Neşr: edāsını edā ve **Mısra' :**

“Āşık odur ki ' aşık ide yârı kendüye”

me'ālîni icrā mülâḥzasıyla Melekşâh-ı pā-der-hevāyı pā-beste-i zencîr-i ' aşkı itmek sevdâsında oldu. Egerçi mîve-i şâhsâr-ı vuşlatı bülend ve rişte-i ârzü-yı Gülrû ol mîve-i nâ-çîdeyi fûrû-bürde itmege kûteh-kemend idi. Ammā

(حکایت زلیخا کہ بر دیوار خلوتسرایش تصویر جمال خود کرد تا یوسف علیہ السلام ہر طرف کہ بنکرد)

(صورت وی بیند و بوی میل کند)

(Hz. Yûsuf'un her nereye bakarsa onun suretini görüp ona meyletmesi için halvet yerinin her duvarına kendi resmini tasvir ettiren Züleyhâ'nın hikâyesi)

Züleyhâ ' aşk-ı Yûsuf ile küşe-nişin-i telehhüf olduğda Ḥazret-i Yûsuf-ı ' işmet-dâmen berçîde-dâmen-i ' iffet-i me'men olmağla **nazm:**

من طلبکار صورت یارم

⁵⁵نه مقید بنقش دیوارم

⁵⁵ Ben sevgilinin yüzünü istiyorum; duvardaki nakışla ne işim var.

Neşr: diyerek ol şâhid-i [12b] ‘aşk-be-ser Züleyhâ-yı fitneger kûlûb-ı şūfiyân gibi naqş-ı ta‘ alluqdan âzâde bir qaşr-ı nâdîde vü sâde yapıdırup cevânib-i erba‘asında dîvâr u cüderânına kendü şüret-i dil-firîbini taşvîr ve Hazret-i nübüvvet-bürhânı yanında âğuş-küşâ-yı teslîm olmak şüretinde naqş-zede-i dîvâr-ı tezvîr itdürdi. Tâ ki Yûsuf aleyhisselâm bu naqş-ı nâ-revâyı gördükde Züleyhâya meyl-i tab‘ı zühûr idüp bu taqrîb ile pâ-nihâde-i teslîm ü rızâ ola diyöl ol qaşr-ı fitne-nuqûşda envâ‘-ı zîb ü zînet ile zîver-efzâ-yı ârâmgâh u qarâr ve bâzû-figen-i bâlîn-i terakqub u intizâr olmağla **beyt:**

mef’ülü fâ’ ilätü mefâ’lülü fâ’ ilün

Dilden nuqûş-ı gayr çehân oldı gelmedi

Aşâr-ı gam ‘azîz-i cihân oldı gelmedi

Neşr: diyerek Hazret-i Yûsufi da‘ vet ve taraf taraf nümâyiş-efzâ-yı hüsn ü behçet oldı. Vaqtâ ki şegafhâne-i kuşûr-mâyesine kadem-nih-i icâbet ve **mışra‘:**

“از برای چیست دوست میکنی”⁵⁶

mefhûmın levh-i kitâb-ı hîdmet eyledi. Züleyhâ daği perde-ber-endâz-ı hicâb ve zânû-ber-mağâm-ı hitâb olmağla **beyt:**

mef’ülü fâ’ ilätü mefâ’lülü fâ’ ilün

Ey mest-i ‘aşk verd-i nihâni bilür misün

‘Aşkuñ ne hâlete kôdı cânı bilür misün

Neşr: me‘âlini muqaddime-i ‘arz-ı merâm idüp tâlib-i vuşlat-ı dildâr olduğda Yûsuf-ı Şiddîk bu güft ü gūyı istimâ‘ ve revzene-i derûn-ı feyznâkinden pertev-i mihr-i hemm ü ârzü iltimâ‘ eyledi. Lâkin bürhân-ı pāk-dâmenî-i peygamberî cārûb-ı hâr u hasi teng-râh-ı nâ-sezâ-verî olup cebîn-be-kağâ-yı teslîm ü rızâ ve pây-endâz-ı bîrûn-ı halvet-serâ oldı. Binâberîn Gülrü daği murğ-ı pāk-pervâz-ı hâtır-ı Melekşâhı rübûde-i dâm-ı tezvîr itmek sevdâsıyla günbegün kendüye vesme-tırâz-ı ebrû ve libâs-püş-ı zerrîn-ķâmet-i [13a] dil-cû ve her gün bir revnağ-ı tâze ile cilvegâhında ‘aşk-bâz ve envâ‘-ı mu‘âmelât-ı fitne-girâne ile şîve-sâz olduğça Melekşâh daği bi-hasebi’l-beşeriyye **beyt:**

fâ’ ilätün fâ’ ilätün fâ’ ilätün fâ’ ilün

Cilve itme öldüm ey rûh-ı muşavver el-amân

Tarz-ı refâruñla kôpdı şûr-ı maşşer el-amân

Neşr: zemzemesin tekrâr iderek bi’l-âhare ‘âşık-ı ser-bâz ve âşüfte-i zevk u niyâzı oldı. **Mışra‘:**

“Ol hümâyâ ‘âkıbet dâm eyledi râm eyledi”

⁵⁶ Onu niçin dost ediniyorsun?

Ancak Melekşāh her vechile ‘ākıbet-endīş ü ‘ākıl ve ‘işmet-vaqārda kāmīl olmağla her ne kadar ki mest ü serāsime-i maḥabbet ve bī-hūş-ı dārū-yı meveddetī ise de yine āteş-i ‘aşkıını zīr-i ḥākister-i nihānī iderdi. Ammā **beyt:**

mef’ülü mefā’lū mefā’lū fe’ülün
‘Āşıklığuma şāhid-i ‘ādil mi degüldür
Evza’-ı ḥazīnümle ġarībāne nigāhum

Neşr: vefkınca mu‘āmele-i ‘aşk-bāzāne ve nigāh-ı bī-ḥūdiyāne şāhbāz-ı ḥātır-ı Melekşāh-ı ḥoş-ḥū bāz u figen-i ‘aşk-ı Gülrü olduğunu ḥis eyledükde **nazm:**

چون اثر قرب مصور شود
”جاذبۀ شوق فرونتر شود“⁵⁷

Neşr: medlülınca ol fitne-cūy-ı bī-şekīb tekrār teşmīr-i sāk-ı mekr ü firīb idüp **beyt:**

fe’ilātün fe’ilātün fe’ilün
Hiç maḥabbet gibi cevher olmaz
Böyle dil alıcı dilber olmaz

Neşr: edāsıyla bir gice ḥalvethāne-i Melekşāhda baş-ı kilīm-pāre-i buqalemün idüp envā’-ı nāziş ile āğūş-ı nevāzişini ḥamā’ili-gerden-i mu‘ānağa itdi. Melekşāh daḥi **beyt:**

fe’ilātün fe’ilātün fe’ilātün fe’ilün
Dāne-i ḥāline baq cennet-i ruḥsārında
Nice şabr eylesün Allāhı severseñ ādem

Neşr: diyerek dāne-çīn-i ḥāl-i ruḥsāre-i dildār
و ان رضاع الكأس اعظم حرمة
”و اوجب حقا من رضاع لبان“⁵⁸

mefhūmını edā iderek şāhbā-keş-i la’l-i ābdār-ı yār olmağa başladı. Ya’ni **beyt:**

mef’ülü mefā’ilün fe’ülün
Ol iki nihāl-i al-gūn-pūş
İtdi biri birini der-āğūş

Neşr: [13b] Lākin mücerred būs u mu‘ānağa ile ḫanā’at itmeyüp ḫarafeynden daḥi arzū-yı vuşlat der-kār ve her biri ḫalebkār-ı būs u kenār olmağın giderek birbirlerine **beyt:**

mefā’lün mefā’lün mefā’lün mefā’lün

⁵⁷ Yakınlık eseri görününce, iştıyak cazibesi artar.

⁵⁸ Bardaktan süt içmek, göğüsten süt emmekten daha iyidir.

Ne reftârında ol şūhuñ ne güftârındadır hikmet
Nezâketle küşâd-ı bend-i şalvarındadır hikmet

Neşr: me'âlini imâ ile berçide-i lihâfe-i şerm ü haclet ve ber-
taraf-sâz-ı havf u haşyet olup bend-küşâ-yı kemer ü miyâne
olmalarıyla âmîhte-i şîr ü şeker eyleyüp bāzâr-ı vişâlde harîdâr-ı
metâ'-ı kām ve endāze-i şümâr-ı dîbāce-i merām dād u sited der-kār
ve her biri mest-i bāde-i vuşlat-ı nā-güvār oldılar. Ammā **beyt:**

mefâ' ilün fe' ilātün mefâ' ilün fe' ilün

Verâ-yı perdede yakdı çerâğ-ı hürşîdi
Hayâl-bâz-ı zamâne ne gösterür görelüm

Neşr: Sepîde-dem ki haṭb-i ḥorûs-ı şehri **Arabî**

قد طلع الشمس و هبّ الشمال
”⁵⁹ اقترب الوقت و انتج الجمال

me'âliyle huṭbe-pîrâ-yı minber-i nevḥa-gerî olduḡda cāme-ḥ'ābından
Melekşāh daḡi nîm-mest ü kec-külāh ḥumâr-ālūd-ı bezm-i düşîne-i
'işret çeşm-i mesti nîm-ḥ'āb-ı şebāne-i vuşlat olarak bîdār ve
ârzümend-i gül-geşt-i gül ü sünbülzâr oldu. Gülrü daḡi **beyt:**

mef' ülü fâ' ilātü mefâ' ilü fâ' ilün

Düşdükçe mazhar-ı nîgeh it dil-figârîñi
Gözden bırakma bende-i bî-i' tibârîñi

Neşr: edâsıyla Melekşāhdan cüyende-i iltifât u nevâziş
olduḡında

حكايت اعرابی و خلیفہ بغداد بطریقہ ملاطفہ کہ در هر دو میانه واقع کشته بود

**(Karşılıklı Şakalaşan Bedevî ile Bağdâd Halîfesinin
Hikâyesi)**

Bâdiye-peymâyân-ı 'Arabdan bir 'Arab-ı laṭife-meşreb
ḥüşe-çîn-i ḡirmen-i ihsân-ı ḡalîfe-i zamân olmaḡ ümidiyle şehri
Bağdâda 'azîmet ve bârgāh-ı ḡalîfeye duḡüle dest-res-i müknet
olduḡda ḡalîfe-i mihmân-nevâz 'Arab-ı tenhâ-revi kendü mihmân-
serâ-yı luṭfında simâṭ-keş-i müvāsât [14a] olup⁶⁰ mil'aḡa-zen-i
ma'ıyyet ve önlerine bir ṭabaḡ bālûde gelmekle şîrîn-mezâḡ-ı çāšnî-i
ülfet olduḡlarında 'Arab-ı beşâset-rü leb-küşâ-yı laṭife-güyî olup didi:
"ey ḡalîfe-i zamân ḡalâ Allāhü zü'l-celâle mu'âhede eyledüm ki
ba'de'l-yevm âsitānuñdan ḡayrda gelü-bend-i gürsineḡi olmayup bu

⁵⁹ Güneş doğup kuzey rüzgârı esti; vakit yaklaştı ve güzellik ortaya çıktı.

⁶⁰ Cümleinin akşına göre "idüp" olması daha uygundur.

h̄ān-ı bī-kerān-ı luṭfuñdan bālūde-h̄ān-ı iltifātūñ olam” didükde ḥalīfe ḥaṣ eyleyüp didi: “Ey ‘Arab-ı leṭāyif-meṣreb her vaḳt bu ḳapularda icāzet-yāb-ı duḥūl olmaḳ olmaz. Gāhīce bir mānī‘ zuhūruyla der-bānlarımız ḳomayalar. Pes ‘ahdüñ ūkest olmaḳ lāzım gelür. Tevekkelī mu‘āhedeye cür‘etüñ cür‘et-i fuṣūlāne olmuş olur” diyü taḥrīk-i silsile-i mülāṭafa idüp ḥāṭır-ı ‘Araba daḡdaḡa-baḡş-ı kesr-i ‘ahd ü peymān olduḡda ‘Arab-ı ḥāzır-cevāb daḡı “ey ḥalīfe-i nevāziş-me‘āb ben bu ‘ahdümi yirine getürmekde şābitü’l-ḳadem olup her gün mülāzım-ı dergāhuñ ve icāzet-cūy-ı duḥūl-i bārgāhuñ olmaḡda taḳşīrāt itmem. Eger ruḡşat-dih-i duḥūl ve ḥān-kūşā-yı ḳabūl olmaḡsañuz taḳşīrāt sizden zuhūr ider benden şudūri ne iḥtimāl” diyü ṭayy-ı naṭ‘-ı muşāḥabet-i leṭāyif-iṣtimāl eyledi. Meleḡşāh daḡı **beyt**:

fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ ilūn

Hiç ola mı cān u dil elde ḳoya dāmānuñı

Ey boyı servüm boyuñca görmüşem iḡsānuñı

Neşr: diyü zencīr-i girih-gīr-i gīsū-yı Gülrü pāy-bend-i Meleḡşāh-ı sāde-rū olmaḡla **naẓm**:

جرأت اظهار تجرد نکوست

”خاصه بشغلی که بود هر دوست“⁶¹

Neşr: vefḳınca tecerrüd-güzīn-i ta‘alluḡ-ı diḡerān ve nişīn-i ṭarabḥāne-i cānān olup gāh dendān-zen-i mīve-i ābdār-ı seftālū ve gāh ḡüger-i vuşlat-ı [14b] yār-ı dil-cū olmaḡın şām u seḡer zānūbezānū-yı ‘iṣret ve pehlūbepehlū-yı vuşlat olmaḡla **li-münşi ‘ihī**:

fe‘ ilātūn fe‘ ilātūn fe‘ ilātūn fe‘ ilūn

Ne peder dā‘ıyesi ḳaldı ne fikr-i devlet

Cümlesin itdi fedā ol şeh-i ālūde vü mest

Neşr: seng-i hevā ile sebū-şiken-i ‘ırz u vaḳār ve ‘aḳīb-ı bīdārīde lāzıme-i dest-būsī-i pederini ferāmūşḳār olup ‘ıyş u şafāsında ve nefsi hevāsında idi. Ancak **mışra‘**:

“Sipihr geḡer dūşūñ devri bir ḳarāra degüldür”

mefhūmınca çün ki pederi şāh-ı miḡdār-şinās Meleḡşāh-ı hevā-istīnāsuñ bu gūne mu‘āmele-i bīgāne-meṣreb ile ālūde-i lehv ü ṭarab olduḡından kendüye mezāḡim-i daḡdaḡa vü infī‘āl ve dā‘ıye-i vuḳūf-ı ḡāl zuhūruyla ittīlā‘ı için Meleḡşāha ādemler gönderüp aḡvālını tecessūs itdürmekle pür-teşvīş ü keder muntazır-ı ḡaber oldı. Vaḳtā ki ‘iṣret-serāy-ı Meleḡşāha varduḡlarında şehzādeyi mest ü şeydā birbirleriyle ḳadeḡ-peymā ve dā‘ī-i vuşlat der-ḳār ve her biri āḡuş-kūşā-yı būs u kenār dūnyā gözlerinde dāne-i ḡardal ve çirk-āb-ı

⁶¹ Tecerrüd gösterme cüreti iyidir. Özellikle arkadaş uğrunaysa...

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

âlüdegî ile pâ-der-vaḥâl gördiler. Bu ḥâl-i ḥayret-me'âbdan herkes engüşt-gezâ-yı istiğrâb olup vuḳû'-ı ḥâli bârgâh-ı şâha i'lâm ve şehzâdelerinüñ âteş-i 'aşkla maḥrûru'l-fu'âd olduğın ifhâm eylediklerinde şehriyâr-ı ğayret-kîş Melekşâhuñ aḥvâlinden ḥaberdâr olunca “وأيُّ نعيمٍ لا يكدره الدهر”⁶² mışdâķı âşikâr oldu. Pes bu haber-i ḥayret-eşerden ḥazîn ü ğamnâk ve ḥâr ḥâr-ı hecr ile câme-i ârâmı çâk olup nûr-ı dîdesinüñ bu güzergâh-ı 'aşk-ı mecâzîden güzer ve menzil-i resîde-i ḥalâş olmasıyla bî-keder olması bâbında maḥremân-ı esrâr-ı devlet ve şâhibân-ı umûr-ı [15a] saltanat ḥuşûşâ ol ḥakîm-i feylesof-tedbîr ve üstâd-ı Eflâṭun-naẓar ile meclis-sâz-ı istişâre olduğda tedbîr-i ḥalâşında her biri leb-küşâ-yı kîl ü ḳâl ve envâ'-ı vehm ü ḥayâl eyledikçe ḥakîm-i pür-fehm ü tedbîr levḥ-i zânûsın âyîne-i tefekkür eyleyüp **beyt**:

fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

Ḳadr-i ḥacetce söyleyüp de sükût

Cümleden 'âķılânedür ḥaḳḳâ

Neşr: maẓmûnını düstürü'l-'amel itmekle ser-be-mühr-i sükût istimâ'-ı kîl ü ḳalleriyle dil-ḥırâş u mevḳûf-ı mevḳîf-ı dağdağa vü telâş idi. Çünkü idâre-i ke's-i münâvebe ile nevbet-i cür'a-nüşî-i muşâḥabe ḥakîme geldi bu güne şahbâ-be-dest-i taḥḳîḳ olup didi: “Egerçi sevdâ-yı maḥabbet te'sîr eyleyen gönle endîşe-i tedbîr bî-hüdedür lâkin cümleden muḳaddem şehzâdemize i'mâl-i ḳâ'ide-i erbâb-ı fiṭnat olunup kendüye naşîḥat için meclis-i ḥâş-ı şehriyârîye da'vet olunsun naşîḥat-ı fevâ'id-i bî-şümârı münderice vü menâfi'-i bisyârı mündemicedür. Bâ-ḥuşûş şehzâdemüz zekâ vü kemâlde 'âķl-ı ḥâdî 'aşere ve şiyânet-i 'ırz u vaḳâr ile sirişte bir vücûd-ı aşâlet-gevherdür. Şimdiki ḥâlde aña naşîḥatden ğayrı nef' virür bir şey' yokdur” diyü ḥâtime-bend-i risâle-i taḥḳîḳ olduğda herkes bu nüşâ-i rây-ı ḥaseneye takrîz-nüvis-i taşdıķ olmalarıyla bi'l-âḫare Melekşâhı pîş-i şâha da'vet eylediler. Şehriyâr-ı Cem-cenâb daḫi ciger-küşesine imâle-i rüy-ı ḥiṭâb idüp didi: “Ey şem'-i ṭarab-efrûz-ı eyvân-ı peder ve ey bedr-i münîr-i ufḳ-ı ḥüsn-i siyer gevher-i vücûduñla efser-i iftiḥârüm mükellel zuhûruñla âyîn-i saltanatüm mükemmel mihr-i ruḥsârûñla merdümek-i çeşmüm rûşenâ ḥurşîd-i 'izârûñla revzene-i ümmîdüm pür-ziyâdur. Dîde-i ḥayâtum ḥâb-âlûd-ı memât olmazdan muḳaddem gözüm [15b] baķarak seni taḥt-ı iclâle iclâs ve kendüm bir küşede âsûde-nişîn-i dağdağa-i umûr-ı mülk ü nâs olmak isterüm. Ḥâlâ fütâde-i hevâ vü hevesi ve rûz u şeb enîs ü hem-nefesi olduğun Gülrünüñ firîfte-i reng ü bûyî olmak ile güm-geşte-i râh-ı ḳalâl ve esîr-i ğîsû-yı şâhid-i bî-mâl olmak saña düşmez. **Beyt**:

⁶² Zaman hangi bolluğu bozmamıştır?

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

mefülü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

Zinhâr virme şâhid-i bâzâra gönlüni
Hüsn ü cemâlde meh-i Ken'ân olursa da

Neşr: Bu gûne evzâ' -ı ğayr-ı maḳbûle ile kendüni hedef-i tîr-i levîm itmege revâ görmeye. Ey nûr-dih-i dîde-i ḥayâtum Gülrü didüğüñ egerçi kendü bağımuzdan ser-zede bir rez-i duḥter-i fitne-engîzdür lâkin lâzıme-i 'ırz u vaḳâr ve tekmi'l-i nâmûs-ı salṭanat-medârânı fedâ idüp kendüni melûm u medḥûr itmeden rehâ itmek vech-i vecîhdür. Bu sevdâ-yı ḥâmdan fâriğ ol. **Bejt:**

fe' ilätün mefâ' ilün fe' ilün

Büy-yı gül gibi evveli ḥoşdur
Şoñı ammâ zükâma bâ' iş olur

Neşr: 'aşḳ-ı mecâzî ḳaṅtara-i ḥaḳîḳatdür. ḳaṅtara güzergâh-ı sübül-i iḳâmete şâliḥ degül bir püldür. Bu pederiñi hengâm-ı pîrîde pâymâl-i ğam u melâl ve ḥâtır-âzâr-ı ḥüzn ü infi'âl eyleme” diyü levâzım-ı naşîḥat-ı müşfikâneyi edâ Meleḳşâh daḫi güşdâr u işğâ eyledükde dest-i pederini büsegâh-ı şifâh-ı şermsârî ḳılıp didi: “ey şâḥsâr-ı ḥadîḳa-i ḥayâtum ve ey bâr-âver-i naḥl-i 'izzetüm ber-âverde-i dest-i ğavvâş-ı keremüñ olan le'âlî-i nuşḥ u pendüñ zîb-i sâmi'a-i hüşumdur. Arabî:

محضتني نصح لكن لست اسمعه
”63 ان المحب عن العذال في صمم

Bu ḥâlet-i ğayr-ı marzıyyeden ben râzı degül fikr-i 'âḳıbet-i ḥâlile maḥzûnum ammâ **bejt:**

fe' ilätün fe' ilätün fe' ilätün fe' ilün

Kâkülüñ çözdü o meh açdı livâ-yı ḥüsnin
Ba' d-ez-în şabr u ḳarâr-ı dile yâ hû yâ hû

Neşr: me'âlince 'aşḳ ile âşüfte-dil olaldan berü 'inân-ı iḥtiyârum [16a] elde degül. Ḳabül-i mev'ızada pâ-der-gilüm. Çeşm-i cânân-bînüm ne vaḳt ki müşâhede-i cemâl-i yâr ile rûşen-ger olur nigâh-ı rağbetümde bütün dünyâ zerreden kemterdür” diyü şîrâze-bend-i risâle-i cevâb olduḳda pederi daḫi pençe-ber-dehân-ı ḥâmüşî olup “خذوا العلم من افواه الرجال”⁶⁴ mañṭûḳınca hakîm-i râst-maḳâlden daḫi Meleḳşâh ḥaḳḳında cüyâ-yı naşîḥat olduḳda ol daḫi nâḥun-ı ser-tîz-i ḥikmet ile ḥall-i 'uḳâl-i pâ-yı meskenet idüp didi: “ey nev-bâde-i bâğzâr-ı kühen ve ey bülbül-i nağme-serâ-yı gülzâr-ı süḥan ḥayr-ı

⁶³ Bana samimi bir şekilde nasihat ettin; ama ben onu dinlemedim. Azarlanan âşık suskundur.

⁶⁴ İlmi büyük adamların ağızlarından alınız.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

halef-i mülük-i pîşîn nûr-ı hâdeka-i pâdişâhân-ı saltanat-mekînsin sîneñi nuķûş-ı şuverden pâk ve âyîne-i derûnuñı müşâhede-i şâhid-i ma'nâ ile tâbnâk eyle. Sîneñ gencîne-i gevher-i me'ânî ve âyîneñ nazargâh-ı çeşm-i emânî ola. Yoħsa şâhid-i şûrî pür-'ayb u 'âr ve dâmen-i zilleti âlûde-i ğubâr-ı heves-şi'ârdur. Şehvet-i nefsuñı zîr-i pâ ve kendüñ mânend-i hûrşîd evc-i 'alâya irtikâ eyle. Eben 'an-ced taħt-ı emcedde 'âlî-rütbe vü şark u ğarbdâ nâm-âver ü pür-kevkebesin. Ārzü-yı nefsile kendüñi pest ve seng-i hevesle şîşe-i 'ırzuñı şikest eyleme. 'Ulüvv-i şânuñı fikr idüp säye-mişâl alçaqlarda gezme. Ğorüs u mü'ezzin hikâyesi ki niçe hişşeyi müştemile bir kışşâ-i şâmiledür ğuş-zed-i istimâ' uñ olmadı mı?" didükde Melekşâh daħi "ne ğüne şûret-bend-i naķş-ı zuhûr olmışdur istimâ' ıyla ola ki hişşedar olam" diyü çeşm ü ğuş-ı cüyendegî olduķda ħakîm-i ħikmet-şi'âr daħi âġâz-ı kışşâ-i 'ibret-âşâr idüp didi:

Hikâyet-i Ğorüs u Mü'ezzin

Bir ğorüs-ı vaķt-şinâs bâng-zed-i vaķt-i ta'ayyün-istinâs olduĝında bir mü'ezzin didi ki [16b] "ey ğorüs-ı şayħa-me'nûs senüñ gibi vaķt bilür bulunmaz. Sen ķadar fevât-ı vaķtden bir ħired korķmaz. Bu mertebe dânyâi ve naĝme-serâyide mekânüñ küngüre-i 'arş-ı berîn ve şâña fevķ-ı semâda mekîn olmak lâyıķ idi. Ne ħâletdür ki bu mezbelegâh-ı fenâda minķâr-zen-i cîfe-i nâ-revâsın" didükde ğorüs-ı fûrķat-sürüd bu ğüne nevħa-ger-i cevâb-ı mevrüd olup didi: "belî yine de menzilġahum evc-i 'alâ ve i'tibârum cümleden a'lâ idi lâkin mütâba'at-ı nefis ü şehvet ile bu ħâkdân-ı tîrede rütbem pest oldu. Eger hevâ vü hevesi yek-nefes ğüzer eylesem bu alçaqlarda ne gezerdüm. Riyâz-ı ķudsde maħrem ve ğorüs-ı 'arş ile hem-dem olurđum. **Li-münşi'ihî:**

fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

Āh elinden bu nefis-i bed-murâduñ

Olmuş-iken maķarr-ı riyâz-ı beķâ

İndirüp bu basîť-ı ğabrâya

İtdi menzilġehüm ħazîz-i fenâ

Neşr: me'âlini zeyl-i sürüd-ı cevâb ve mü'ezzin-i sâ'ilden ref' -i iştibâh-ı bâ-şavâb idüp yine dümdâr-ı mâkiyân-ı hevâ ve şend-rîz-i cîfe-i fenâ olmaĝa gitdi. İmdi ey şehzâde-i âzâde bu kışşadan hişşe-ġîr-i 'ibret olup hem-çü ğorüs-ı zillet-me'nûs kendüñi ħâk-i mezelletde pâymâl ü meslûs itme" didükde bî-çâre Melekşâh daħi sirişķ-rîz-i çeşm-i ħamiyyet ve ħûn-feşân-ı dîde-i ğayret olup didi: "ey üstâd-ı ħikmet-âbâd ve ey ħâce-i fitnat-bünyâd ravza-i kelâm ü pendüñden büy-ı ħikmet şemm eyledüm. Feyz-i luťfuñla debistân-ı terbiyyetinüñ şâkir-i kemterîniyem. Söylediĝüñ cümle kelimât-ı pür-'ibret dür-i nâ-süfte-i deryâ-yı ħikmetdür. Lâkin mişķab-ı ķabûlile âvîze-i ğuş-ı hûşum itmekde ķudretüm yoķdur. Zîrâ **beyt:**

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

mef' ulü mefā' ilü mefā' ilü fe' ulün

Dil tıflı ki āvāreligün lezzetin aldı

Hayr itmez o bir daği debistān-ı ümīde

Nesr: Āvāre-i gūy-ı 'aşk-ı cānān [17a] bir daği ārām-ı mekān-ı 'aql u sāmān ider mi? Ārām-ı cān u dilümden bir lahza cüdā olmağdan hākister-pūş-ı külhan-ı felāket olmağ cānuma minnet ve mādām ki bu teng-serāy-ı fānīde cür' a-nūş-ı hāyātām **mışra'**:

“یا من ز جان برارم یا جان من براید”⁶⁵

mışdāğınca Gülrūdan ferāğat nice mümkün 'aşk bir derd-i nāgehānīdür ki şāh u dervīş yeksān ve meṭālib-i heme muvāşalat-ı cānāndur. Bu ḥaste-i fūrūmāndeye 'arz-ı dārū-yı dermādegī maḥz-ı ḥayāldür. “هیئات تضرب فی حدید بارد”⁶⁶ diyerek zebān-dırāz-ı ta' rīz olduğda Melekşāhuñ kabūl-i mev' iza itmesinden me'yūs olmağla kendü ḥāline koyup āstīn-efşān-ı ta' arruz-ı naşīhat-me'nūs oldılar. Egerçi Melekşāh-ı ālūde-dil pederi şehriyār-ı ğayret-perver ve ḥākīm-i ḥikmet-eşer ile bu gūne bī-bākāne muḳābele-i fużūlāne idüp rūgerdān-ı kabūl ve 'ādet-i me'lūfesi üzre vuşlatḥānesine ḥutve-endāz-ı duḥūl oldı lākin ol gice şabaḥlara dek encüm-şümār-ı elem ve 'ālem gözine zindān-ı ğam olmağla endīşenāk 'āḳıbet-i ḥālini fikr ile sineçāk olup tedbīr-i kārında hezār gūne fikr ile fetīle-fürüz-ı şabaḥ oldı. Ḥaṅçer-i lev-m-i lā'im derūnını pūr-yāre ve bu gūne hedef-i tūr-i ṭa' n u ta' rīz olduğundan āvāre olup **mışra'**:

“Yā seferdūr yā taḥammül ikiden ḥālī degül”

diyü iḥtiyār-ı sefer ile ğurbet-nişīn-i iḳlīm-i bīğānegī olmağdan ğayrı ile çāre bulamayup ol gün Gülrū ile ḳavl ü ḳarār idüp aḥşamisi 'ale'l-ğafle birer esb-i şabā-refṭāre süvār ve müteḥammil-i bend-i zād u tūşe olup bir ṭarafa firār eylediler. Birbirlerine ise **beyt**:

mefülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

Piş-i nesīm-i 'aşka [17b] düşen kāh-ı kemterüz

Gerd-i ğamuz nişeşte-i dāmān-ı ḥayretüz

Nesr: edāsıyla rīg-i beyābān-ı felāket ile ālūde-dāmān-ı ğurbet olup **beyt**:

mefülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

Püyā-yı şāh-rāh-ı maḥabbet olup gider

Hergiz göñül ne bedraḳa ne reh-nümā bilür

Nesr: diyerek bu ḥāl üzre tāziyāne-zen-i tevsen-i iḳdām ve şaḥrā-neverd-i bādiye-i ālām oldılar. Pes yolları bir deryāya güzer ve

⁶⁵ Ya ben candan geçeceğim, ya benim canım çıkacak.

⁶⁶ Heyhat, soğuk demiri dövüyorsun.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

verâsına geçmekle âsüde olmağı muqarrer bildiler. Bir tarîkla ol baħr-ı bî-kerânı güzere eṭrâf u eknâfi cüst ü cû iderken şaħn-ı deryâda bir sefine hüveydâ ve gelerek sâhil-i qarârda peydâ olduĝda şehzâde vü Gülrü **beyt**:

mefûlü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün
Şalsun sefine-i dili baħr-i melâmete
Deryâ-şinâs-ı ' aşq hevâdan şakinmasun

Neşr: zemzemesiyle keştî-süvâr-ı deryâ-yı ' aşq ve bād-bân-küşâ-yı zevrak-ı şevk olarak revâne oldılar. Bir kaç mil kaṭ' -ı mesâfe iderek miyâne-i baħrde bir dirâhtistân-ı çemen-ârâ ve bir bîşe-zâr-ı ḥâṭır-küşâyâ uğrayup nevâhî vü eṭrâfında maḥbes-sâz-ı ' işret olur nüfûs-ı âdemiyândan bir ferd olmamaĝla kendülere qarârgâh bilüp kenârında lenger-endâz-ı keştî-i bād-reftâr ve der-' aḳab pā-nihâde-i geşt ü güzâr oldılar. Vâkı' â bir naḥlistân-ı cân-fezâ idigi taraf taraf murĝân-ı hoş-elhân-ı naĝme-pîrâ-yı bālâ-yı dirâhtân ve her dirâhtuñ zîrinde hem-lezzet-i kevşer bir cüybâr revân olup berg-i şaḥları hem-çü bîd-i mecnûn ser-fürü-bürde-i kenâre-i cû ve eṭrâfında mîve vü bârları rîḥte-leṭâfet-i firdevse ṭa' ne-endâz-ı âb-ı rû idi. **Li-ĝayrihi**:

müfte' ilün müfte' ilün fâ' ilün
Bir İrem-i ḥurrem-i zâtü'l-' imâd
Ĝayret-i şad cennet-i Şeddâd u ' Âd
Olsa eger Çine nesîmi vezân
Şüret-i Mânîye virür tâze cân
Çeşme-i ḥayvân [18a] gibi cûlar revân
Hızr u Sikenderler alur tâze cân

Neşr: Çün ki cân u dil **ber-leb-âmede** ol iki yâr-ı ĝurbet-dîde böyle maḥall-i pür-şafâyı gördiler. Kendülerine ḥayât-ı tâze ḥâşıl olup **kıṭ' a**:

fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün
Şanmañuz kim diyâr-ı ĝurbetde
Kişi mesrûr olup şafâ sürmez
Dür olur gerçi kim aḥibbâdan
Hele a' dâ yüzün daḥi görmez

Neşr: mantûkıncâ bir bün-i dirâht u cüybârı cây-ârâm u qarâr idüp tarḥ-ı bezm-i ' işret iderek zevk u ' âlemlerinde bâde-nüş-ı sâĝar-ı ülfet ve kadeḥ-peymâ-yı meclis-i vuşlat olup peder ü vaṭanı ferâmüş ve ' ırz u devleti **yek-güş** eylediler. Çünki şehzâde vü Gülrü ' izzet-serâ-yı râhatdan reh-neverd-i menzil-i miñnet olduklarından hüddâm-ı ' atabe-i Melekşâh ḥabîr ü âĝâh oldılar. Bir taraftan şehzâdelerininüñ firâk u efkârı ve bir taraftan şehriyârlarınınüñ ḥavf-ı tiĝ-ı cân-sipâriyle ' âlem başlarına teng olup yek-sere ĝıriv ü nâle ile vuḳû' -ı ḥâli

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

şâhlarına ifâde itmeleriyle maḳâm-ı fermân-berîde üstâde oldılar. Egerçi meşreb-i istiğnâ-pesend-i şâhâne üzre **beyt**:

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

Bir içüm şu ise yu andan elüñ

Sevdigüñ çün ki ğayra mâ'ildür

Neşr: maḳâlince şüret-i ğazabını izhâr itmedi. Ammâ engüşt-i ğayreti kemîde idüp reg-i aşâlet-i müşfikânesi cünbîde olmağla taraf taraf cüst ü cü ve nâm u nişânların her taraf tekâpü için âdemler ta'yîn eylediler. Lâkin bir yirde haber ü hâlleri ma'lûm olmamağla tevsen-i sa'y u ihtimâmların beste-i iştâbl-ı ye's ü ferâgat itdüklerinde raşad-şinâs-ı sipihr-tedbîr ḫakîm-i ḫürşîd-mesîr tevcîh-i rûy-ı mürâca'at ve bu kârda [18b] cüyâ-yı himmet olduḳda tesliyye-baḫş-ı ḳalb-i şâhî olup didi: “ey pâdişâhum anları ele getürmekde mütekeddîr olacaḳ bir iş yokdur. **Beyt**:

mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ulün

Yaşmaz sîne-i Cemşîde endüh

İrişmez rûy-ı mihre dūd-ı enbüh

Neşr: Ey şehriyâr-ı bende-perver şehzâdenüñ tedbîr-i kârı vech-i sühûletle mutaşavverdür. Be-her-hâl meşâḳḳ-ı sefer ü ğurbet kendüye kâr ve bu hâle peşimân u dil-figâr olup tâ'ir-i şevḳ-ı vaḫânî bâl-küşâ-yı hevâ-yı aşlî ve girifte-tab'-ı ârâmî-i mekân-ı süflî olmağla bu semte ric'at ve ḳarâr-dâde-i bâm-ı devlet olur. **Nazm**:

یوسف کم کشته باز آید بکنعان غم مخور

67*کلبه احزان شود روزی کلستان غم مخور

Neşr: Ancaḳ el-ḫâletü hâzihî ḳanğı encümen feyz-yâb-ı nür-ı teşrîfî ve ḳanğı 'işretgâh germiyyet-pezîr-i pertev-i luḫfidur ma'lûmumuz olup efkârıyla âyine-i derün-ı şafvet-nümünümüzü tekdîr itmeyelüm” diyü bir âyine-i gîti-nümâ icâd ü ibdâ['] eyleyüp şark u ğarbı pîşinde şüret-bend-i teşâhüd eyledükde gördiler ki bir cây-ı şafâ-güsterde 'işret-sâz ve birbirlerine **beyt**:

mef' ulü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

'Aşḳuñ şarâbidur ḳonulan sâğar-ı dile

Mihrüñdür âb u tâb viren gevher-i dile

Neşr: maḳâlini nuḳl-ı meclis-i miḫnet-güdâz eyleyüp peymâne-be-dest evĝâr u ser-mest şüretâ birbirlerinüñ müşâhade-i rûlarıyla hoş-ḫâtırlar lâkin maĝlûb-ı hevâ vü ğaflet olmalarıyla ma'nen ḳâşırlardur. Çün şâh u ḫakîm bu hâli mu'âyene eylediler.

⁶⁷ Yolunu kaybetmiş Yûsuf Ken'ân'a geri dönecektir gam yeme; hüznler kulubesi bir gün gül bahçesi olacaktır gam yeme.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Temâdî-i şegâf u hevâlarına sîne-çâk ve âteş-i ğayret ile derûnları âteşnâk oldu. Egerçi şehriyâr-ı Cem-câh ve hâkîm-i hikmet-intibâh bu hâle teselsül-i eşk-i lâle-gûn ile pâ-be-zencîr-i cünûn olmak mertebelerine vardılar. Ammâ şehzâde daği **nazm**:

میگرد [19a] یوسف که بمصر پادشاهی

”68 میکفت کدا بردن کنعان خوشتر

Nesr: mışdâkıncâ gerçi muvâşalet-i dildâre ile her biri hoş-dil ve bâde-i ‘ıyş u şevkîla mest ü kanzil idiler lâkin her bâr yâd-ı vaţan u peder rişte-bend-i hâtır-ı şehzâde-i ğayret-perver olmağla **beyt**:

fâ’ ilâtün fâ’ ilâtün fâ’ ilâtün fâ’ ilün

Gülşenüñ sensüz güli süzende aĥkerdür baña

Lâlenüñ her bergi ĥün-âlûd-ı ĥancerdür baña

Nesr: me’âlini ĥün-ı çeşmile ser-i satır-ı dîbâce-i nedâmet-me’âl ve ĥamâme-i zebân-ı ĥâlile cânib-i pedere irsâl idüp ĥod-be-ĥod tîğ-ı ser-tîz-i levmile sîne-âzâr **nazm**:

کارها کرده و آخر کار

”69 چون پشیمان شوی ندارد سود

Nesr: ta’ nıyla zebân-dırâz-ı felâket-şi’âr olmağda idi. Pes bu ĥâlleri mütemâdî ve mütâba‘at-ı hevâları dest-şüyî-yi meyl-i süy-ı vaţana bâdî oluyor. Bir nâme-i fûrkat-âmîz taĥrîr ve **beyt**:

mefâ’ ilün mefâ’ ilün mefâ’ ilün mefâ’ ilün

Unutduñ küşe-i târîk-i fûrkatde bu mehcûrı

Düşer mi saña böyle bî-vefâluğlar gözüm nûrı

Nesr: ‘unvânını levĥa-tırâz-ı dîbâce-i dil-pezîr eyleyüp bir kâşîd-ı şevk-engîz ile irsâl ve bir sâ‘at evvel pîş-i şehzâdeye vuşûle isti‘câl eylediler. Nâme-ber-i hoş-siyer daği şevk-ı maţıyye-i şevk-eşer iderek câygâh-ı Melekşâha vuşûl ve pîş-i meclisine nüzûl eyledi. Teblîğ-i levâzım-ı risâletden soñra ĥasret-i müşâhede-i rûyiyle gevher-i ĥalb-i şâhî pür-inkisâr ve şevk-ı teşrîfiyle dil ü cân-ı pâdişâhî dîdedüz-ı râh-ı intizâr olduğunu ifâde ile baş-ı muĥaddime-i niyâz ve muntazır-ı cevâb-ı dil-nüvâz olduğda şehzâde daği **beyt**:

fe’ ilâtün fe’ ilâtün fe’ ilâtün fe’ ilün

Dâr-ı ğurbetde kişi añduğı demde vaţanı

Dil geçer cânları cânlar teni ten pîreheni

⁶⁸ Yûsuf Mısır padişahı olduğunda, “Ken’ân’ın bir fakiri olmak daha iyidir” dedi.

⁶⁹ Öyle işler yapmışsın ki sonunda pişman olacaksın ama fayda etmeyecek.

Neşr: mefhūmınca zıkr-i vaṭan u peder şemşir-i şerḥa-rîz-i sîne-i pür-keder olmağla eşk-rîz-i çeşm-i nedāmet olarak gāh büsekerde-i [19b] şefāh-ı ḥasret ve gāh māliş-gāh-ı cebîn-i fūrḫat idüp çeşm-güzār-ı müṭāla‘ā olduḡda maẓmūnı envā‘-ı nevāziş ü istimāleti müştēmil ve kemāl-i luṭf u müvālātı muḫtemil bir gül-i ḥoş-büy-ı ḥadīka-i uşūl olmağın zīver-i destārçe-i iṭā‘at ü ḳabūl idüp **naẓm:**

خیال روی تو چون بگذرد بکلشن چشم
70”دل از بی نظر آید بسوی روزن چشم

Neşr: edāsımı cevābnāme ve **naẓm:**

دارم امید عاطفیتی از جناب دوست
71”کردم جنایتی و امیدم بعفو اوست

Neşr: maẓmūnını mañtūka-i nāṭıka-i ḥāme idüp pey-rev-i ḳāşid-ı ḥoş-āyāb ve biñ cānla pā-der-rikāb şitāb olmağla rü-mālî-i pederine va‘de eyledükde nāme-ber-i pür-meserret ise **beyt:**

mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

Nāmeyle dile bir ḥaber-i şevḳ-eşerüm var
Ol naḥl-i vefādan yine bir berg-i terüm var

Neşr: mefhūmını ḥātıme-i ḥidmet iderek bir yed-i şabāveş rü-be-zemîn-i āsitāne-i şehriyār-ı dil-ḥoş olup tebşir-i ḳudūm-ı ferzend ile ḥidmeti pesendide vü taḥsîn ve kendüsi nā‘il-i iḥsān-ı dāver-i Cem-āyîn oldı. Melekşāh daḥi ser-be-girībān-ı ḥaclet ve gerden-i tīg-ı ḥaşyet olarak tevbekārāne ‘afv-cüyāne bārgāh-ı şāha vuşūl bulup isti‘fā-yı cürm-i güzeştisiyle ḥāk-i pāyını sürme-i çeşm-i dil ü cān eyledükde ‘**Arabi:**

کریم اذاما جائه متحرم
72”تنسم ریح الصفو من الف فرسخ

mışdāḳınca şehriyār-ı ma‘zaret-şi‘ār daḥi kemāl-i ḥüsn-i mu‘amele ile ‘özrini ḳabūl ve bu vaẓ‘ımı teğallüb-i ‘aşḳ-ı nā-şabūra maḥmūl buyurup sîne-i merḥamet-sekīnesinde yer ve āğuş-ı kereminde ḳadrini ber-ter itmekle dü çeşmini büsegāh-ı leb-i ikrām ve himmet-i luṭfını nihāde-i dūş-ı iḥtirāmı idüp bi‘z-zāt yanında taḥt-ı ‘izzeti kendüye mesken ve āyine-i baḫtını [20a] şayḳal-ı iltifātıyla rüşen eyledi.

⁷⁰ Senin yüzünün hayali, gözümün gül bahçesine uğradığında gönül ona bir nazar attıktan sonra gözün penceresine doğru geldi.

⁷¹ Dost tarafından gelecek iyiliğe dair ümidim var; her ne kadar cinayet işledimse de onun affedeceğine dair ümidim var.

⁷² Merhametli bir kimseye suçlu geldiğinde bağıslama rüzgârı bin fersahtan esmeye başlar.

Melekşâh daği gün-be-gün eltfâf-ı ‘amîme-i peder ile hâtırî küşâde ve esbâb-ı haşmet-i mülükânesi kemâ-kân âmâde olup gâh çevgân-bâzlık ile tevsen-süvâr-ı fezâ-yı hüner ve gâh kemân-keşlik ile âzmâyiş-i tab‘-ı necâbet-eşer idüp evkât u ezmânı sūr u sūrūr ve müşâhede-i cemâliyle hâne-i dil-i şâhî pür-hubūr idi. Ammâ **beyt**:

mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün

Göñülden rîziş-i eşkile dâğ-ı ârzü çıkmaz

Ne deñlü eyleseñ tamğa-yı ‘aşkı süst ü şü çıkmaz

Nesr: diyerek ‘aşk-ı Gülrü-yı âşüfte-tabî‘ atden bir vechile dâmen-be-miyân-ı ferâgat olmayup dâ‘imâ esîr-i nîm-nigâh-ı iltifâtı ve kırbân-ı besmelegâh-ı ‘aşk-ı gâflet-nikâtı olmağın yine rüsvâ-geşte-i levmi melâmet-güyân olduğu kesr-i ‘ırş-ı saltanata bâ‘ iş olmağla pâdişâh u hâkîm ‘akd-i meclis-i cem‘ iyyet ü encümen-ârâ-yı naşîhat olup şehzâdeye zebân-âver-i ta‘n u teşnî‘ ve bir zen-i nâ-mihribâna hevâdârlığıla kâdrini ta‘zî‘ itdüğini tevbiḥ idüp levzâm-ı pend-güyide kuşūr itmediler. Çün ki Melekşâh bu güne âteş-i levmile sînesi kebâb ve sîh-ı miḥnetde pür-iztirâb olup bu cerḥ-i nâ-mülte‘im ile âğişte-i hün u hâk ve sirişk-i gayretle dîdesi nem-nâk oldı. Gâh rîş-keş-i dest-i fikret ve gâh ser-fürü-bürde-i zânü-yı hayret olup ne ‘aşk u maḥabbet derûnından zâ‘il ve ne eline melâmetden gayrı bir şey’ vâsıl oluyor. Bu hâl üzere melûm u medḥūr ve mir‘at-ı hâtırî işkeste vü meksūr olduğu rûzberûz eşer idüp bir rehâgâh u meferr mülâhazasıyla serâçe-fürüz-ı gam olup hayâtından bîzâr ve temennî-i mevtille pür-rîş ü âzâr olmağla bir gün [20b] Gülrü ile bir şahrâya pâ-nihâd ve birbirlerine nazar-efgen-i miḥnet-nihâd olmalarıyla envâ‘-ı süz u güdâz ile maḳâle-sâz-ı nâz u niyâz olarak şekve-tırâz-ı cevri gerdün ve gileh-sâz-ı vaż‘-ı rûzgâr-ı dün olup her ikisi dest-i sâķî-i dehrden cür‘a-nüşî-i mevti kendülerine hayât-ı nev bilmekle ol şahrâ-yı pehnâda tûde tûde heyzüm ü heyme getürüp mânend-i küh u hâmün bir püşte-i firâz eylediler ki vaşfi âteş-zen-i gelü-yı hâme-i beyândur. Ammâ herkes Melekşâhuñ murâdından gâfil maḳâm-ı hayretde **beyt**:

mefâ‘ ilün fe‘ ilâtün mefâ‘ ilün fe‘ ilün

Hezâr naķş-ı firîb itdi âşikâr henüz

Daği bu şu‘bede-bâz-ı felek ne kâra döner

Nesr: diyü pâ-ber-cây-ı dehşet olup şehzâdenüñ bu güne kâra mübâşeretiyile kâr-güzâr olduğın şehriyâra ifâde vü ihbâr eyledüklerinde murâdını kendüye havâle ile netîce-i kâra çeşm-küşâ-yı intizâr oldılar. Pes bu kâr daği tamâm olup ol fezâ-yı vesî‘ de ihzâr itdükleri tûde-i heyzüme nâ‘ire-i kânün-ı derûnlarından bir şerer-i kemter havâle ve birden îkâd u inâre itmeleriyle **mışra‘**

“Bir şererden ḥürmen-i ‘âlemgehi süzân olur”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

maşdükınca bir âteş-i sūzān zāhir ü ‘ıyān olup ‘ālem deryā-yı âteş olmağla mevce-i tūfān-ı şerer-pāşı pençe-zen-i girībān-ı felek oldı. Gülrü vü Melekşāh daği şerāre-i āh-ı sūznāklerin nişāngāh-ı sübhā-i şüreyyā ve қаtārāt-ı eşklerin gül-güne-ruhsāre-i şerā iderek **beyt:**

mefā’ ilün fe’ ilātün mefā’ ilün fe’ ilün

Semender eyle Hūdā ‘ andelīb-i hānemüzi

Hücüm-ı şu’ le-i dil tūtdı gülsitānımuzi

Nesr: zemzemesiyle cilve-künān-ı derün-ı nār-ı sūzāna ‘ atf-ı ‘ inān eylediler. Ammā hikmet-i şun‘-ı Kirdigār ve ‘ ināyet ü fazl-ı [21a] Perverdigār ile şehzāde-i pāk-tıynet Melekşāh-ı hoş-ḥilkate mānend-i Siyāvūş-ı bī-günāh ol âteş-i kühveş cilvegāh olup derün-ı âteşde çeb ü rāst raḥş-süvār-ı meydān-ı melāmet ve ḥūy-çin-i cebhe-i ṭarāvet olarak bir ṭarafdan cilve-riz-i ḥayāt olup geldi. Bir gül-i rengin-‘ izār idi ki gülistān-ı leṭāfetden ser-zede-i zuhūr olmış ne esb ü raḥtına bir şerer ve ne vücūd-ı pākize-siriştine bir zarar irişmiş. Gülrü-yı āşüfte-ḥū ise ḥākister-i âteş-i fenā olmağla reh-rev-i ṭarīk-ı memāt olmış bir giyāh-ı ḥod-rū idi ki gül-bün-i aşālet-i Melekşāh-ı ihāta idüp şāḥ-efgen-i ḥadīka-i rāḥat olmağa māni‘ olmağla eṭrāfindan imāta vü izāle olunup endāhte-i âteş-i şu’ le-feşān ve ḥākisteri süm-i sūtūr-ı nezzāregān kılinmış.

حکایت منازعۀ منافق با دین پرستی

(Bir Münâfık ile Bir Mümin’in Münazaası hikâyesi)

Bir ehl-i Ḥaḳ mü’min-i pāk-i‘tiḳād merd-i şāḥib-i rüşd ü reşād ile bir şaḥş-ı münâfık ḥarīf-i nā-muvâfık hem-meclis olup incirār-ı kelām ile mübāḥaşeleri dīn ü imān baḥşine müsāk olmağla ol merd-i āgāh işbāt-ı müdde‘āda ibrāz-ı edille vü güvāh itdükçe ol şaḥş-ı nifāk-mecbūl gerden-pīç-i kabūl olup tīkād-ı şerāre-i zehūḳ u buṭlān itmekden ḥālī olmayup ešnā-yı münāza‘a-i mükāberet müdāfa‘asında merd-i āgāh-ı ḥāṭır-intibāha bu güne dehen-bāz-ı kelām-ı pūr-iştibāh olup didi: “ḥaḳḳ-ı da‘ vāda işbāt-ı müdde‘āya ḳudretdār ve atyān-ı bürhāna müknetvār iseñ ḥāriḳu‘l-‘āde bir emri şüret-bend-i manaşşa-i mu‘āyene eyle tā ki beni iskāt u ifḥām itmekle bī-iḥtiyār ḥalka-bend-i gūş-ı teslīm ü rızā ve üstāde-i maḳām-ı ḥidmet-i [21b] rāstün-nümā olam” didükde ol merd-i şāḥib-dil daği cevāb-dād-ı şaḥş-ı gerden-dergıl olup didi: “ikimüz daği ḥırḳalarımızı birbirlerine piçide idüp mānend-i zer ü miss minfaḥa-zen-i âteş-i ifnā ve pūte-i tecrübeye ilḳā idelüm ḡayret-i ḥaḳ zuhurıyla ḳangımızuñ zer-i maḡşūşu‘l-‘ayār-ı iddi‘āmuz ḥālīş ü şāf ve āyine-i ḥürşidveş ziyā-pāş u şeffāf olursa ḥil‘at-i zerīn-i nesic-i mübāḥāse-i ḥaḳḳıyyet-iştimalini berdüş-ı şahid-i şidḳ-ı bihterīn-me‘āl ider” didükde bu re‘y-i hoş-muḳābeleye ṭarafeynden rızā-yı rāst-mu‘āmele bulunmağla ikisi daği ḥırḳalarını

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

birbirine piçide idüp tecrübegâh-ı da' vâ-yı haqq u bâtil olan küre-i pür-âteşe endâhte eyledüklerinde süzişgâh-ı hırka-i münâfık olmağla mânend-i has ü hâşâk sũhte-i nâr-ı buñlân-sũz ve şafvet-bağş-ı hırka-i mü'min-i şâdık olmağla mânend-i nûr-ı yakîn derûn-ı âteşde lem'a-fürüz oldu. Pes şehzâdelerinüñ bu hâlini müşâhededen herkes dâmenzen-i kânûn-ı istigrâb ve tũde-i remâd-ı âteş-i isti' câb olup Melekşâhı istikbâl ve envâ'-ı sũrũr ile resânide-i menzilgâh-ı iclâl itdüklerinde şehriyâr-ı cihân-âbâd çeşm-i rũyını tekrâr bũs ve kendũsin iltifâta me'nũs idüp firâz-ı tahtda câ-nũmâ-yı şeref ü i'zâz ve dũş-ı aşâletberdũşını hil'at-pũş-ı imtiyâz eyledi. Ammâ Melekşâh müfârağat-ı Gülrũya bir vechile şâkat getüremeyüp her dem **beyt**:

fe' ilâtũn fe' ilâtũn fe' ilâtũn fe' ilũn

Çekemem derd-i firâkuñ meded ey mâh meded
Görmedũm buncılayın bir ğam-ı cân-gâh meded

Neşr: diyerek firâkıla cân-ğaste ve hecrile dil-şikeste nâle vũ feryâdı velvele- [22a] endâz-ı sipihr-i berîn ve rũz u şeb fiğân u enîn ile dil-ğũnün şahn-ı sarâyı kâmet-i hırâmide-i cânândan ğâlî ve mir'at-ı hâtırını keder-i firâqla mâlî gördükçe **beyt**:

mef' ulũ mefâ' ilũ mefâ' ilũ fe' ulũn

Olmaz bu cihân ğaşılı bir hâlde dâ'im
Geh kaçır-ı Zũleyhâ ise geh beyt-i ğazendür

Neşr: me'alini müşâhede ile ğarâret-i nâr-ı mağabbet ve süziş-i âteş-i firâkat ile âh u feryâd-ı cângâh idüp vücũdını tebâh itmek mertebelerinde **mışra'**

73 "كاش من سوختم او ميمانند"

Neşr: zemzemesiyle ğ'âb u ğũrũ ğarâm ve bir yirde ğarâr-dâde-i râğat u ârâm olmayup **beyt**:

mef' ulũ fâ' ilâtũ mefâ' ilũ fâ' ilũn

Sensũz cihânda 'aşıkâ 'işret revâ mıdur
Sensũz şafâ-yı ehl-i mağabbet şafâ mıdur

Neşr: diyerek nâvdân-ı dîdesi ser-şâr-ı ğũnâbe-i ğam ve sîne-i miğnet-sekînesi çâk-zâr-ı elem olup derũni ğancer-i ğũzn-ile pür-dâğ ve zindegânî-i cihândan dest-i şũy-ı ferâğ olmağla siyeh-rũzî-i bağtıla fũrũ-refte-dem ve tâ-be-mağşer derũn-ı âteş-i cânân-sũzda cây-ğir-i iğâmet olmaduğına dest-zen-i zânũ-yı nedem seyl-âb-ı çeşminden 'âlem ğarîğ ve kendũsi kânũn-ı firâkatde ğarîğ olduğı şehriyâr-ı ğayyũra bâ' iş-i derrendeğî-i câme-i ğuzũr olup **nağm**:

73 Keşke ben yansam da o kalsa idi...

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

بنی آدم کسی بی غم نباشد“
74”اگر باشد بنی آدم نباشد

Nesr: mażmūnı zuhūriyla āyīne-i hātırı ālūde-i ğubār-ı ıztırāb ve sefine-i derūnı deryā-yı ğayretde pūr-inkılāb tedbīr-i şalāhında ‘āciz ü fūrūmānde olup ūstād-ı fenn-i hikmet hākīm-i rāst-hilkate tevcih-i rŭy-ı niyāz ve leb-cünbān-ı **mūrāca‘at-ı imtiyāz** olduĝda bu ğüne zānū-be-sāha-i cevāb ve dest-bend-i kemer-i hıtab olup didi: “ey pādīşāh-ı İskender-şifāt Gülrü ki çemān-efzā-yı bāĝzār-ı hayāt iken şehzādemŭz pā-beste-i [22b] zencir-i mahabbeti olmaĝla dil-dāde ve kenāre-i cŭy-ı ‘aşkında serv-üstāde idi. El-minnetü lillāh ki anuñ in‘ idāmıyla ‘uĝde-i hātırı münhall-i nāhun-ı āzādegī olmuşdur. Elbette **beyt:**

fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün
‘Āşık olup firāka dŭşmekden
Ölmek anuñ yanında yüz şuyıdur

Nesr: Bu kadar firākla nā-şabūr ve āh u vāh itmede çāk-kün-i ğirībān-ı hużūr olduĝı istib‘ād olunmaz. Be-her-ḫāl bu dōlāb-ı çarḫ u ğerdŭn ğerdān olaldan berü ‘aşkuñ ḫāl-i budur. **Mışra‘:**

“Bunda şāh u gedā berāberdür”

Ancak bu bābda sebīke-i zer-‘ayār-ı ḫŭsn-i tedbīri rīhte-i pŭte-i işābet-eşir itmek iĉün tīşe-zen-i ma‘den-i ḫayāl ve be-dest-āver-i tibz-i pākīze-me‘ālem ki ḫālā şehzādemŭz her kārda ser-āmed ü yektā ve kavānīn-i şāhāneyi dānā taht-ı pādīşāhiye sezādur. Kendü nŭr-ı dīdeñ ve hŭrşid-i rŭyıla rŭşen çeşm ü dīdesin böyle bir veled-i erşed ki ḫayr-ı ḫalef-i ḫarīnŭ‘ş-şerefŭndŭr. ḫāl-i hayātuñda maḫālīd-i umŭr u devleti ḫazīne-i ḫıfzına teslīm ü taḫlīd ve eczā-yı mŭlk ü ‘ālemi re‘y-ı pūr-nizāmına ḫavāle ile şīrāze-pezīr-i cem‘iyyet ü **taşfid** itmekle taht-nişīn-i istiḫlāf ve ḫil‘at-ber-dŭş-ı iḫlāf olup ser-dāde-i efser-i şāhī ve şāhib-sikke-i pādīşāhī olduĝça umŭr-ı saltānata iştiĝāl ve her gice bir meh-pāre-i hŭrşid-ḫal‘ata āĝuş-dırāz-ı ğerden-i vuşlat-iştimāl olursa Gülrŭyı ferāmŭş ider yoḫsa ğayrı ğüne tedbīri dŭr-mānde-i dā‘ire-i ‘aḫl u huşdur” diyü imzā-nŭvīs-i ḫātīme-i kelām ve pīş-kerde-i mŭtāla‘agāh-ı şehriyār-ı İskender-iḫtişām eyledŭkde pādīşāh-ı ḫaḫ-şinās ve Dārā-yı ğerdŭn-mŭmāss dahī mŭhr-zen-i ḫabŭl olmaĝla erkān-ı devlet ve a‘yān-ı ḫazret-i vŭkelā [23a] vŭ ūmerā ve erbāb-ı dīvān-ı ‘ādālet-iḫtivā ser-cümle şāyeste-i hıtab-ı nevāziş-iştimāl ve nā‘il-i ḫişşe-i maḫāl olanları da‘vet ve ‘aḫd-i meclis-i cem‘iyyet idŭp şāḫīfe-i hātır-ı şāhīde raḫam-ĝir-i fikret olan emri vekāleti pīş-nihād-ı ehālī-i meclis eyledŭkde herkes nüşḫa-i pāk-

⁷⁴ Ademoĝullarından ḫiĉbiri kedersiz olmaz; eĝer olursa o zaman insan olmaz.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

mülâhaza-i şâhîyi zîver-i maḥfaza-i kabûl ve âvîze-i gerden-i teslîm-i işâbet-maḥmûl itmeleriyle âsitâne-i tehniyede kemer-beste-i ḥidmet-i ḥisâyî ve âmâde-i merâsîm-i bî'at-ı şafâ-nümâyî olup derḥâl şehzâdelerini taḥt-ı şâhîye iclâs ve ḥil'at-ı fâḥire-i pâdişâhîyi kâmet-i nâzûkine ilbâs eylediler. Melekşâh-ı nîrû-penâh daḥi pâ-nihâd-ı süllem-i 'ulâ olup vücûd-ı pâkîze-siriştiyle serîr-i dâveri i'tilâ bulduḡda cümlesi zemîn-i pâ-yı taḥt-ı bûs-kerde-i şefâh-ı edâ ve levâzım-ı tehniyyet-i cihândârîyi icrâyla itmâm-ı âyîn-i bî'at ve icrâ-yı kavânîn-i tehniyyetden sonra menḡabe-ḡân-ı şâbâş u âferîn oldılar. Şehzâde-i âzâde egerçi ḥadâşet-i sinn-i şebâbiyyet taḡrında bir zen-i nâ-mihribân-ı ḥıyânet-mehrûn ibtilâ-yı hevâ vü hevesiyle pey-rev-i ârzû-yı nefsi-i bed-nefesi olup irtikâb-ı evzâ' -ı bâride ile pür-şegab u şûr ve melâmet-güzîn ü medḡur oldı. Lâkin kendüsi bî-iḡtiyâr ve kâr u emrinde pür-ıztırâr olmaḡla her ne kadar ki dâmen-âlûde-i çirk-âb-ı hevâ olmuştur ise de yine ḡayret-i Ḥaḡ zuhûrıyla âyîne-i ḡatırî şayḡal-pezîr-i tevfiḡ olup ol tünd-ḡû Gülrû-yı ḥıyânet-cünüñ mekr ü firîbinden ḡalâş olmaḡla **beyt**:

mef' ulü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün

Gerdün virir mi kimseye şîrâze-i nizâm

Tâ şıḡmayınca mengene-i ıztırâbdan

Neşr: me'âlince netîce-pezîr-i sūr u sūrūr olup taḥt-ı emcedde icrâ-yı levâzım-ı cihândârıla kâr-güzâr [23b] ve gitdükçe ol hevâ vü hevesleri terkile dergâh-ı Ḥaḡḡa şükr-güzâr olup eyyâm u leyâlîsi 'ıyş u nüşıla güzârân itmekle revnaḡ-efzâ-yı erîke-i ḡâḡânî ve taḥt-ı 'âlî-baḡt üzere bârgâh-ı ikbâli bûse-cây-ı şâhân-ı zamânî olmaḡla 'işret-serâ-yı dehrde sâḡar-âşâm-ı 'ızz ü kâm olup bu ḡikâye-i leḡâfet-mâye daḡi bu maḡalde netîce-yâb-ı itmâm ve meşûr-ı şâḡife-i iḡtitâm oldı.

Dergâh-ı eḡadiyyet-penâh-ı İlâhîye cevâhir-i ḡâmd ü şenâ-yı bilheterîn-âşâr nişâr-kerde-i nâḡıḡa-i kilik-i ḡâḡime-kâr olunur ki bu eşer-i ḡoş-siyer-i nâzûk-me'âl cild-ârâ-yı kütübḡâne-i iḡtitâm-ı pâkîze-ḡayâl olmaḡla şâhid-i nevîn-i faẓl-ı Ḥudâvendî rû-nümâ-yı mi'at-ı tevfiḡ-ı ebed-peyvendî olup yârî-i ḡâme-i câmi' u'l-ḡurûf-ı perîşân-edâ ile şâḡife-pîrâ-yı deffeteyn-i 'ibret-intimâ olmaḡı taḡdîr ve zerrîn-varaḡ-ı nâm-ı şehensâhî ile cedvel-tırâz-ı evrâḡ-ı ḡatmiyyet-encâm ve revnaḡ-pezîr-i cerîde-i itmâm-ı ḡuceste-fercâm olmaḡı teysîr eyledi. **Li-nâmıḡıhi Meşnevî:**

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

Nice şeh gevher-i iklîl-i kemâl

Nice şeh zıll-i Ḥudâ-yı Müte'âl

Oldı ol şâh-ı güzînünñ bî-şekk

Zer-i 'ilm ü ḡünere ḡab'ı mehekk

Fehm ider ḡadrini ehl-i ḡünereñ

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Aña ‘arz eyle Nazîfâ güherüñ
 Eylemez bu eşer-i pâki hebâ
 Şâhid-i kâmuñ olur rûy-nümâ
 Hağ Te‘âlâ o şeh-i zi’l-keremi
 O ħudâvend-i cemîlü’ş-şiyemi
 Ħıfz idüp bîm ü kederden her dem
 Görmeye âyinesi gerd-i elem
 [24a] Ħâne-i ħâtırı âbâd olsun
 İki ‘âlemde de [ol] şâd olsun
 Diyeler ehl-i semâvât u zemîn
 Cân u dilden bu du‘âya âmîn

وقع فراغ بتبييض هذه النسخة اللطيفة بتوفيق الله و اعانتته المتيفه لسنة اثنين و عشرين و مائة و الف من هجرة
 75” النبوية عليه افضل التحية والتحف

OKUMA SÖZLÜĞÜ

‘adîde: çok, bir çok.

âğışte: bulaşmış, bulaşık.

âğüş-nişîn-i terbiyyet: terbiye kucağına oturan, terbiye edilmeye başlanan.

âlûde-i çirk-âb: pis suya bulaşmış.

âmîhte: karışmış, karışık.

‘amîme: umuma ait.

arâmî: dinlenme, dinginlik.

âstîn-efşân: yen silken, vazgeçen.

âsûde-nişîn: rahat ve mutlu bir şekilde oturan.

âşiyân-sâz: yuva yapan, kuran.

atyân: îrâd etme, getirme, getirilme.

âvîhte: asılı, asılmış.

âyîne-i dü gîî: iki dünyayı gösteren ayna.

âzmâyîş: tecrübe.

⁷⁵ Bu güzel nüshanın yazımı, Allah’ın yardımı ile hicrî tarihinin 1122/1710-11’inde sona erdi.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 5/3 Summer 2010

‘azv: iftira.

bâdiye: çöl, kır.

bâdiye-kerd: çölde gezinen.

bâdiye-peymâ: çölde dolaşan.

bâd-ram: bâtil manasına (mütercimim anlamlandırması).

-bâf: dokuyan, dokuyucu.

bâl-güşâ: kanat açan.

bâliş-gâh: yatak, yatak odası.

bâlûde: büyümüş, neşv ü nemâ bulmuş.

bâm: çatı, dam, kubbe.

ba‘dezîn: bundan sonra, bundan böyle.

bâr-âver: meyve veren.

bast: yayma, açma, genişletme.

bast-ı kilim-pâre: kilim parçasını yayma.

bâ-şâst: parmaklarının arasında.

bedrakâ: yol gösteren, kılavuz.

bed-sirişt: kötü tabiatlı, kötü huylu.

behre-gîr-i ğinâ: zenginlik nasibi almak.

berçide: toplanmış,

berçide-dâmen: eteği toplu, dünyadan elini ayağını çekmiş olan.

berevât: beratlar.

ber-geşte: alt üst olmuş.

bermekî: cömert.

ber-ter: daha yüksek, pek âlâ.

beşâset: güler yüzlülük, güleç yüz.

bezm-ünsâ: meclis görmüş, meclise alışkın.

bî-bâkâne: korkusuzca, çekinmeden.

bî-endâze: ölçüsüz, sınırsız.

bî-gâneġân: kayıtsız, ilgisiz kimseler, bigâneler.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

- bihbūd:** refah, mutluluk.
- bihterīn:** en iyi, pek iyi.
- bī-ḥūdiyāne:** kendinden geçmiş bir şekilde.
- bī-hūşiyāne:** akıldan uzak şekilde.
- bināberīn:** buna mebni, bu sebepten.
- bī-şekīb:** sabırsız.
- bīşezār:** ağaçlık, sazlık yer, orman.
- bukalemūn:** düşünce ve davranışını sürekli değiştiren kimse.
- būs u kenār:** öpüp kucaklama.
- būse-gerde:** öpülmüş.
- buṭlān:** batıllık, boşluk, çürüklük.
- būrūz:** meydana çıkma, zuhur.
- cāme-ḥāb:** yatak.
- cān-dāde:** candan bağlanmış, candan bağlı.
- cān-gūdāz:** gönül eriten, yandıran, acıma uyandıran.
- cā-nişīn:** yerime geçecek.
- cān-sipār:** can veren.
- cārī-kūn:** icra eden, yerine getiren.
- cāy-gīr:** yer tutan, yerleşen.
- cefā-pīşe:** işi cefa çektirmek olan, zalim, gaddar.
- cenībe-keş:** yedek hayvanı çekip götürün.
- cenībe-keş:** yedek hayvanı çekip götürün.
- cevv:** hava, boşluk.
- cīfegāh-ı fenā:** leşle dolu olan geçici yer, dünya.
- cilbāb:** gömlek, ferâce.
- cilve-kūnān:** cilve eden.
- cilve-rīz:** cilve saçan, çok cilve eden.
- cūyā:** arayıcı, araştıran.
- cūyā-yı tedbīr:** tedbir arayan.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

cüyende: arayıcı, araştırmacı.

cüyendegî: arayıcılık, araştırmacılık.

cüderâ: uygun olan yer.

cünbân: sallanan, kımıldayan.

cünbîde: kımıldanmış, hareket eden.

çâk-ğürde: parça parça olmuş kırıntı.

çâşnî-yâb: lezzet bulan, lezzet alan.

çeb ü râst: sollu sağlı, çapraz.

çehân: damlayan.

çeşm-bâz: göz oynatan.

çeşm-güşâ: göz açan, dikkatle bakan.

-çîn: toplayan, devşiren.

çünîn ü çünân: şu şekilde ve bu şekilde.

dâd u sited: alışveriş.

dâniş-bürhân: kesin bilgiye dayanan delil.

dânişverî: bilginlik.

dâ' iye: içten gelen duyguyu teşvik edici hâl.

dârû: ilâç.

debistân: mektep, okul.

deffeteyn: ciltlenmiş karşılıklı iki kitap sayfası.

dehen-küşâ: ağız açmak, söze başlamak.

dem-refte: mütehayyir ü 'âciz ma'nâsınadur (mütercimim anlamlandırması).

dem-zen: nefes kesen.

der-âğuş: kucaklama.

derîde: yırtılmış, yırtık.

der-kâr: iş içinde olan.

dermândegî: çaresizlik.

der-miyân it-: açıklamak.

der-'ağab: hemen ardından.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

- der-pîş:** en önde, gözönünde bulunan.
- deryā-nevāl:** iyilik, ihsan ve bağışta derya gibi olan.
- deryūze:** dilencilik.
- dest ü pā-beste:** eli ayağı bağlı.
- destārçe:** mendil, yağlık.
- dest-āverī-:** el açmak.
- dest-ḥūşī:** oyuncak.
- dest-res:** erişme, elde etme.
- dest-şüyī:** el yıkama
- deycūrī:** karanlık.
- dīde-i ‘iffet-derīde:** iffeti yırtılmış göz, iffetini kaybetmiş.
- dil-rīş:** yüreği yaralı, dertli.
- dil-rübūde:** gönlü kapılmış, meftun.
- dil-sūḥte:** gönlü (aşk derdiyle) yanmış, kederli
- dūr-bīn:** uzağı gören.
- düm-dār:** kuyruk tutan, artçı
- düstürü’l-‘amel:** gereği gibi uygulanacak kanun.
- düşīne:** dün gece.
- ebda‘-ı nesḳ:** en güzel, şahane düzen.
- eben ‘an-cedd:** babadan, dededen, kuşaktan kuşağa.
- efsürdegī:** donukluk, duygusuzluk.
- eknāf:** canipler, taraflar, sığınılacak yerler.
- elīf:** ülfet eden, aşına, alışkın. **kerāmet-elīf:** keramet izhar etmeyi alışkanlık haline getiren.
- emānī:** arzular, istekler, niyetler.
- enbūh:** çokluk, kalabalık.
- encüm-sipāh:** askeri yıldızlar kadar çok.
- endāḥte:** atılmış, bırakılmış.
- endāz:** “atmış, atan” anlamında vasf-ı tekîbî yapar.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

endûhte: kazanmış, kazanılmış, birikmiş, biriktirilmiş.

engüş-t-ber-dehân: parmağı ısırması, mütehayyir, müteaccib.

engüş-t-gezâ: parmağını ısırır.

engüş-t-gezâ: parmak ısırıcı.

erîke: taht, sedir.

erşed: ergin, daha reşit.

eşer-nüvîsî: eser yazmak.

eşîr: mirasçı.

evân: zaman, çağ.

evzâ': vaziyetler, hâller, durumlar.

eyâdî-i kerem-mebâdî: iyilik başlangıcı olan eller.

ezmine-i hâliye: boş zamanlar.

fağîh: rezil, çirkin.

fâ'izu'n-nûr: nur yayan, dağıtan.

felâket-dîde: felakete uğramış.

ferâmûş: unutmama.

ferâmûş-kâr: unutan.

fermân-berî: emre uyma.

fermân-rev: fermanı giden, emri ulaşan.

ferzend: oğul, çocuk.

fetîle-fürûz: fitili parlayan, fitili yanan.

-fezâ: "arttıran, tezyîd eden" anlamında vasf-ı tekîbî yapar.

fiñnat: zekilik, zihin açıklığı.

-figen: "düşüren, yere atan, yığan, salan" anlamında vasf-ı tekîbî yapar.

-figen: atıcı, atan.

firâz: yokuş, çıkış.

firîb: aldatan, aldatıcı.

Firîfte: aldanmış, aldatılmış, kanmış, kandırılmış.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

fırkat-sürüd: ayrılık şarkısı.

firūz mend: mutlu, mesut.

fuḍūl: hodbin, kibirli.

fürü-beste-çeşm: göz yummadan kinâyedür, ıstılâhdur (mütercimim anlamlandırması).

fürü-bürde: aşağı eğilmiş

fürü-geşte: aşağı dönmüş.

fürü-geşte-i ‘arşa-i ‘adem: yokluk arsasına doğru aşağı yuvarlanan.

fürümānde: geride kalmış, âciz, beceriksiz.

fürü-refte-dem: mihnette olan muztarip kimse.

fürüsiyyet: ata binicilik.

fütāde: düşkün, tutkun, zavallı.

fütüvvet-āmīz: mertlik, yiğitliği hâvi,

ğabrā yer, yeryüzü.

ğam-bīn: gam görmüş.

ğamz: kaş göz işareti yapma, koğuculuk.

ğarām: aşk, sevda, şiddetli sevgi.

ğāşiyedār: örtü.

ğayr-ı marzıyye: hoşa gitmemiş, beğenilmemiş.

gehvāre: beşik.

gelū: boğaz.

gelū-bend: gerdanlık, boyun bağı.

ğurīv: bağırsıma, feryat, figan.

gileh-sāz: yanıp yakılarak ağlaşan.

girdāgir: çepeçevre.

giriḥ-gīr: dolaşık, karmaşık, düğümlü.

giriżān: kaçmak, sakınmak.

gītī-neverd: dünyayı dolaşan, gezen.

giyāh: ot, çimen.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

-
- gonca-i nev-demîde:** yeni yetişmiş, taze gonca.
güş-dâr: kulak tutan, iyice dinleyen
güşiş: çalışma çabalama.
güşvâre: küpe.
güş-zed: kulağa ilişen, işitilen.
gül-âgîn: gül dolu.
gül-bîz: gül sepen.
gül-geşt: gül seyri, gül gezintisi.
güm-nâm: yolunu şaşırılmış.
gürsinegî: açlık.
-güster: “döşeyen, bast eden” anlamında vasf-ı tekîbî yapar.
güvâh: şahit, delil.
güzeşte: geçmiş.
h̄ ṡ ü tebâr: soy sop, akraba, aile.
hablü'l-mefîn: sınıksız ip.
hadâset: öncelik, gençlik, ilk.
hadekâ: gözün karası, göz bebeği.
hâdî-‘aşr: on birinci.
hâk-dân: yeryüzü, dünya.
hakîkat-intimâ: gerçek, hakikatli, hakikatle ilintili.
hakîkat-iştimal: gerçekleri kapsayan.
hakqâ: Doğrusu, gerçekte.
halef-peyvend: kendinden sonrakine ulaşmış.
hâle-gîr: hâleli, hâlesi olan.
halka-bend: halka kuran.
hall-şüde: çözülmek.
hâmûn: büyük sahra, bozkır.
hançer-be-kef: eli bıçaklı.
hande-fermâ: gülümseyen.
-

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

ḥarāb-şūde-i ma' mūre: harap olmuş, yıkılmış yapı.

ḥarem-serāy: harem dairesi.

ḥār-ḥār: 1. gönül üzüntüsü 2. sürekli istek.

ḥas ü ḥāşāk: çer-çöp.

ḥasbe'l-isti' dād: kabiliyetince, gücü yettiğinde.

ḥāşiye-sāz: hāşiye düzen.

ḥaybet: mahrum olma.

ḥazīz: en alt, en aşağı.

hemm: tasa, gam, keder.

herze-gerdī: boşu başuna dönüp duran.

hetk: yırtma, yarma.

hevā-pervāz: havada kanat açan, uçan.

heves-peymā: hevesine kapılmış.

heyzüm: kuru odun.

ḥirāmīde: nazlı nazlı, salına salına yürüyen.

ḥicāb: men' ve setr itmek (mütercimim anlamlandırması).

hīme: odun kütüğü.

himmet-bār: himmet yağdıran.

himmet-efrāşte: himmeti yukarı kaldırılmış, yükseltilmiş.

h izlān: sefil ve zelil olma.

ḥoceste-encām: işi uğurlu.

ḥod-rū: yabani.

ḥoş-āyende: hoş giden, beğenilen.

ḥübī: güzellik, iyilik.

ḥubūr: sevinç.

ḥūger: alışmak.

ḥumḥāne: meyhane.

ḥün-ābe: kanlı su, göz yaşı.

ḥūr: güneş.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

ḥurārgāh: mahal-i sükût ya'nî düşecek mahal (mütercimim anlamlandırması).

ḥurd-sāl: yaşı küçük.

hūş-fersā: akıl yoran, hayrete gark eden, şaşırtıcı.

‘**irş:** karı kocadan her biri. **ıṣḡā:** kulak verip dinleme.

ıṣṭabl: ahır.

ıṭnāb: sözü uzatma.

‘**ıṭr-sāy-ı sürūr:** mutluluk kokusu süren.

ıṭṭilā: öğrenme, tanıma, bilme, haberli olma.

ibdā: eşsiz bir şekilde yaratma, ortaya koyma.

ibret-intimā: ibretli.

icābet-der-ḳafā: hemen kabul edilmek.

iḥticāb: gizlenme, saklanma.

iḥtirā: benzeri görülmemiş bir şey icâdetme, vücûda getirme.

ıḳād: yakma, yakılma.

iḳdām: gayretle ve sürekli olarak çalışma.

iltimā: parıldama.

imāle: meyl ettirme.

imāṭa: uzaklaşma, uzaklaştırılma.

‘**inān:** 1. dizgin 2. idare etme.

īn ü ān: şu, bu.

incirār-ı kelām: söz gelişi.

in[‘] idām: yok olma.

intibāh: uyanma, uyanıklık, göz açıklığı.

intimā: bir şeye intisap etmek, bağımlı olmak.

ı[‘] tilā: yükselme, yukarı rütbelere erişme.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

irtikā: yükselme, yukarı çıkma.

istifsār: sormak.

istiğrāb: garip bulma, şaşma.

istimālet: 1. gönül çekme 2. Avutma.

istīnās: alışma, ülfet.

isti‘cāb: şaşma.

istiṭā‘at: güç, kudret.

iṣtimāl: şamil olma, kaplama.

izā‘at: zayi etme.

izā‘at-kār: işi mahvulmuş.

Īzidī: Allaha yaraşır.

jāj-ḥāyāne: saçma sapan, anlamsız söz söyleyenlere yakışacak şekilde.

ḳadem-nih: ayak koyan, ayak basan.

ḳalem-zen: yazıcı, kâtip.

kānūn: ateş ocağı, soba, mangal.

ḳanzil: aşırı derecede sarhoş.

ḳarār-dāde: karar kılınmış, karar verilmiş.

kārḥāne-tırāz: işyerini donatan, süsleyen.

kār-sāz: İş işleyen.

ke’s: kadeh, çanak.

kec-külāh: eğri külahlı, külhanbeyi, serseri.

kedū-be-dest: elinde kadeh.

kef-i dūr-pāş: inci saçan aya.

kem-maḳāl: söyleyecek söz azdır.

kerāmet-elīf: keramet izhar etmeye aşına olan.

-kerdān: “devr eden, çeviren” anlamında vasf-ı tekîbî yapar.

ketān: keten bezi.

kevkebe: gösteriş, tantana.

ḳibāle: ebelik ilim ve sanatı

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

kişver-küşâyî: devlet, memleket açma, fethetme.

kitmân: saklama, gizleme.

ķullâb: ucu eğri demirler, çengeller, kancalar.

kûtâh: kısa, boysuz.

kûteh-dest: eli kısa,

küngüre: kubbenin tepesi.

küş: öldürücü.

küşâyende: açan.

leb-cünbân: konuşan, söyleyen.

leb-güşâ: ağız açıcı.

leng-cenâh: aksak kanatlı.

leng-cilve: aksak yürüyen.

lenger-endâz: 1. lenger atan, demir atan 2. demir atmış gemi.

lihâfe: yorgan.

mağşûş: karışık, katışık, saf olmayan.

mâ-ħaşal: netice, meydana gelen şey.

mâh-ı çâr-deh: dolunay şeklindeki ay

maħmidet-simât: alametleri övgü olan.

maħrûru'l-fu 'âd: gönlü yanmış, üzüntülü.

mâkiyân: tavuk

mantûka: 1. söylenilmiş 2. söz, mana.

ma' ârif-ittişâf: ilimlerle vasıflanmış.

maşdûk: doğru söz.

maııyye: binek hayvanı.

mazca' :yatak, döşek.

me'men: emin yer, sığınak.

mecbûl: yaratılmış

medhûr: kovulmuş, uzaklaştırılmış.

meferr: kaçıp sığınılacak yer.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

-
- melām:** azarlanmış, kınanmış.
- menaşsa:** gelinin damada ilk görüldüğü zaman.
- me'āb:** 1. Geri dönülecek yer 2. Sığınılacak yer.
- merāret:** acılık, tatsızlık.
- mesāk:** sevkedilen yer.
- mesāmi':** kulaklar.
- meslūs:** deli, divane.
- meşākķ:** meşakkatler.
- meşiyet:** irade, arzu.
- mevķıf:** durak, duracak yer.
- mevķūf:** 1. vakfedilmiş 2. alıkonulmuş 3. Tutulmuş.
- mevrūd:** gelmiş, gelen, söyleyen.
- mezāhim:** zahmetler, eziyetler.
- mezbūr:** adı geçen.
- mışdāk:** doğruluğu ispat edici delil.
- mihnet-güdāz:** sıkıntıyı yok eden.
- mil' aķa-zen:** kaşık atan, kaşıklayan.
- minfaķa-zen:** körükle üfürücü.
- mişķab:** matkap, delici alet
- mu' ānaķa:** birbirinin boynuna sarılma.
- muvāķa' a:** cinsel ilişkiye girme.
- mücāma' a:** cinsel ilişkiye girme.
- mūkāberet:** haksız olduğu halde karşısındakini susturmaya çalışma, yüklenme.
- mūkellel:** 1. taçlı, taç takınmış 2. süslü, parlak.
- mūknet:** kuvvet, güç, zor.
- mülātafe:** 1. lâtifeleşme 2. Lutfetme.
- mülte'im:** ilileşen.
- mümāss:** temas eden.
-

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

-
- mündemice:** içine yerleşen, içine sokulmuş.
münderice: içinde bulunan, yer almış.
münhall: açılan, çözülen.
müntefe'un bih: kendisinden istifade edilen.
müstened: dayanak.
mütâba'at: arkasından gitme, uyma.
mütekeddir: 1. kederli, kederlenen 2. Bulanık.
mütemetti': fayda görmüş.
müvâlât: dostluk.
müvâsât: teselli, iyilik.
müzâhim: 1. zahmet veren 2. aykırı gelen.
nâbüd: 1. Yok olan, kaybolan 2. İflas etmiş.
nâ-çespân: uygun, yaraşır olmayan
nâ-çide: toplanmamış.
nağme-serâ: şarkı okuyan.
nâ-güvâr: hazmı zor.
nâhün: tırnak.
nağdîne-senc: parasını ölçen, fiyatını ölçen.
nâm-âver: ad salmış, meşhur, namdar.
nâmver-ân: namlı, meşhur.
nâ'ire: ateş, alev, sıcaklık.
nasfet: doğruluk.
nâşiye: alın, perçem.
nâ-süfte: delinmemiş.
nâ-şenide: işitilmemiş.
nâtika: 1. düşünüp söyleme özelliği 2. düzgün söz söyleme.
nağ': 1. sofraya bezi 2. meşin döşek.
nâvdân: oluk.
nazar-kerde: bakılmış.
-

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

nāzm-āverī: şiir söyleme.

neberd:savaş, kavga.

nebīh:şerefli.

necābet: soyluluk, soy temizliği.

nedem: pişmanlık.

nefsü'l-emr: işin aslı.

nesīc: dokunmuş.

nevāhāne: şehzâdeler olduğu ev (mütercimim anlamlandırması).

nevāl: 1. Talih, kismet 2. Bahşış, bağış.

nevāziş: okşama, gönül alma, iltifat.

nevha-gerī: ölü ağlayıcılığı, ağıt yakıcılık.

nevīn: yeni.

nezzār: başı yukarıda dolaşan zeki ve yiğit kimse, gururla dolaşan.

nifak-mecbūl: fitratında nifak bulunan.

nigārende: ressam.

nigāste: resm olunmuş, çizilmiş, yazılmış.

nigeh-efgen: bakış atan.

nigeh-endāz:bakıveren.

nigerān: bakan, bakıcı, bakıveren, bakış atan.

nihāde: konmuş, konulmuş.

nīrev: kuvvet, güç.

nīrū: güç, kuvvet.

nişār-kerde: saçan.

nişeste: oturmuş, oturan.

niyâyiş: Şükür ve du'â ma'nâsına (mütercimim anlamlandırması).

nuql: çerez.

nūr-dih: nur verici, aydınlatici.

nuṭfe-resān: döl suyu, meni ulaşan,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

- nükte-pîrâ:** güzel nükteler söyleyen.
- nüvişte:** yazılı, yazılmış.
- ‘öşr-i ‘âşir:** öşür toplayanın topladığı vergi, öşür.
- pā-be-zencîr:** ayağı zincirli, zincire bağlı.
- pā-der-gil:** ayağı çamurda, davranamaz, sıkıntıda.
- pā-der-hevâ:** ayağı havada, çürük, temelsiz.
- pā-der-rikâb:** ayağı üzengide .
- pā-der-vaḥâl:** ayağı bataklıkta olan.
- pāk-dâmen:** eteği temiz, namuslu.
- pākîze-ṭayf:** hayali temiz.
- pā-nihâde:** ayak koşmuş, ayak basmış, doğmuş.
- pâş: “serpen, saçan, dağıtan” anlamında vasf-ı tekîbî yapar.
- pây-efgen-i duḥûl:** içeri girmek.
- pây-endâz:** ayak atan.
- pehlû-be-pehlû:** yan yana.
- pehnâ:** geniş.
- pençe-ber-dehân:** eli ağzı üzerinde, düşünceli.
- perde-ber-endâz-ı ḥicâb:** perdeyi yırtıp atan, utanmaz.
- perde-der:** perde yırtan, hayasız.
- perde-güşâyende:** perde çekmek.
- perestâr:** hizmetçi.
- perverde:** beslenmiş, terbiye edilip yetiştirilmiş, büyütülmüş.
- perveriş-ger:** beslenmiş, terbiye görmüş.
- perveriş-yâb:** beslenen, terbiye gören, yetişen.
- perveriş-yâb-ı pistân-ı leṭâfet:** incelik, güzellik memesinden beslenen.
- pesend:** beğenme.
- pesendîde:** seçilmiş, beğenilmiş
- peyâpey:** birbiri ardınca.
- peymâ: “ölçen, ölçücü” anlamında vasf-ı tekîbî yapar.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

- pey-rev:** ardınca giden, uyan.
- peẓīr :** “kabul eden, alan, bulan” anlamında vasf-ı tekîbî yapar.
- pīçīde:** karışmış, bükülmüş.
- pūşīş-i zer-beft:** sırma ile işlenmiş örtü.
- pūyā:** koşan.
- pūşt-dāde:** sırt dayamış.
- pūşte:** yığın, tepe.
- rāstīn:** işin aslı, doğrusu.
- reg:** damar.
- reh-neverd:** yol tutan, yolcu.
- re’fet-penāh:**merhamet dayanağı, sığınağı.
- resānīde:** eriştiren.
- resīde:** erişmiş, yetişmiş, olgunlaşmış.
- reşha:** damla, sızıntı.
- revzene:** pencere.
- rez:** asma, asma kütüğü.
- rīhte:** dökülmüş.
- rīk:** kum, toz.
- rikkat-ḥīz:**merhamet artıran.
- rīş:** sakal, tüy.
- rīziş:** dökülüş, akış
- rū-gerdān:** yüz çeviren.
- ruḥsār-ı tarāvet-şi’ār:** tazelik sahibi yanak.
- ruḥsat-dih:** ruhsat veren.
- rū-kūşāde:** yüz açan.
- rū-mālī:** yüz sürücülük.
- rūz-efzūn:** gün uzatan.
- rübūde:** kapılmış, kapılan.
- şafā-gūster:** safa yayan, neşe veren.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

sâgar-âşâm: şarap içen.

şahbâ-be-dest: kadeh elinde olan kimse.

şahrâ-neverd: kırdan dolaşan, çölde gezen.

saşam: hastalık, illet.

sâmân: 1. servet, zenginlik 2. rahat 3. Düzen.

sâmi' a: 1. işiten 2. kulağın işitme özelliği.

şavâb-endîş: fikri, düşüncesi isabetli olan.

şavb: taraf, yön.

şavlecân: Cirit oyununda atın üstünden topu kaldırıp almada kullanılan ucu eğri değnek.

sâye-figen: gölge yapan, gölge düşüren.

şayrefî-şinâs: sarraf

-sâz: "yapan, uyduran" anlamında vasf-ı tekîbî yapar.

sebke: külçe.

sebû: testi, şarap kabı.

sencide: ölçücü.

sepenc: 1. Misafir, konuk 2. Eğreti.

sepide-dem: sabah aydınlığı.

şerâ: toprak.

ser-âmed: ileri gelen, başta bulunan.

ser-cümle: bütün, hepsi.

ser-dâde: baş vermiş, baş göstermiş.

ser-fürû: baş eğme, söz dinleme.

ser-fürû-bürde: baş eğmiş.

ser-germ: sarhoş, neşeli.

serî ü'l-inhidâm: yıkılması, harap olması hızlı olan.

ser-rişte: ip ucu.

ser-şâr: ağızına kadar dolu, taşkın

ser-tîz: ucu sivri.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

- ser-zede:** baş göstermiş, uç çıkarmış
- sıyānet:** koruma, korunma.
- sīḥ:** demir şiş.
- şiklet-nümā:** ağırlık gösteren, ısrar eden.
- simāt:** sofrası.
- sīne-āzār:** göğsü kırılan, üzülen.
- sirişk:** göz yaşı.
- sirişte:** yoğurulmuş, karıştırılmış.
- sūhte:** yanmış, yanık.
- sukāta-çīn:** kırıntı toplayan.
- sūm:** dört ayaklı hayvanların tırnağı.
- şūrī:** 1. görünürde olan, hakiki olmayan 2. gösterişten ibaret olan.
- sūz u güdāz:** yanıp yakılma.
- sūbhā:** tesbih, tesbih tanesi.
- sūbūl:** yollar.
- sūḥan-ṭırāzī:** şiir söyleme.
- sūkāte-çīn:** ekmek kırıntısı toplayan
- sūmāta-keş:**sofra bezi seren.
- sūst ü şū:** yıkama, temizleme
- sūtūr:** binek ve yük hayvanı.
- şābāş:** beğenme, takdir etme.
- şāḥ-efgen:** ağaç devirici.
- şāh-rāh:** 1. ana yol 2. doğru yol.
- şāḥ-sār:** koruluk, orman.
- şākūl:** çekül.
- şebāne:** gecelik, gece vakti olan.
- şebān-geh:** gece vakti, akşam.
- şegāb:** fitneci.
- şegāf:** şiddetli aşk.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

şehvet-şiken: şehvet kıran, şehveti yok eden.

şekîb: sabır, tahammül.

şekve-tırâz: şikayet eden.

şend: burun, gaga.

şend-rîz: gagalayan.

şerm-sârî: utangaçlık.

şifâh: dudaklar.

şîme: huy.

şîr-i derende: yırtıcı aslan .

şirket-pezîr: ortak olmak.

şitâb: acele etme.

şitâbende: çabuk, hızlı, süratli.

şiyem: huylar, tabiatlar.

şu'bede-bâz: hilekâr.

şürîde-dilân: dilleri meftun.

şürîş-fezâ: karışıklık, kargaşalık artıran.

tâbnâk: parlak, ışıklı.

tahrîk-i şefeh: dudak kıpırdatma

taqrîz-nüvîs: yazı yazan.

ta'alluk: 1. ilişği olma 2. asılı olma 3. sevme 4. ait olma 5. dünya ilgisi

tastîr: yazı yazma.

tâziyâne: vasıta, sebep

tazyî: zayi etme.

tebâh: 1. Berbat, çürük, bozuk 2. Yıkılmış, yıkıntı, tükenmiş.

tecerrüd-güzîn: yalnızlığı seçme

tehniye: tebrik etme, "hoş geldin" deme.

tekâpû: 1. aceleyle araştırma 2. dalkavukluk etme.

telehhûf: hasretle yanıp yakılma, mahzun olma.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

-
- televvüş-kün:** kirletmek.
temādī: sürme, sürüp gitme.
tengnāy: sıkıntılı yer.
terakḳub: bekleme, gözetme.
terbiyet-kerde: terbiye edilen, beslenen.
teressül: mektup yazma sanatı.
tesliye: teselli etme.
teşāhüd: hazır, görünen.
teşhīz-i zihn: zihin açma.
teşmīr: sıvama, sıvanma.
teşnī: ayıplama.
tevbīḡ: azarlama.
tevekkeli: boşu boşuna, boş yere.
tevsen-i süst-rev: gevşek yürüyen at.
tevsen-rān: at sürücü, at koşturucu.
tezvīr: 1. yalan dolan 2. Ara bozuculuk.
tīre: bulanık, karanlık.
tīre-çeşm: gözü kapalı.
tīşe-zen: kazma ile kazan.
tūde: yığın.
tūde-remād: kül öbeği.
tu^ʿ me-endāz: azık yiyici.
tūşe: azık, nevale.
tünd-ḡū: sert huylu, titiz.
türktāzī: yağma için yapılan ani baskın.
ṭāliḡa: yaramaz, faydasız.
ṭa^ʿ ne-zen: söven, çekiştiren.
ṭapīde: hızlı atmak, çarpmak.
ṭarḡ: kurma, tertipleme.
-

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

ṭayf: uykuda veya karanlıkta korkudan görülen hayal, düşünce.

-ṭırâz: “donatan, süsleyen” anlamında vasf-ı tekîbî yapar.

‘ubeyd: küçük kul, kölecik.

‘ukāl: bend, bağ.

‘unvân-ṭırâz: unvan süsleyen.

üstâde: kâim, durucu.

vâbeste: bağlı, razı olmak.

vaḥal: bataklık, bataklık yer.

vâlâ-menzil: menzili yüce, şanı yüce.

varak-ḥ̣ân: yaprak okuyan.

varak-kerdânî: boş işlerle meşgul olma eylemi.

vārîde: akla gelen düşünce.

vāye: nasip, kısmet.

vāyedâr: nasipli, kısmetli.

vech-i vecîh: en uygun yol, en uygun şekil.

vedâd: sevgi, dostluk.

velvele-sâz-ı âferîn: aferin diye bağışmak.

verâ: arka, geri, öte.

verziş: çalışma, meşgul olma.

vesme: 1. hayvana vurulan damga 2. Rastık.

vesme-ṭırâz: damga vuran.

yek-sere: 1. Yalnız başına 2. Ansızın 3. Baştan başa.

zâd: azık, yiyinti.

zânû: diz.

zânû-ber-makâm-ı ḥiṭâb: dizi hitâb makamına çökerek, söze başlayarak.

zânû-zede: diz çökmüş.

zâtü'l-‘imâd: direkler üstüne kurulmuş bina.

zebân-âver-i beyân: açıklamaya başlamak.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

zebān-dırāz: dil uzatan, atıp tutan.

zehūq: boş, beyhude.

zemzeme: ezgili, nağmeli söz.

zevi'l-āşār: eser sahibi.

zībende: zinetli, süslü.

zindegī: dirilik.

zīr: alt, aşağı.

zīver-efzā: süsünü artıran.

ziyā-güster: ışık, nur yayan.

ziyā-pāş: ışık saçan.

zūr: kuvvet, güç.

zūkām: nezle.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*